

Katholieke Universiteit Leuven
Faculteit Letteren

Op zoek naar de semantiek van conversationele humor:
een vergelijkende empirische studie

PROF. DR. K. FEYAERTS

VERHANDELING TER VERKRIJGING
VAN DE GRAAD VAN LICENTIAAT
IN DE TAAL- EN LETTERKUNDE:
GERMAANSE TALEN
INGEDIEND DOOR: TIM WILLEKENS

Leuven, 2006

Dankwoord

Leuven, mei 2006

De laatste periode van mijn studie Germaanse talen in Leuven heb ik voor een groot deel achter de pc doorgebracht. De aanleiding en het resultaat daarvan houdt u nu in uw handen. Gelukkig was de tekstverwerker niet de enige die me bijgestaan heeft. Want, zoals het al duizenden keren geschreven zal zijn, een verhandeling schrijf je niet alleen. Het mag dan een cliché zijn als een huis, clichés gaan vaak volledig op, zoals ik tijdens mijn Erasmusuitwisseling in worstenetend Duitsland heb mogen ondervinden.

Het is alvast zo dat deze verhandeling onmogelijk geweest zou zijn zonder de begeleidingsgroep van de Minderhoutse KSJ. Door gewoon te doen wat ze altijd doen, hebben ze me aan een aardig corpus van conversationele humor geholpen. Dank daarbij vooral aan “Fred”. We mogen hem dan al een “flauwe plezante” noemen, hij neemt in deze verhandeling in elk geval het leeuwendeel van de humoristische uitingen voor zijn rekening. Fred koos zijn schuilnaam zelf, maar waarschijnlijk zal ook de rest van de participanten snel doorhebben onder welke naam zij in de fragmenten opduiken.

Veel dank ook aan mijn promotor professor Feyaerts, en dat is zeker meer dan enkel een beleefdheidsformule. Ik was blij te kunnen samenwerken met een promotor die mijn verhandeling in goede banen leidde en telkens weer oprecht geïnteresseerd was in wat ik deed en schreef.

De last die ik mijn medestudenten bezorgde die in dezelfde situatie verkeerden, zal nog wel zijn meegevallen. Hoedje af echter voor mijn vriendin Eva, die me ondanks mijn ongetwijfeld oninteressante uitleg en mijn buitensporige aandacht voor beeldscherm en papier gedurende de hele periode voluit is blijven steunen.

Dankbaar ben ik, hoe vreemd het ook moge klinken, ook aan het onderwerp van deze verhandeling. Dat ik me mocht bezighouden met een boeiend en leuk onderwerp als humor, heeft er zeker voor gezorgd dat ik tot het einde geïnteresseerd bleef in datgene waarmee ik bezig was.

Hoe kan ik ook nog mijn ouders danken zonder in clichés te vervallen? Bedankt om me de wegen te laten inslaan die ik zelf gekozen heb! Aan hen en aan iedereen die me de afgelopen maanden gemeend heeft gevraagd hoe het met de verhandeling stond, ben ik blij nu te kunnen zeggen: “Klaar!”

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	6
1.1	Een studie van conversationele humor?	6
1.2	Opbouw	8
2	Drie onderzoeksmodellen in het humoronderzoek	11
2.1	Norrick (1993): Een conversationele analyse van humor	11
2.1.1	De interpersoonlijke dimensie	11
2.1.1.1	Persoonlijke anekdotes	12
2.1.1.2	Gezamenlijk totstandgekomen verhalen	13
2.1.1.3	Woordenspel	14
2.1.1.3.1	Woordspelingen	15
2.1.1.3.2	Woordenspelinteractie	16
2.1.1.4	Sarcasme en spot	17
2.1.2	De metatalige functie	18
2.1.2.1	Metatalige humor	19
2.1.2.2	Spot drijven met taal van buitenaf	19
2.1.2.3	Spot drijven met taal binnen de context	20
2.1.2.4	Spot als creatie van nieuwe conversatie	21
2.1.2.5	Grappige metatalige commentaar	22
2.1.2.6	Anderstalige woorden en uitdrukkingen	22
2.1.2.7	Metahumor (versus metatalige functie van humor)	22
2.2	De humorthorieën SSTH en GTVH	23
2.2.1	Raskin: SSTH (1985)	23
2.2.2	Een toepassing van en aanvulling op de SSTH: Brock 2004	24
2.2.3	Raskin en Attardo: GTVH (1991)	27
2.2.4	Een toepassing van de GTVH: Archakis en Tsakona 2005	31
2.3	De Cognitieve Linguïstiek en humor	35
2.3.1	De Cognitieve Linguïstiek	35
2.3.2	Langacker 2001: Een CL-benadering van conversatie	38
2.3.3	De Cognitieve Linguïstiek en humor	45
2.3.4	Een toepassing van de CL-gerichte analyse: Brône 2006	47
3	Dataverzameling	55
3.1	Gebruiksgebaseerd taalonderzoek	55
3.2	De dataverzameling voor deze verhandeling	58
3.2.1	Participanten	58
3.2.2	De opnames	59
3.2.3	Selectie	61
3.2.4	Toegekende parameters	62
3.2.5	Transcriptie	66
4	Classificatie en analyse van de data	68

4.1 Een pragmatische classificatie en analyse volgens Norrick (1993)	68
4.1.1 Persoonlijke anekdotes en verwante vormen	68
4.1.2 Woordenspel	71
4.1.3 Sarcasme en spot	76
4.1.4 Metatalige functies: Spot drijven met taal van buitenaf of binnen de context	79
4.1.5 Metatalige spot als creatie van nieuwe conversatie	82
4.1.6 Grappige metatalige commentaar	83
4.1.7 Anderstalige woorden en uitdrukkingen	84
4.1.8 Metahumor	84
4.1.9 Evaluatie van Norrick (1993)	84
4.2 Een GTVH-georiënteerde analyse	87
4.3 Een CL-gerichte benadering	97
4.3.1 Hyper-understanding	97
4.3.2 Toepassing van Langacker (2001) op conversationele humor ...	102
4.3.2.1 De usage events binnen de CDS	103
4.3.2.2 Shared knowledge	105
4.3.2.3 Context	109
4.3.2.4 Ground	111
4.3.2.4.1 Het speech event	111
4.3.2.4.2 Spreker en toehoorder(s) en hun interactie	111
4.3.2.4.3 Circumstances	113
4.3.2.5 Viewing frame	115
4.3.2.5.1 Conceptualization pole	115
4.3.2.5.1 Vocalization pole	120
4.3.3 Perspectieven van een CL-benadering	124
5 Slotbeschouwingen.....	126
Bijlage: Transcripties.....	129
Literatuurlijst	158

1 INLEIDING

1.1 Een studie van conversationele humor?

“Bizar, een cursus humor. [...] Ik wil die cursus wel zien, maar je mag er niet te serieus mee bezig zijn. Dan wordt het lachwekkend.”

Gunther Lamoot, winnaar van Humo's Comedy Cup 2005, naar aanleiding van de inrichting van het vak “Humor en creativiteit in taal” aan de K.U. Leuven. (Het Nieuwsblad, 22 mei 2006)

“Tja, er zullen altijd wel mensen zijn die ons onderzoek triviaal vinden, omdat het materiaal niet serieus is.”

Professor Kurt Feyaerts, hoofddocent Duitse taalkunde aan de K.U. Leuven en lid van de onderzoeksgroep CHIL (Creativity, Humor and Imagery in Language), naar aanleiding van de oprichting van het Interdisciplinair Centrum voor Humorstudies. (Campuskrant, 10 mei 2006)

Hoe past een studie van humor binnen een opleiding Taal- en Letterkunde? Die vraag schijnen meerdere mensen zich te stellen. De taalkundige interesse voor humor bestaat echter reeds geruime tijd. Vaak is humor immers nauw verbonden met taal en betekenis, de studiedomeinen van de linguïstiek.

Die verwevenheid blijkt waarschijnlijk het duidelijkst in woordspelingen zoals *“Alleenstaande dame zoekt zittend beroep”* (Toon Hermans). “Alleenstaande” wordt hier tijdens het lezen of horen van de uiting achtereenvolgens op twee verschillende manieren geïnterpreteerd: eerst als “zonder partner” en vervolgens, na het horen of lezen van “zittend”, als “bezig ergens alleen te staan”. Daarmee vervult de woordspeling een metatalige functie: ze vestigt de aandacht op de taal zelf, in dit geval op het samenvallen van verschillende betekenissen in één woord.

Grappen vertonen een patroon dat vergelijkbaar is met dat van woordspelingen. Ook daar wordt immers een verwachting opgebouwd, een bepaalde interpretatie vooropgesteld, die herzien moet worden wanneer de pointe van de grap wordt verteld. Daarenboven speelt bij grappen, net zoals bij woordspelingen, het talige niveau een belangrijke rol. Dat kan al blijken uit het volgende voorbeeld, een klassieker binnen het domein van de humorstudie:

- (1) "Is the doctor at home?" the patient asked in his bronchial whisper.
"No," the doctor's young and pretty wife whispered in reply.
"Come right in."

Voorbeeld 1: The doctor's wife joke (Raskin 1985: 100)

Woorden als "doctor", "patient" en "bronchial whisper" schijnen te wijzen in de richting van een gewoon doktersbezoek. Wanneer de slotzin wordt bereikt, wordt de lezer echter gedwongen die interpretatie te herzien. De uitspraak van de vrouw verwijst immers naar een situatie van overspel, waarin ook "young and pretty wife" en "whispered" blijken te passen. Niet enkel in grappen als deze, maar ook in "gewone" gesprekken worden woorden of uitingen voortdurend met betekenissen verbonden en worden er bepaalde verwachtingen opgebouwd. Wanneer een spreker het bijvoorbeeld heeft over een auto, weten de toehoorders over wat voor een object het gaat, en na "*dat is de auto van*" verwacht men de naam van de eigenaar.

Humor kan door het spelen met verwachtingen en betekenissen gezien worden als een "afwijkend", een "gemarkeerd" gebruik van taal. Ook dat gemarkeerde taalgebruik is echter een vorm van taal die bestudeerd kan worden, en daarmee behoort humor dus wel degelijk tot het studiedomein van de linguïstiek. Inzichten die ontstaan door het bestuderen van gemarkeerde, humoristische vormen van taal, kunnen immers ook een ander licht werpen op het "gewone" taalgebruik.

In het brede domein van humor kan men ondermeer het fenomeen conversationele (of interactionele) humor onderscheiden. Het gaat daarbij om verbale humor (in tegenstelling tot visuele humor, zoals onder andere in cartoons) die ontstaat binnen een gesprekscontext. Daarmee verschilt conversationele humor van vormen zoals bijvoorbeeld stand-up comedy, waarbij het gewoonlijk gaat om één spreker die een voorbereide, uitgekiende tekst brengt voor een publiek. Conversationele humor daarentegen is een dynamisch fenomeen dat goed zit ingebed in het gesprek. Een humoristische uiting wordt immers vaak gebaseerd op een gegeven uit (de context van) het gesprek, gesprekspartners kunnen op elkaars humoristische uitingen reageren, ze kunnen de uiting van een ander vervormen voor hun eigen doeleinden, ze missen doorheen het gesprek bepaalde uitingen of interpretaties, of ze kunnen die zelfs bewust negeren.

Conversationele humor is dan ook een zeer ruim begrip, zoals zal blijken uit de vele voorbeelden in deze verhandeling. Het omvat zowel woordspelingen en grappen als

andere fenomenen, die minder bekend en ook minder bestudeerd zijn. Het gaat daarbij ondermeer om versprekingen, rituele beledigingen, vreemde gevolgtrekkingen, plotse wissels in het gespreksonderwerp, ongewone vergelijkingen, enzovoort. In de loop van deze verhandeling zal met verschillende benaderingswijzen worden gepoogd inzicht te krijgen in deze uiteenlopende vormen van humor.

Ook binnen het departement Linguïstiek van de K.U.Leuven wordt er aan humoronderzoek gedaan, namelijk door de onderzoeksgroep CHIL (Creativity, Humor and Imagery in Language). De aandacht die binnen de Leuvense universiteit wordt besteed aan humor, zal enkel nog groeien met de oprichting van het Interdisciplinair Centrum voor Humorstudies en de inrichting van het vak “Humor en creativiteit in taal”, twee recente ontwikkelingen waarop de citaten aan het begin van deze inleiding betrekking hebben.

Het is dan ook professor Feyaerts, werkzaam binnen CHIL en initiatiefnemer van het nieuwe vak, die de mogelijkheid aanbood een verhandeling te schrijven over conversationele humor. Omdat het onderwerp en het voorgestelde onderzoek me aanspraken, heb ik de uitdaging aangenomen om ook enkele stappen te zetten op het terrein van de humorstudie. Wat me vooral boeide, is dat conversationele humor nog maar weinig aandacht heeft gekregen vanuit taalkundige, en dan met name semantische hoek, hoewel het een fenomeen is dat prominent aanwezig is in het alledaagse taalgebruik. Moge deze verhandeling dan ook een bescheiden bijdrage zijn tot het onderzoek.

1.2 Opbouw

In deze verhandeling zal in deel 2 een beeld worden geschetst van verschillende onderzoeksmodellen in het actuele linguïstische humoronderzoek. Om te beginnen wordt het fenomeen vanuit het standpunt van de pragmatiek bekeken aan de hand van *Conversational Joking*, een boek van de Amerikaanse taalkundige Neal R. Norrick. Het werk vormt een goede insteek voor een verhandeling over conversationele humor omdat Norrick een uitgebreid overzicht geeft van de verschillende vormen die kunnen worden aangetroffen, met telkens een bespreking en enkele voorbeelden. Omdat het om een pragmatische studie gaat, bespreekt Norrick algemeen genomen op welke manieren

humor de verhouding tussen de verschillende gesprekspartners kan beïnvloeden. Dat kan onder andere, om slechts twee voorbeelden te noemen, door samen met anderen een grappige situatie te vertellen, of door te lachen met taalgebruik dat niet aan de groepsnormen beantwoordt.

Vervolgens komen twee humortheorieën aan bod: de SSTH (Semantic Script Theory of Humor) en zijn uitbreiding de GTVH (General Theory of Verbal Humor). Beide theorieën concentreren zich minder op pragmatiek en meer op de semantiek van humoristische uitingen. Ze poneren ondermeer dat er bij humor noodzakelijk sprake is van een oppositie tussen “kenniswolken”, de zogenaamde *scriptoppositie*. Bij de grap over de doktersvrouw in voorbeeld 1, gaat het zo bijvoorbeeld om een oppositie tussen PATIENT en LOVER. Beide theorieën worden na hun voorstelling geïllustreerd met een studie uit het actuele humoronderzoek. Voor de SSTH is dat een artikel van Brock (2004), die de notie scriptoppositie bijstelt, voor de GTVH wordt er een studie besproken van Archakis en Tsakona (2005), die de GTVH inschakelen in een onderzoek naar identiteitsconstructie door het vertellen van humoristische anekdotes.

Als laatste benaderingswijze wordt er nagegaan hoe de Cognitieve Linguïstiek (CL) het humoronderzoek aanpakt. Na een beknopte voorstelling van de principes van de CL komt een artikel van Langacker (2001) aan bod, dat een CL-gebaseerd model presenteert voor de analyse van betekenis binnen gesprekken. Na kort te belichten hoe humoronderzoek binnen de CL past, wordt een studie van Brône (2006) behandeld, die vanuit CL-perspectief uitvoerig ingaat op twee specifieke vormen van conversationele humor, namelijk *hyper-* en *misunderstanding*.

Vervolgens wordt in deel 3 de methodologie voor deze verhandeling toegelicht. Om een goed beeld te krijgen van de verschillende onderzoeksmodellen voor humor, werd immers een aantal gesprekken binnen een groep bekenden opgenomen en getranscribeerd. Op die manier kunnen de verschillende modellen die in het eerste deel werden voorgesteld, worden getoetst aan authentieke data, om na te gaan hoe bruikbaar of hoe volledig ze zijn voor de behandeling van conversationele humor. Na een inleiding op de verschillende manieren om data te verzamelen worden de participanten voorgesteld en wordt uitgelegd hoe de opnames en de verwerking ervan werden aangepakt.

In deel 4 worden de in deel 3 voorgestelde onderzoeksmodellen aan de geregistreerde conversationele data getoetst. Achtereenvolgens wordt nagegaan hoe de

data zouden passen binnen de analyse en de indeling van Norrick (1993), hoe de GTVH ermee om zou gaan, en hoe de voorgestelde CL-modellen de fragmenten kunnen verduidelijken. Daarbij wordt het model dat Langacker (2001) presenteerde voor gesprekken, toegepast op en getoetst aan de conversationele humor in de opnames. Op die manier wordt nagegaan of en zo ja, in welke mate een dergelijk model ook bruikbaar zou kunnen zijn voor de studie van humor. Wanneer dat zou blijken te kloppen, kan men zich immers de vraag stellen of humor niet met eenzelfde model geanalyseerd kan worden als ongemarkeerde vormen van taal, zonder dat daartoe speciale humorthorieën zoals de GTVH moeten worden ontwikkeld.

Tenslotte wordt in deel 5 teruggekeken op het geleverde werk en meteen ook vooruitgeblikt op wat er op het vlak van de studie van (conversationele) humor nog gedaan zou kunnen of moeten worden. De verhandeling wordt afgesloten met een bijlage die alle getranscribeerde fragmenten bevat.

2 DRIE ONDERZOEKSMODELLEN IN HET HUMORONDERZOEK

2.1 Norrick (1993): Een conversationele analyse van humor

Neal R. Norrick presenteert in *Conversational Joking. Humor in Everyday Talk* (1993) een discours-gerichte, pragmatische benadering van humor in conversatie. Wat bij deze analyse daarom vooral aan bod komt, is hoe humor werkt in het verloop van een gesprek en wat de gevolgen ervan zijn voor de gesprekspartners. Norrick maakt daartoe eerst een grote tweedeling: in een eerste deel bespreekt hij de interpersoonlijke functies van humor in gesprekken, in een tweede deel de metatalige functie, waarbij vormen van humor beschreven worden die zich richten op de uitdrukkingsvorm van taal, waarbij de code dus als uitgangspunt wordt genomen. In een ander hoofdstuk belicht Norrick (1993: 104-127) het vertellen van grappen, wat echter niet de focus vormt van deze verhandeling en daarom ook niet verder zal worden besproken.

Norrick geeft bij elke vorm van humor die hij onderscheidt, voorbeelden uit echte gesprekken. Hij baseert zich daarvoor op transcripties van opnames die hij of zijn studenten hebben gemaakt, meestal voor andere domeinen van de gespreksanalyse die zich niet toespitsten op het gebruik van humor. Soms lijkt het erop dat Norrick wat te sterk uitgaat van de (transcripties van) opnames die hij in zijn bezit heeft, om een indeling en generalisaties te formuleren.

Zoals zal blijken, vooral ook in vergelijking met de andere benaderingen die verder nog aan bod komen, biedt *Conversational Joking* geen diepgaande semantische analyse van de onderscheiden vormen van humor. Door de tweedeling interpersoonlijke / metatalige functie komen er ook bepaalde overlappingen voor in de bespreking. Norrick (1993) is echter wel interessant omdat er een scala getoond wordt aan humorvormen die in conversatie kunnen voorkomen, en omdat het goed is ook de effecten van het gebruik van humor eens te belichten.

2.1.1 DE INTERPERSOONLIJKE DIMENSIE (*interpersonal dimension*, Norrick 1993: 43-81)

In een eerste deel besteedt Norrick (1993) vooral aandacht aan de gevolgen die een humoristische uiting heeft voor de relatie tussen de gesprekspartners. Hij onderscheidt een aantal functies die in de verschillende humoristische uitingen in meerdere of mindere mate aanwezig zijn: humor kan een gesprek vlotter laten verlopen, kan helpen een

zelfbeeld te presenteren, kan peilen naar gemeenschappelijke kennis of kan de verstandhouding tussen de gesprekspartners bevestigen of verbeteren. Vaak houdt een humoristische uiting ook een zekere vorm van agressiviteit in, gaande van de onderbreking van het gesprek tot het bespotten van een gesprekspartner. De opsomming van de verschillende vormen van humor die Norrick presenteert in het hoofdstuk *The Interpersonal Dimension of Conversational Joking*, vertoont dan ook een stijgende agressiviteitsgraad: van persoonlijke anekdotes (en gezamenlijk totstandgekomen verhalen) over woordenspel (woordspelingen, hyperbool en allusie) tot en sarcasme en spot.

2.1.1.1 PERSOONLIJKE ANEKDOTES (*personal anecdotes*, Norrick 1993: 45-57)

Wanneer een spreker met humoristisch effect vertelt over wat hij of zij, of een bekende heeft meegemaakt, noemt Norrick deze uiting een *personal anecdote*. Ook verhalen die de spreker ergens opgepikt heeft en die hij vervolgens voorstelt als zelf meegemaakt (*borrowed narratives*) worden door Norrick bij deze groep geassocieerd. Deze geleende vertellingen blijken meestal minder succesvol te zijn dan de echte persoonlijke anekdotes, vooral wanneer een toehoorder het verhaaltje herkent.

Een belangrijke interpersoonlijke functie van persoonlijke anekdotes is de creatie van een zelfbeeld. Terwijl tijdens de adolescentie verhalen over eigen successen nog aanvaardbaar zijn voor de toehoorders (met name wanneer de ik-persoon in de vertelling een autoritaire figuur op zijn plaats zet), is dat voor volwassenen veel minder het geval. Voor hen is het belangrijker niet als een opschepper over te komen, daarom zullen ze dan ook sneller verhalen vertellen over de successen van familie en vrienden of over eigen zwakheden en fouten. Op die laatste manier toont de verteller dat hij of zij de eigen problemen kan verwerken en ze kan relativiseren, waardoor een sterk beeld van zichzelf gepresenteerd wordt en sympathie wordt verworven. Als voorbeeld daarvan kan volgende persoonlijke anekdote gelden:

- (2)
- Vera: Were you talking about *you* having a girlfriend
when you were little and writing her this letter.
Jim: Yeah. Yeah.
Vera: Well *tell* me about it.
Teddy: Uhhuh.
Jim: As I recall, she and I had matching Superman
suits
[and we'd-]
Vera: [Ahhahahahaha]
Teddy: [Hhuh huh huh]
Pamela: [Heh heh heh heh heh heh heh]
Jim: and we'd lie on the back lawn

[and pretend to be flying and stuff]
Vera: [The basis of true love. Yes.]

Voorbeeld 2: Persoonlijke anekdotes (Norrick 1993: 47-48)

Jim blijkt niet te beroerd om zijn ervaringen als kind te vertellen, al komen deze voor volwassenen wat belachelijk over, wat meteen blijkt wanneer de andere aanwezigen lachen met zijn verhaal over de Superman-pakjes.

Zelfrelativering is niet de enige manier waarop een spreker een zelfbeeld presenteert bij het vertellen van een persoonlijke anekdote. Vaak geven de verteller en de becommentariërende gesprekspartners immers bepaalde impliciete opvattingen prijs over zichzelf of over andere zaken. Wanneer de opvattingen van de verschillende gesprekspartners overeen komen, kunnen anekdotes helpen de onderlinge verstandhouding te bevestigen of te versterken.

Ook door hun specifieke karakter binnen de conversatie bewerkstelligen persoonlijke anekdotes solidariteit en verstandhouding tussen de gesprekspartners. In tegenstelling tot standaardgrappen (*canned jokes*) hebben ze geen echte pointe aan het einde en vormen ze dus ook geen (agressieve) test voor de luisteraars, die anders als het ware gedwongen worden het vertelde te herinterpreteren. Persoonlijke anekdotes worden bovendien vaak aangepast aan de heersende gesprekscontext en laten, meer dan grappen, toe dat andere gesprekspartners hun bijdrage leveren, waardoor ze het gesprek minder verstoren. Wanneer verschillende gesprekspartners het vertelde hebben meegemaakt, kan het zijn dat ze als het ware als co-vertellers optreden, die samen het verhaal opbouwen.

2.1.1.2 GEZAMENLIJK TOTSTANDGEKOMEN VERHALEN (*jointly produced narratives*, Norrick 1993: 57-59)

Het verschil tussen gezamenlijk totstandgekomen verhalen en persoonlijke anekdotes waarin co-vertellers het verhaal opbouwen, situeert Norrick in het feit dat de *jointly produced narratives* weliswaar samen worden opgebouwd, maar afzonderlijk werden beleefd. De humoristische aard van de vertelling situeert zich dan ofwel in de komische gebeurtenis zelf, ofwel in de grappige manier waarop het wordt verteld. In het onderstaande fragment van de langere transcriptie in *Conversational Joking* bespreken de gesprekspartners bijvoorbeeld een grappige film die ze beiden hebben gezien.

(3) Ned: But what does Lemmon finally do, does he throw it
overboard?
Frank: Yeah. He just got so goddamn-
Ned: He was- says "I'm gonna-"
Frank: Got so goddamn mad he just-

Ned: "To *hell* with this plant."
 Frank: Huh *huh* huh huh. He just took it huhh. Threw it
 over huh huh. And the men all watched him do it
 of course and everybody just,
 Ned: Huh huh huhhuh.
 [...]

Voorbeeld 3: Gezamenlijk totstandgekomen verhalen (Norrick 1993: 57-58)

Net zoals bij de persoonlijke anekdotes is er hier geen echte pointe aan het einde van het verhaal. Wat evenwel verschilt, is dat de verschillende sprekers al lachen tijdens de opbouw van de vertelling, terwijl bij anekdotes de verteller-performer meestal niet lacht omdat hij nu eenmaal bezig is zijn eigen verhaal te vertellen. Een ander verschil is het ontbreken van een evaluatieve commentaar op het einde. Vaak wordt er dan ook, in tegenstelling tot persoonlijke anekdotes, gewoon verder gegaan met het gesprek zonder dat het vertelde nog gespreksstof vormt. Doordat de sprekers elkaar in de opbouw van het verhaal aanvullen, ontstaat er geen echte verteller/publiek-situatie en bewerkstelligt het gezamenlijk totstandgekomen verhaal dus de solidariteit en verstandhouding tussen de gesprekspartners.

2.1.1.3 WOORDENSPEL (*wordplay*, Norrick 1993: 59-73)

In zijn inleiding tot het hoofdstuk over de interpersonele dimensie noemt Norrick drie soorten *wordplay*: *puns* of woordspelingen, hyperbool en allusie. In het hoofdstuk zelf onderscheidt hij woordspelingen van woordenspelinteractie (*wordplay interaction*), en gaat hij ook nog verder in op *extended metaphor* en ironie, terwijl allusie en hyperbool slechts kort aan bod komen.

Vaak worden woordspelingen geclassificeerd als een vorm van metatalige humor, en spelen met woorden lijkt vooral bedoeld om de toehoorders te doen lachen. Volgens Norrick (1993) vervult *wordplay* echter ook een belangrijke interpersoonlijke functie. Ook met deze vorm van humor presenteert een spreker immers een zelfbeeld: men toont zich bereid de serieuze conversatie te onderbreken voor een lach, en verder blijkt de *punster* ook veel aandacht te hebben voor de vorm van taal en voor de mogelijkheden van humoristische manipulatie ervan.

Soms leidt het gebruik van woordspelingen tot zogenaamde "*customary joking relationships*" (Norrick 1993: 44), waarbij personen die elkaar goed kennen elkaar op regelmatige basis "verbaal aanvallen": woordspelingen en plagerijen vormen er als het ware een vorm van competitie. Er wordt imaginair de stand bijgehouden van het onderlinge duel, waarbij een steek gewoonlijk wordt gevolgd door een gevatte repliek.

2.1.1.3.1 Woordspelingen (*punning*, Norrick 1993: 61-67)

Norrick merkt op dat woordspelingen bij een conversationele analyse vaak als overbodig en frivol worden beschouwd. Dat komt vooral doordat ze een onderbreking vormen van de conversatie waartoe ze schijnbaar niks essentieels bijdragen, en omdat het vaak een soort kleine optredens zijn van slechts één gesprekspartner. Bovendien introduceren ze een zogenaamd *play frame*, waardoor andere vormen van woordspel mogelijk worden die afwijken van het oorspronkelijke gespreksonderwerp.

Puns worden daarenboven binnen een gesprek vaak als agressief ervaren. Eén reden daarvoor is dat ze, in tegenstelling tot bijvoorbeeld grappen of persoonlijke anekdotes, niet worden aangekondigd. Een andere reden is dat ze een reeks tests vormen voor de toehoorders. Die worden immers getest op hun aandacht, hun vermogen snel te heranalyseren en hun vermogen om er de humor van in te zien. Verder wordt er ook nagegaan of de toehoorders de andere, door hen niet bedoelde betekenissen van woorden kennen. De persoon die de woordspeling uit, doelt volgens Norrick immers op een woordbetekenis die incongruent is in de context van het gesprek, een betekenis die afwijkt van het onderwerp van het gesprek. Op die manier wordt ook getest of de gesprekspartners voldoende achtergrondkennis hebben om de grap te interpreteren.

Woordspelingen peilen nog op een verdere manier naar de persoonlijkheid van de toehoorders. Uit hun reacties kan bijvoorbeeld blijken wat hun houding en tolerantie is ten opzichte van de mogelijk beschamende of taboeonderwerpen waarop *puns* vaak verdoken zinspelen. Bovendien kan een woordspeling en (het ontbreken van) reactie erop heel wat duidelijk maken over de gesprekspartners en/of hun onderlinge relatie.

Omdat woordspelingen vaak de tweede helft van een *adjacency pair* vormen (uitingen die logischerwijze op elkaar volgen, zoals vraag en antwoord), bestaan ze meestal uit een weigering adequaat te reageren, door het geven van een onverwacht of niet-passend antwoord. Een voorbeeld daarvan is het volgende gesprekje, waar Arnold waarschijnlijk geen reactie verwacht, of toch niet de reactie die Judy levert:

- (4) Arnold: An exact cut. (2.5) Oh no. This one is a little off center.
Judy: That's because you're a little off center.
Beth: Heh *heh* he heh.
Arnold: No it's Tom's print.

Voorbeeld 4: Woordspelingen (Norrick 1993: 62)

Door wat *adjacency pairs* betreft niet op een gepaste wijze te reageren, schendt de tweede spreker volgens Norrick de voorwaarden voor *politeness* (Lakoff 1973, 1982), die een adequate reactie vooropstelt wanneer gesprekspartners op een “beleefde” manier met elkaar converseren. Door het gebruik van humor gaat de tweede spreker echter *off record*, zodat de eerste spreker de uiting niet als een belediging hoeft te zien en de verandering van topic, de tests en eventuele herverdeling van de participanten niet als aanvallend hoeft te beschouwen. Vaak is de schijnbare belediging volgens Norrick immers zo opvallend dat ze niet anders dan als humor geïnterpreteerd kan worden. Daardoor kan er samen gelachen worden en zorgt de ontdekking van een gezamenlijke achtergrondkennis voor bevestiging van de verstandhouding en de woordspeling op zich voor de presentatie van een persoon met gevoel voor humor.

Deze beschouwingen van Norrick gaan waarschijnlijk op voor veel woordspelingen, maar wat er precies gebeurt bij bijvoorbeeld onopgemerkte woordspelingen of woordspelingen die geen belediging vormen voor de toehoorder, is niet meteen duidelijk.

2.1.1.3.2 Woordspelinteractie (*wordplay interaction*, Norrick 1993: 67-73)

Wanneer een woordspeling een *play frame* geïntroduceerd heeft (anders gezegd: iemand heeft een *humorous key* gevestigd), wordt de deur opengezet voor verschillende soorten humor. Wanneer woordspel op die manier de hoofdbezigheid van een conversatie wordt of een soort onderstroom vormt die regelmatig terug boven komt, spreekt Norrick over *wordplay interaction*. Deze vorm van spelen met woorden kan bijvoorbeeld samenhang smeden binnen gesprekken, een conversatie openen, oncomfortabele pauzes vullen of een bepaald onderwerp aansnijden of afsluiten. Woordspelinteractie kan gesprekspartners op dezelfde golflengte houden en zo de verstandhouding bevestigen, of kan ook net een eerder agressieve weg inslaan.

Woordspelinteractie verschilt in de indeling van Norrick (1993) van de *gezamenlijk totstandgekomen verhalen* doordat de situatie die hier door verschillende participanten wordt beschreven, op zich niet grappig is, maar grappig wordt voorgesteld.

In het onderstaande voorbeeld wordt de *humorous key* geïntroduceerd door woorden als *take off* en *payload*, waarna deze metafoor wordt uitgebreid. Verder wordt er een allusie gemaakt op een bestaande grap (*What do you call a seven-foot, three-hundred-pound bully armed to the teeth? – Sir.*), waardoor ze ook een herkenningstest vormt voor de andere participanten.

- (5) Ned: I keep hearing people call them things like hornets.
 Frank: Let me tell you. That dude was big enough to take off with a payload of about twenty tons.
 Ned: Well what do you call it?
 Frank: I didn't know what to call it. I had never seen [an insect] that big. Ever.
 Ned: [Heh heh.]
 Frank: The only thing I could think to [call it-]
 Ned: [He he] he he.
 Call it "get thee hence". Hehhheh.
 Brandon: Call it *sir*.
 Ned: Heh heh *heh* heh hehhehheh.
 Frank: Let me tell you what I call it. "My god look at that big bug." It had a fuselage *that* big.
 [...]

Voorbeeld 5: Woorspelinteractie (Norrick 1993: 68)

2.1.1.4 SARCASME EN SPOT (*sarcasm and mocking*, Norrick 1993: 73-80)

Sarcasme en spot zijn vormen van humor die, wat interpersoonlijke relaties betreft, vooral agressief lijken te zijn. Norrick (1993) toont echter aan dat het tegendeel waar kan zijn wanneer ze gericht zijn tot bekenden, bijvoorbeeld in de reeds besproken *customary joking relationships*. Beleefdheid is immers een vereiste tegenover buitenstaanders, maar binnen de groep kunnen bekenden ervoor kiezen zich uit te drukken in een soort beledigingen gevolgd door spitsvondige antwoorden. Er wordt volgens Norrick met elke vorm van sarcasme of spot als het ware telkens een metaboodschap meegestuurd die signaleert dat het om spel gaat en dat de belediging niet serieus opgevat moet worden. Niet elke metaboodschap klinkt echter even duidelijk, waardoor het altijd kan gebeuren dat de ontvanger de uiting als gemeend opvat.

In zijn simpelste vorm bestaat spot uit de herhaling van een fout van de voorgaande spreker. Die herhaling kan echter ook worden aangepast door ze in vraagvorm te plaatsen, de klemtoon anders te leggen of door de verspreking in een andere context te gebruiken. In het volgende voorbeeld wordt de geviseerde uiting in vraagvorm herhaald:

- (6) Joe: How much our shister wastes money,
 Lynn: Your *shister*?
 Joe: needlessly-
 Penny: Our shister hehhehheh.
 Gail: My *shister* Penny. Ha ha ha.
 Penny : Allright. Is that my wine glass. Heh heh *ha* ha ha.

Voorbeeld 6: Sarcasme en spot (Norrick 1993: 77)

Het kan echter ook wat gesofisticeerder. In het volgende fragment biedt Lynn aan te helpen met de afwas, omdat ze nog niet gemerkt heeft dat de anderen bezig zijn de vaatwasser in te laden. Joe herhaalt Lynns uiting niet letterlijk, maar houdt haar voorstel als het ware vol, en past het in in de situatie van de vaatwasser. Daardoor ontstaat de irrationele situatie als zou Lynn in de vaatwasser zitten afdrogen.

- (7) Lynn: Do you need me to help you dry?
Joe: If you want to get in the *dishwasher*.
Penny: Heh *heh* heh heh.
Gail: Huh huh oh yeah.
Lynn: Oh you're putting them in the dishwasher. Okay.
Gail: Oh gee.
Penny: Gross.
Joe: Is that a seven layer salad there?

Voorbeeld 7: Sarcasme en spot (Norrick 1993: 75-76)

Hoe de herhaling ook gebeurt, het resultaat is telkens hetzelfde: de fout wordt gesignaleerd, de eerste spreker wordt bespot en er volgt gelach. Norrick merkt op dat het herhalen van de fout van een ander vergelijkbaar is met manken om een manke te beschimpen, maar bij spot zorgt de metaboodschap er zoals gezegd telkens voor dat het speelse karakter behouden blijft.

Doordat deze vormen van spot en sarcasme niet als agressief worden ervaren, draagt spot volgens Norrick op interpersoonlijk vlak bij tot de groeps sfeer. Impliciet worden immers de geldende normen waartegen gezondigd werd, herhaald en bevestigd. Ook door de reacties op sarcasme en spot wordt veel duidelijk over iemands persoonlijkheid, net zoals zelfspot kan tonen hoe iemand tegenover de heersende normen staat. Wanneer het hier overigens om taalnormen gaat, belanden we al bij wat in het volgende hoofdstuk van *Conversational Joking* behandeld wordt, namelijk de metatalige functie van humor.

2.1.2 DE METATALIGE FUNCTIE (*The metalingual function*, Norrick 1993: 83-103)

In dit hoofdstuk bekijkt Norrick humor vanuit een ander oogpunt, namelijk door de metatalige functie ervan te belichten. De term “metalingual” neemt hij over van Jakobson, om humor aan te duiden die de code, de talige vorm zelf becommentarieert. De functie van deze soort humor is binnen een groep uiteindelijk een gemeenschappelijke, door iedereen aanvaarde code tot stand te brengen. Op die manier zorgt metatalige humor ook weer voor een versterkte band tussen de gesprekspartners.

Doordat Norrick zich vooral concentreert op de functie die vormen van humor kunnen hebben, vertoont dit hoofdstuk wat vormen van humor betreft overlappings met het vorige. Een woordspeling, bijvoorbeeld, heeft een duidelijke metatalige functie, maar zoals aangetoond ook een interpersonele.

2.1.2.1 METATALIGE HUMOR (*metalingual joking*, Norrick 1993: 83-85)

Norrick stelt dat we niet enkel spreken om betekenis in geluid te vatten, maar ook om van het proces zelf te genieten. Woordspelingen helpen daarbij en illustreren op die manier de poëtische functie van taal, hoewel hun effect metatalig is. Puns zijn volgens Norrick niet enkel grappig, ze vestigen ook aandacht op de taal zelf. Hij spreekt naast het ondermijnen van taboewoorden door associatieve relaties ook over “onlogische woordenschatrelaties” en “contextueel irrelevante woordbetekenissen”. Hierbij moet misschien toch worden opgemerkt dat die relaties en betekenissen weliswaar voor de eerste, maar niet voor de tweede spreker onlogisch of irrelevant zijn. Het punt dat Norrick wil aantonen, gaat echter wel op: puns laten zien dat de opvatting van taal als één vorm voor één betekenis te simplistisch is, en tonen zo een fundamenteel kenmerk van taal. Wat voor taalkundigen ook interessant kan zijn, is dat via de taal die als vreemd of grappig wordt gezien door anderen, inzicht verworven kan worden in welke taal in een bepaalde context als normaal wordt gezien. De soorten humor bestuderen die binnen een groep worden aanvaard, werpt op die manier een licht op wat voor conversatie er mogelijk is binnen die groep.

Norrick maakt nog een verdere opdeling binnen de klasse van metatalige humor, waarbij hij de bron onderscheidt (binnen of buiten de conversatie), het doel in de conversatie (het opnemen van een nieuw onderwerp), of de aard van de humor (grappige commentaren, spotten met andere talen).

2.1.2.2 SPOT DRIJVEN MET TAAL VAN BUITENAF (*mocking talk from outside*, Norrick 1993: 85-88)

Hierbij wordt gespot met taal (een uitspraak, een stuk tekst) van buiten de conversatie of zelfs buiten de groep. De oorspronkelijke uiting wordt dan herhaald, of men kan de typische manier van spreken aannemen van de bespotten andere(n). Op die manier ontstaat er een oppositie tussen wat van de spreker verwacht kan worden, en de uiting die hij of zij maakt. Zo komt de metatalige functie van humor tot uiting: door de andere taal te bespotten, maken de participanten duidelijk wat acceptabel is in het taalgebruik van de eigen groep, en zullen ze uiteindelijk “dezelfde taal” gaan spreken,

waardoor de verstandhouding binnen de groep wordt bevestigd of versterkt. Het grootste verschil met de spot die in het vorige hoofdstuk werd besproken, is dat het hier niet gaat om een verspreking, maar om een commentaar op taal die (buiten de groep) wel degelijk als correct wordt beschouwd. In het onderstaande fragment bespotten Leona en Sally bijvoorbeeld de typische manier van spreken van verkopers en reclameboodschappen.

- (8)
- Leona: It's a good tape recorder. It's a *nice* one, huh?
 Sally: It's a beauty.
 Leona: Beauty. Yes. Top of the line. State of the art.
 Sally: Huh huh [huh.]
 Leona: [And the] cutting edge.
 Sally: All of the above.
 Leona: All of the above. Oh. I love it. Can I have it
 huh huh
 heh heh he he [he.]
 Sally: [Huh]huhhuhhuh.
 Leona: It's beautiful, oh my God.

Voorbeeld 8: Spot drijven met taal van buitenaf (Norrick 1993: 85-86)

2.1.2.3 SPOT DRIJVEN MET TAAL BINNEN DE CONTEXT (*mocking talk within the context*, Norrick 1993: 88-93)

Bij deze onderverdeling is de uiting die wordt bespot afkomstig van iemand die deelneemt aan het gesprek, al behoort die persoon mogelijkerwijze tot een andere sociale groep. De gesprekspartners zullen de aandacht proberen te vestigen op iets vreemds in de uiting van de eerste spreker en die dan ook proberen te doen inzien waar de fout zich volgens hen situeert. Dat kan door simpelweg te lachen, door de constructie te herhalen, of door er een woordspeling of parallelle constructie van te maken, en zich vervolgens tegen de fout te verzetten. Men kan ook spotten met het gebruik van stijlfiguren, bijvoorbeeld met een te ver doorgedreven hyperbool.

In het onderstaande voorbeeld maakt Patricia gebruik van een standaard-komische constructie, hoewel haar kinderen Amy, Mary en Ralph geloven dat de door haar gebruikte constructie gewoonweg fout is. Ze verwerpen dus als groep de manier van spreken die voor hun moeder wel aanvaardbaar is.

- (9)
- Patricia: {from adjacent room} There's a red pen on the
 couch. Who belongs to it.
 Amy, Mary, Ralph: {all giggle}
 Amy: Who belongs to the red pen, mom.
 Patricia: The kitten's playing with it. She's shoving it
 all over. And if it's open,
 Amy: Well I guess the kitten *belongs* to the red pen.
 Mary: Huh huh hehehe.
 Patricia: She had it underneath the cushion.
 Amy: She still hasn't picked up on it.

Mary: Hehe hahhahhah.
 Patricia: What am I picking up?
 Amy: You said "Who belongs to the red pen."
 Patricia: That's what I meant. That's what I *meant* to say.
 Ralph: Who belongs to the red pen.
 Amy: Don't you want to say "Who does the red pen
 be[long to?]
 Patricia: [I know honey.] But I said "Who belongs to it."
 I meant to say "Who belongs to it." I meant it as
 a *joke*.
 Ralph: Awahhah.

Voorbeeld 9: Spot drijven met taal binnen de context (Norrick 1993: 89-90)

2.1.2.4 SPOT ALS CREATIE VAN NIEUWE CONVERSATIE (*mocking as creation of a new conversation*, Norrick 1993: 94-96)

Bij de voorbeelden die Norrick bestempelt als "spot als creatie van nieuwe conversatie", kan de persoon die iets vreemds zegt de spottende commentaar die op zijn uiting gegeven wordt niet horen. In voorbeeld 10 bevindt Lydia zich bijvoorbeeld in een andere kamer en uit Brandon zijn commentaar met een zachte stem:

(10) Lydia: We had such a nice day today, so you hurry and
 get rested. Because you're going to have a big
 nice [day tomorrow.]
 Brandon: [hurry and] get rested.
 Ned: Uh huhhuhhuhhuh hehe
 Brandon: That's oxymoronic.
 Ned: Uhuhhuh. Yeah. Can you imagine the ox? hehehe
 Brandon: No. But I've spotted the moron.
 Ned: I see. Huhhuhhuh. You'd think as dumb as oxes
 are. To call one a moron would be tautological.
 Huhhahaheh.

Voorbeeld 10: Spot als creatie van nieuwe conversatie (Norrick 1993: 94)

Er ontstaat een nieuwe conversatie, gebaseerd op de vreemde uitspraak van de eerste spreker (hier Lydia), die echter niet bij het gesprek betrokken wordt. Deze manier van spotten lijkt misschien beleefder omdat de eerste spreker niet "in zijn gezicht" wordt bespot, maar anderzijds kan die op deze manier ook niet profiteren van de metatalige inzichten die verworven worden. Zo zal Lydia in dit geval niet te weten komen dat ze een vreemde uitspraak heeft gedaan. Door de herhaling van een "fout" krijgt een eerste spreker normaal gezien immers de kans die fout recht te zetten en te tonen dat hij of zij de heersende conventies binnen de groep wel degelijk beheerst. Door dat te doen en te lachen, wordt het groepslidmaatschap bevestigd en wordt de verstandhouding verbeterd.

2.1.2.5 GRAPPIGE METATALIGE COMMENTAAR (*funny metalingual comment*, Norrick 1993: 96-97)

Wanneer metatalige commentaar op eigen uitingen als humoristisch wordt gezien, spreekt Norrick over *funny metalingual comment*. In het volgende voorbeeld denkt Teddy na over de juiste verleden tijd van ‘to wheel and deal’, omdat bij de juiste vervoeging de fonologische gelijkenis verloren gaat.

- (11) Teddy: See what kind of a deal you can make. But I'm
 only giving you that-*twenty thousand* dollars.
 Uhhuhheh. Well, Henry wheeled and dealt. Wheeled
 and *dealed*?
 Jim: Uh heh heh heh hehe.
 Teddy: And he did get it for twenty thousand.

Voorbeeld 11: Grappige metatalige commentaar (Norrick 1993: 96)

2.1.2.6 ANDERSTALIGE WOORDEN EN UITDRUKKINGEN (*foreign words and phrases*. Norrick 1993: 97-98)

Deze intertalige woordspelingen zijn – zoals dat met eentalige ook het geval is – vaak fonologisch niet helemaal correct. In voorbeeld 12 zijn verschillende mechanismen aan het werk: een woordspeling (*say* voor *c'est*), rollenspel met geveinsd onbegrip, zelfspot (alsof men geen Frans zou verstaan) en een commentaar op het gebruik van Frans in het Engels (dus metatalig). Dit soort woordspelingen verschilt weinig van die met de eigen taal, zoals “*willy-nilly – Good ol' Willy. Remember Willy?*” (Norrick 2003: 98).

- (12) A: C'est la vie.
 B: La vie.

Voorbeeld 12: Anderstalige woorden en uitdrukkingen (Norrick 1993: 97)

2.1.2.7 METAHUMOR (VERSUS METATALIGE FUNCTIE VAN HUMOR) (*the metalingual function of humor versus metahumor*, Norrick 1993: 98-100)

Norrick onderscheidt metajoking of metahumor van de metatalige functie van humor. De eerste twee termen worden daarbij gebruikt voor een humoristische commentaar op de grap zelf, zoals in “*That's like a blow to the midriff*” (Norrick 1993: 99). Bij metahumor wordt op die manier ofwel commentaar geleverd op het maken van een grap, ofwel op de techniek of de kwaliteit ervan.

2.2 De humorthorieën SSTH en GTVH

Zoals besproken in hoofdstuk 2.1, onderzoekt Norrick in *Conversational Joking* humoristische uitingen in het licht van de gespreksanalyse (conversational analysis of CA) en de pragmatiek. Op die manier toont hij aan de hand van stukjes humoristische conversatie telkens aan hoe de verschillende gesprekspartners humor gebruiken om een beeld van zichzelf te geven of om de solidariteit en groepsfeer te versterken. Een andere, meer semantisch georiënteerde benadering om humor te onderzoeken, is vanuit de linguïstische humorthorieën SSTH en zijn uitbreiding GTVH, beide vooral gericht op de analyse van grappen. De onderstaande beschrijvingen van SSTH en GTVH zijn gebaseerd op de beknopte inleiding op de theorieën in de paper van Ancheta (2006) en Attardo, Hempelmann & Di Maio (2002).

2.2.1 RASKIN: SSTH (1985)

De Semantic Script Theory of Humor, de SSTH, werd in 1985 voorgesteld door Victor Raskin in zijn boek *Semantic Mechanisms of Humor*. Zoals de naam al aangeeft, is de centrale idee van de theorie gebouwd rond de notie van zogenaamde (semantische) *scripts*, waarvan de beginselen werden gelegd door Fillmore (1976) en Schank & Abelson (1977). Een script is een geïnternaliseerde cognitieve structuur die een deeltje van de wereldkennis van een spreker omvat. Concreter gezegd is het de verzameling semantische informatie die een bepaald woord omgeeft of die erdoor wordt opgeroepen. Raskin (1985) onderscheidt binnen een script thematische rollen (agens, instrument, ...), betekenisrelaties (zoals hyponymie) en semantische features (bijvoorbeeld voor dokter: [+menselijk], [+volwassen], ...). Verder kan een script als DOKTER ook ander begrippen oproepen, zoals bijvoorbeeld *consultatie*, *patiënt*, *ziekte* enzovoort. Een stuk tekst is volgens Raskin humoristisch wanneer aan twee voorwaarden voldaan wordt:

- er is een *script overlap*: er worden twee verschillende scripts opgeroepen, bijvoorbeeld wanneer ‘groen’ zowel MILIEU als KLEUR oproept.
- er is een *script opposition*: de opgeroepen scripts staan in oppositie tot elkaar, bijvoorbeeld wanneer het Engelse ‘drug’ zowel DOKTER als VERSLAVING oproept, twee zaken die normaal gezien niet met elkaar in verband gebracht zouden worden. Zo ontstaan scriptopposities waarvan *good/bad*, *high/low stature*, *life/death*, *obscene/non-obscene* en *money/non-money* de meest voorkomende zijn (Raskin 1985: 113-114, 117).

Vaak hebben de verschillende scripts die bij humor worden opgeroepen slechts een gedeeltelijke overlapping of *partial overlap*, waardoor een deel van de tekst niet compatibel blijkt met een ander deel. Verder zijn script oppositions volgens Raskin noodzakelijk binair van aard, zoals in actual/non-actual, normal/abnormal of possible/impossible. Om de overgang van het ene script naar het andere uit te lokken, is er een zogenaamde *script-switch trigger* nodig. In eenvoudige grappen onderscheidt Raskin twee zulke triggers, namelijk ambiguïteit en contradictie.

2.2.2 EEN TOEPASSING VAN EN AANVULLING OP DE SSTH: BROCK 2004

Brock (2004) illustreert de SSTH met een script-gerichte analyse van twee stukken uit sketches van *Monty Python's Flying Circus*. Tegelijkertijd stelt hij ook een uitbreiding voor van de theorie die stelt dat er bij humor altijd sprake is van twee (gedeeltelijk) overlappende, in oppositie tot elkaar staande scripts. In Brocks analyses gaat het immers om de wisselwerking tussen meer dan twee scripts en om de manipulatie van één script.

Het eerste fragment dat Brock (2004) bespreekt, komt uit de Python-sketch *Lifeboat*:

- (13) **First Sailor:** Still no sign of land... how long is it?
Second Sailor: Thirty-three days, sir.
First Sailor: Thirty-three days?
Second Sailor: We can't hold out much longer, sir. We haven't had any food since the fifth day.
Third Sailor: We're done for. We're done for!
First Sailor: Shut up, Maudling. We've just got to keep hoping someone will find us.
Fourth Sailor: How are you feeling, captain?
Fifth Sailor: ... Not too good ... I ... feel ... so weak.
Second Sailor: We can't hold out much longer.
Fifth Sailor: Listen...chaps...there's one last chance. I'm done for, I've got a gammy leg, I'm going fast, I'll never get through ... but...some of you might ... so you'd better eat me.
First Sailor: Eat you, sir?
Fifth Sailor: Yes, eat me.
Second Sailor: Uuuuggghhh! With a gammy leg?
Fifth Sailor: You don't have to eat the leg, Thompson; there's still plenty of good meat ... look at that arm.
Third Sailor: It's not just the leg, sir...
Fifth Sailor: What do you mean?
Third Sailor: Well, sir...it's just that ...
Fifth Sailor: Why don't you want to eat me?
Third Sailor: I'd rather eat Johnson, sir. (points at fourth sailor)
Second Sailor: Oh, so would I, sir.
Fifth Sailor: I see.
Fourth Sailor: Well that's settled then. Everyone eats me.
First Sailor: Well ... I ... er ...

Third Sailor: What, sir ...?
First Sailor: No, no, you go ahead. I won't ...
Fourth Sailor: Nonsense, nonsense, sir, you're starving.
 Tuck in!
First Sailor: No, no, it's not just that ...
Second Sailor: What's the matter with Johnson, sir?
First Sailor: Well, he's not kosher.
Third Sailor: That depends how we kill him, sir.
First Sailor: Yes, yes, I see that ... Well to be quite
 frank, I like my meat a little more lean. I'd rather eat
 Hodges.
Second Sailor: (cheerfully) Oh well ... all right.
Third Sailor: No, I'd still prefer Johnson.
Fifth Sailor: I wish you'd all stop bickering and eat me.
Second Sailor: Look! I tell you what. Why don't those who
 want to, eat Johnson, then you, sir, can eat my leg and
 then we'll make a stock of the captain and then after that
 we can eat the rest of Johnson cold for supper.
First Sailor: Good thinking, Hodges.
Fourth Sailor: And we'll finish off with the peaches.
 (picks up a tin of peaches)
Third Sailor: And we can start off with the avocados.
 (picks up two avocados)
First Sailor: Waitress! (a waitress walks in) We've decided
 now, we're going to have a leg of Hodges. (continued)

Voorbeeld 13: De Lifeboat-sketch van Monty Python's Flying Circus (Chapman et al. 1990, vol 2: 40ff)

Volgens Brock (2004) gaat het in dit fragment inderdaad, zoals de SSTH voorstelt, om twee scripts die in oppositie tot elkaar staan en een *script overlap* (SO) vormen, namelijk DISTRESS en GOURMET die overlappen in EATING. Op die manier wordt de SO *death vs. life* gevormd. Brock argumenteert echter dat niet alle humor in het fragment verklaard kan worden met deze analyse. Doordat de mannen als het ware vechten om het voorrecht gegeten te worden, wordt ook het script MALE COMPETITION geactiveerd. Brock vermeldt verder de activering van een verdraaid, niet-prototypisch HUMAN NEEDS-script: normaal gezien zouden de fysiologische noden en die van veiligheid op de eerste plaats komen, maar hier proberen de personages eerst en vooral aanzien te verwerven ten opzichte van elkaar, ieder probeert zich immers af te schilderen als de zeeman die het beste smaakt. Op die manier wordt de inhoud van het HUMAN NEEDS script gemanipuleerd, in dit geval gaat het om een positiewisseling van elementen binnen een hiërarchie. Daardoor is het script volgens Brock op zijn beurt verweven met MALE COMPETITION, tegelijkertijd echter ook met de ideeën van de eerder stijve BRITISH CULTURE. Als gevolg van de zo ontstane cluster van scripts, zijn er meerdere SO's, bijvoorbeeld ook *high stature vs. low stature* en *success vs. failure* wat betreft de competitie om gegeten te worden.

Brock (2004) toont aan dat de werking van scripts in het beschreven stuk conversatie niet terug te brengen valt tot een opeenvolging van telkens twee tegengestelde scripts. Het betreft hier in tegendeel een complex geheel, een cluster van scripts die gelijktijdig voorkomen en met elkaar interageren. In voorbeeld 13 kwam ook al een manipulatie voor van één script (HUMAN NEEDS), een principe dat volgens Brock de enige drijvende kracht is in een ander bekend fragment, waarbij er zelfs geen oppositie optreedt tussen twee scripts:

- (14) **Mr Bun:** What have you got, then?
Waitress: Well there's egg and bacon; egg, sausage and bacon; egg and spam; egg, bacon and spam; egg, bacon, sausage and spam; spam, egg, spam, spam, bacon and spam; spam, spam, spam, egg and spam; spam, spam, spam, spam, spam, spam, baked beans, spam, spam, spam and spam; or lobster thermidor aux crevettes with a mornay sauce garnished with truffle pâté, brandy and a fried egg on top and spam.

Voorbeeld 14: De Spam-sketch van Monty Python's Flying Circus (Chapman et al. 1990, vol 2: 27)

Wat in dit voorbeeld voor een humoristisch effect zorgt, is de enorme kwantitatieve expansie van één element binnen het RESTAURANT-script, waardoor de *SO normal vs. abnormal* ontstaat. Dat gebeurt echter niet, zoals gewoonlijk, door een oppositie van twee verschillende scripts, maar door een manipulatie (de expansie) binnen het script zelf. Zo ontstaat er een tegenstelling met de verwachtingen die het publiek heeft over wat normaal is in het echte leven.

Het voorstel dat Brock (2004) doet, bestaat in een aanvulling van de SSTH-analyse – de oppositie van twee (gedeeltelijk) overlappende scripts – met een gedetailleerde analyse van manipulaties binnen scripts enerzijds en complexe scriptconstellaties anderzijds, zoals de oppositie van meerdere scripts en het voorkomen van subscripts. In het eerste voorbeeld ziet Brock EATING immers als een subscript van het DISTRESS-script, en FOOD als subscript van EATING. *Tastiness* en *quality* zijn elementen van FOOD, maar tegelijkertijd staan ze centraal in het GOURMET-script dat erdoor opgeroepen wordt. De humoristische incongruentie bestaat erin dat de overgang van FOOD naar GOURMET in deze situatie van nood, opoffering van mensen en kannibalisme normaal gezien geblokkeerd zou moeten worden om ethische en praktische redenen. Dat gebeurt echter niet, het verband wordt zelfs nog verder uitgebouwd en komt tot een climax wanneer de personages de blikken perziken en avocado's bovenhalen om bij het vlees te eten.

Bovendien speelt in de sketch zoals gezegd de manipulatie van het HUMAN NEEDS-script, verbonden met het MALE COMPETITION-script.

Deze analyse toont hoe de ‘standaard’ SSTH-analyse (in voorbeeld 13: DISTRESS tegenover GOURMET, SO *death vs. life*) kan worden aangevuld met de analyse van twee manipulaties van complexe scriptconstellaties, namelijk deblokken (van de verbinding FOOD-GOURMET) en positiewissel (binnen HUMAN NEEDS). Volgens Brock is een dergelijke analyse nodig om de clusters van incongruenties te kunnen identificeren in het eerste voorbeeld. Het weigeren van het vlees van een vriend, bouillon maken van de kapitein, het bovenhalen van de blikken perziken en avocado, al deze incongruenties draaien rond het contrast DISTRESS versus GOURMET. Om de serie shocks te beschrijven die zijn climax vindt in het ingeblikte voedsel, gebruikt Brock de term *staggered escalation of incongruities*.

Samenvattend probeert Brock (2004) met zijn uitgebreide analyse geen alternatief te presenteren voor de SSTH. Hij stelt integendeel dat een SO tussen twee gedeeltelijk overlappende scripts een prototype vormt voor verbale humor. Net zoals de grenzen van scripts niet altijd duidelijk afgebakend zijn (behoort de goede smaak van voedsel bijvoorbeeld tot het EATING-script?), kan ook dit prototype flexibel gebruikt worden, zoals mag blijken uit de analyse van beide Monty Python-fragmenten.

2.2.3 RASKIN EN ATTARDO: GTVH (1991)

In 1991 stelde Raskin samen met Salvatore Attardo een uitbreiding of herziening van de SSTH voor, onder de naam General Theory of Verbal Humor of GTVH. De naam van de nieuwe theorie duidt al op twee belangrijke verschillen ten opzichte van de SSTH. Enerzijds focust de theorie op ‘*verbal* humor’ waar de SSTH nog humor in het algemeen wou analyseren, anderzijds is ze ‘general’; naast de semantiek van de SSTH wordt gepoogd nu ook andere takken van de linguïstiek te betrekken, zoals narrativity, tekstlinguïstiek en pragmatiek. De belangrijkste vernieuwing in de GTVH bestaat in de invoering van het concept *knowledge resource* (afgekort: KR), duidend op parameters die naast de reeds beschreven script opposition (SO) van belang zijn voor verbale humor. Er worden in de GTVH zes zulke parameters of KR’s onderscheiden, die op basis van hun belangrijkheid in een hiërarchie geplaatst kunnen worden, met SO bovenaan:

- *script opposition* [SO]
- *logical mechanism* [LM]

- *situation* [SI]
- *target* [TA]
- *narrative strategy* [NS]
- *language* [LA]

Een uitgebreide beschrijving van de zes KR's wordt door Attardo gegeven in zijn boek *Humorous Texts: A Semantic and Pragmatic Analysis* (2001).

De eerste en belangrijkste KR is scriptoppositie (SO). Zoals aangetoond door Brock (2004; zie 2.2.2), zijn SO's die tot stand komen door twee scripts die met elkaar in oppositie staan en gedeeltelijk overlappen, slechts een prototypische vorm. Daarnaast kunnen SO's ook tot stand komen door de oppositie van meerdere scripts (zoals in de *lifeboat*-sketch in voorbeeld 13), of door een sterke uitbreiding binnen één script (zoals het RESTAURANT-script in de *spam*-sketch, voorbeeld 14). De SO zelf is een abstracter begrip. Raskin (1985) onderscheidt drie klassen waartoe alle SO's teruggebracht kunnen worden, namelijk actual/non-actual, normal/abnormal en possible/impossible. Di Maio (2000) stelt nog een derde niveau voor tussen de abstracte klassen van Raskin en de concrete opposities. In de klassiek geworden *doctor's wife*-grap (voorbeeld 1) bijvoorbeeld, interpreteert de toehoorder "Is the doctor at home?" als een vraag om medische bijstand, terwijl "No, come right in", het antwoord van de vrouw van de dokter, laat uitschijnen dat zij de vraag als een seksuele suggestie interpreteert. Bij die grap gaat het op het concrete niveau om de tegenstelling LOVER versus PATIENT, op het tussenniveau om SEX versus NO SEX, en op het abstracte niveau om ACTUAL versus NON-ACTUAL.

De tweede KR die aan bod komt, is *Logical Mechanism* of LM. De schijnbaar incompatibele scripts uit de SO worden via de LM toch met elkaar verbonden. Het gaat dan ook om de speelse logica die humor mogelijk maakt. Omdat de bespreking van LM wat meer uitleg vraagt, wordt er aan de hand van tabel 1 op teruggekomen.

Situation (SI), de derde KR, beschrijft de precieze omstandigheden waarop de uiting doelt. Het gaat om de participanten, gebeurtenissen, voorwerpen en dergelijke die van belang zijn voor de grap.

De vierde Knowledge Resource komt uitvoeriger aan bod bij de bespreking van Archakis & Tsakona (2005) in 2.2.4. Met *Target* (TA) wordt het "slachtoffer" van de uiting bedoeld. Het gaat daarbij niet noodzakelijk om concrete personen, ook stereotiepe groepen of zelfs zaken als "romantische liefde" kunnen het TA vormen. Soms is er geen duidelijk target, bijvoorbeeld bij vrijblijvende woordspelingen.

Met *Narrative Strategy*, de vijfde KR, bedoelt men de vorm waarin de humor wordt geuit. Hierbij gaat het in de eerste plaats om invullingen als “dialogoog”, “commentaar”, “verhaal” enzovoort. Attardo (2001: 23) merkt al op dat niet alle humor narratief (in de betekenis van “verteld”) is, maar dat er ook andere vormen bestaan, zoals visuele (bijvoorbeeld cartoons) of dramatische humor.

De zesde en laatste KR is *Language (LA)*. Deze parameter bespreekt de precieze verwoording van de uiting en de elementen waaruit ze is opgebouwd. Attardo (2001) merkt op dat verbale humor, die helemaal doelt op de *signifiant* (bijvoorbeeld woordspelingen), een minderheid vormt ten opzichte van zogenaamde referentiële humor. Bij verbale grappen is de exacte verwoording van de pointe van groot belang, er moet immers een dubbelzinnig element aanwezig zijn. De parameter LA is echter niet altijd relevant, wat blijkt uit het feit dat veel grappige uitingen gemakkelijk vertaald of geherformuleerd kunnen worden.

De GTVH verdeelt (al dan niet geschreven) humoristische teksten in twee klassen. De eerste bevat teksten die eindigen met een *punch line* of pointe en daardoor vergelijkbaar zijn met grappen. In een dergelijke punch line komt de scriptoppositie aan de oppervlakte, waardoor de voorgaande tekst geherïnterpreteerd wordt. De tweede klasse omvat alle andere vormen, waarbij scriptopposities die voor de GTVH onontbeerlijk zijn, zich situeren in woorden, clauses of zinnen die doorheen de tekst verspreid zijn. Een dergelijke zin die een scriptoppositie bevat of ernaar verwijst, noemt Attardo (2001: 82-83) een *jab line*. Die zinnen zijn dus vergelijkbaar met punch lines, maar verschillen in het feit dat ze geïntegreerd zijn in de tekst zelf.

Zoals zal blijken uit de toepassing van Archakis & Tsakona (2005), bestaat de werkwijze van de GTVH er vooral in jab lines (of een punch line) te identificeren en die vervolgens te toetsen aan de zes parameters. De KR's vormen daarbij als het ware een checklist die ingevuld dient te worden. Men kan zich de vraag stellen of met deze methode de meest uiteenlopende vormen van humor gevat kunnen worden, en of het kader dat de GTVH daarmee biedt, voldoende is om de betekenis van verbale humor met voldoende diepgang te analyseren. Op die kwesties wordt ingegaan in 4.2.

De belangrijkste vernieuwing ten opzichte van de SSTH van Raskin (1985) is de invoering van Logical Mechanisms (LM). Zoals uit bovenstaand overzicht al naar voren kwam, gaat het hier om de ‘speelse logica’ van humor, een manier van redeneren die

enkel aanvaard wordt om tegengestelde scripts in een humoristische passage toch met elkaar te verzoenen. Een overzicht en een bespreking van alle bekende LM's wordt gegeven in Attardo, Hempelmann & Di Maio (2002):

role-reversal	role exchanges	potency mappings
vacuous reversal	juxtaposition	Chiasmus
garden-path	figure-ground reversal	faulty reasoning
almost situations	analogy	self-undermining
inferring consequences	reas. from false prem.	missing link
coincidence	parallelism	implicit parall.
proportion	ignoring the obvious	false analogy
exaggeration	field restriction	Cratylism
meta-humor	vicious circle	referential ambiguity

Tabel 1: Overzicht van alle bekende LM's (Attardo, Hempelmann & Di Maio 2002: 18)

De betekenis LM's zoals bijvoorbeeld *coincidence* of *exaggeration* spreekt waarschijnlijk voor zich, terwijl andere minder bekend zijn. Bij *vacuous reversal* wordt er iets verwacht, dat echter niet volgt. Bij *garden-path* (“intuinzinnen” in het Nederlands) lijkt de interpretatie één kant op te gaan, terwijl de laatste woorden dwingen die te herzien, zoals bijvoorbeeld in “*Na sterk protest van de bisschoppen huwde de dorpspastoor dan toch de twee homoseksuelen*”. De LM *juxtaposition* duidt op het bijeen plaatsen van verschillende zaken, die eventueel niet samen passen, zoals in de anachronistische juxtapositie “*Na de jacht voelde de Neanderthaler zich vast en zeker zo moe als een fabrieksarbeider*”. Bij *figure-ground reversal* wordt iets wat onopvallend was, plots op de voorgrond geplaatst of omgekeerd. Wanneer elementen van een script worden getransponeerd naar een script met een andere graad van potentie (de mogelijkheid om als agens op te treden), wordt er gesproken over “*potency mappings*”. Spreken over een computer die je tegenwerkt, is daar een voorbeeld van. *Cratylism* wordt gezien als dé LM van woordspelingen. De term wordt gebruikt om de veronderstelling te benoemen dat geluid en betekenis gemotiveerd met elkaar verbonden zijn. Als de klank van woorden overeenkomt, geldt dat dus ook voor de betekenis ervan.

Zoals zal blijken, is het vooral de invoering van deze humorspecifieke mechanismen waartegen cognitief-linguïstisch georiënteerde humoronderzoekers reageren en waarvoor ze alternatieven suggereren.

2.2.4 EEN TOEPASSING VAN DE GTVH: ARCHAKIS & TSAKONA 2005

Archakis en Tsakona (2005) illustreren de GTVH met een eerder sociolinguïstische analyse. Ze vermelden dat tot op het moment van hun studie de GTVH enkel was toegepast op geschreven, niet-conversationele humor, afkomstig van één persoon, en dat zij de theorie wilden toetsen aan humoristische mondelinge vertellingen. Met uitzondering van Attardo (2001) is dat inderdaad het geval. Archakis en Tsakona (2005) maken bij hun onderzoek vooral gebruik van twee KR's: script opposition (SO) wordt naast gelach als maatstaf genomen om een passage als humoristisch te bestempelen, en *target* (TA) is, zoals zal blijken, het onderwerp waarrond hun onderzoek is opgebouwd.

Analoog met de hoge plaats die scriptoppositie inneemt in de hiërarchie van KR's, is het voorkomen van SO ook de eerste voorwaarde waaraan een uiting volgens de GTVH en Archakis & Tsakona (2005) moet voldoen om als humoristisch bestempeld te worden. Een tweede voorwaarde is de aanwezigheid van gelach bij de spreker of de toehoorders. Dat tweede criterium lijkt wat in tegenspraak met wat de onderzoekers eerder in hun artikel aanhalen, namelijk dat humor niet noodzakelijk gelach uitlokt en anderzijds gelach niet noodzakelijk duidt op humor. Aangezien er echter genoeg SO's bestaan die niet humoristisch (bedoeld) zijn, neemt men de combinatie van SO en gelach als garantie dat de gesprekspartners een humoristische houding willen aannemen ten opzichte van de incongruentie die de SO teweeg brengt. Zoals besproken in 2.2.3, komt de SO bij grappen meestal tot uiting in de *pointe* (*punch line*), terwijl ze in bijvoorbeeld een grappige anekdote verspreid zitten in de tekst. In dat geval gaat het om *jab lines*.

Target is echter de KR die het meeste aandacht krijgt in dit onderzoek. De onderzoekers proberen via een analyse van TA's inzicht te krijgen in de manier waarop de sociale identiteit van de spreker(s) geconstrueerd wordt door humor. Zoals de term target (doel) immers al suggereert, zit er een zekere agressieve intentie achter verschillende soorten humor, men verklaart zich als het ware superieur ten opzichte van het inferieure target. Door telkens het TA te bestuderen dat geïsoleerd wordt, komen de onderzoekers op het spoor waarmee, of beter, met wie er gelachen wordt. "*Conversationalists laugh at the expense of whoever has caused the incongruity with his/her deviant or abnormal behavior or action.*" (Archakis & Tsakona 2005: 48). De onderzoekers maken een onderscheid op basis van target, vergelijkbaar met Norrick (1993): het TA ligt ofwel buiten de groep, dan wordt het andere gedrag bekritiseerd,

ofwel binnen de groep, dan wordt gedrag van binnen de groep verholen gecorrigeerd. In beide gevallen wordt bijgevolg via TA het ongepaste gedrag in de verf gezet.

Voor het onderzoek maakten Archakis en Tsakona gebruik van twee opnames van elk 120 minuten, opgenomen door studenten bij een groepje van vier Griekse adolescenten. De studenten houden zich met opzet op de achtergrond als publiek en lokken op die manier vormen van humor uit die Norrick (1993) typeerde als persoonlijke anekdotes, hier in de meeste gevallen gezamenlijk totstandgekomen verhalen (*jointly produced narratives*). De informanten zijn adolescenten van wie geweten is dat ze vaak ingaan tegen de normen die hun familieleden, medeleerlingen, of zelfs de politie en priesters impliciet opleggen. Er heerst dus een duidelijke groepsmentaliteit, die verder tot uiting komt in het rockgroepje waarvan ze alle vier lid zijn. Ook in hun gesprekken komt die samenhang tot uiting: ze gebruiken wij-vormen en bouwen samen, met veel onderbrekingen, hun verhalen op waarin een duidelijke lijn te herkennen valt.

In het onderstaande voorbeeld, een stuk van een gesprek geclassificeerd bij de *out-group targets*, zitten Yannis en Maria in hetzelfde klaslokaal voor een biologietest. Yannis, die het verhaal vertelt, heeft niet gestudeerd en vraagt haar voor de tweede keer wat een “elliptical circle” is.

- (15) Yannis: Maria, Maria what is the elliptical circle? I asked her. And could you believe it? She passes back to me a small piece of paper and what does she write on it? *What do you want, she says to me, why are you bothering me?*¹⁵ Please stop doing that. Are you out of your mind, I write to her, write down what is an elliptical circle. And what does she say to me? *I'll tell you later.*¹⁶
Nikos: ((laughter)) *She will tell you later* ((laughter))¹⁷

Voorbeeld 15: Persoonlijke anecdoten bij Archakis & Tsakona 2005: 52-53

De gecursiveerde stukken tekst worden door de onderzoekers geïdentificeerd als *jab lines*, die overeenkomstig de GTVH in de noten aan het einde van het artikel als volgt geanalyseerd worden:

15. SO: normal/abnormal, Maria understands what Yannis wants/Maria does not understand what Yannis wants, LM: ignoring the obvious, SI: co-text, TA: Maria, NS: narration, LA: irrelevant
16. SO: normal/abnormal, Maria should give the answer quickly/Maria does not reply immediately, LM: juxtaposition, SI: Yannis asked for Maria's help in a biology test, TA: Maria, NS: narration, LA: irrelevant.
17. SO: normal/abnormal, Maria should give the answer quickly/Maria does not reply immediately, LM: juxtaposition, SI: Yannis asked for Maria's help in a biology test, TA: Maria, NS: audience's comment, LA: irrelevant.

GTVH-analyse van voorbeeld 15 (Archakis & Tsakona 2005: 63)

Als bespreking bij dit fragment halen Archakis en Tsakona aan dat de humor er gebaseerd is op Maria's incongruente acties (zo weet ze schijnbaar niet wat te doen of reageert ze te traag) en dat Maria in elke *jab line* het target van de humor is. Het "publiek" toont volgens de onderzoekers zijn akkoord met de targetkeuze door zelf ook humoristische bijdragen te doen en door te lachen met Maria's incompetentie. Op die manier plaatsen ze zich op één lijn met de verteller, waardoor die niet de enige is die het gedrag van een persoon buiten de groep evalueert, ook de andere gesprekspartners bevestigen hun gemeenschappelijke denkbeelden. De eenheid binnen een groep wordt op die manier versterkt door zich af te zetten tegen personen die er geen deel van uitmaken.

Bij voorbeeld 15 is echter ook een interpretatie mogelijk die verschilt van die van Archakis & Tsakona. Het is namelijk ook mogelijk dat de toehoorders niet lachen met de "incompetentie" van Maria, maar met de verteller zelf. Yannis, die zich niet goed heeft voorbereid op een biologietest en erop rekende te kunnen spieken, wordt hier immers geconfronteerd met een wel zeer standvastige Maria die niet van zin is hem te helpen. Op die manier wordt hij voor schut gezet en zou het best kunnen dat in Yannis' relaas het bespote target niet Maria, maar hijzelf is.

Daarmee zou voorbeeld 15 in de andere categorie terechtkomen die Archakis en Tsakona (2005) onderscheiden, namelijk die situaties waarbij het target van de uiting binnen de groep zelf ligt. Wanneer de spreker zichzelf als het ware voor schut zet, toont die daarmee te weten waar hij of zij incongruent gehandeld heeft. Naast het positieve effect van een dergelijke "bekentenis" krijgt de spreker door het humoristisch vertellen van de gebeurtenis bovendien ook meer prestige in een groep waar humor hoog geschat wordt.

Het in-group target kan behalve de verteller zelf ook een ander groepslid of de groep als geheel zijn. Wanneer de groep als geheel wordt gevisieerd, focust de verteller op gezamenlijke ervaringen en gedeelde verantwoordelijkheid, waardoor de groepsbanden worden versterkt. Zelfs een "aanval op een ander groepslid" bleek in de conversaties die Archakis en Tsakona analyseerden, nergens ruzie uit te lokken. Volgens de onderzoekers toont dat aan dat de banden tussen de groepsleden zo sterk zijn dat ze niet worden bedreigd door de evaluatie of kritiek die in de humoristische uitingen wordt gegeven. Het hier beschreven verschijnsel komt dus grotendeels overeen met wat Norrick (1993) bestempelt als *customary joking relationships*. Ook Archakis en Tsakona menen dat er telkens een metaboodschap wordt meegestuurd zoals dat wordt beschreven door Norrick (1993: 75). Targets binnen de groep komen in Archakis en Tsakona's analyses overigens

enkel voor samen met targets erbuiten. Daardoor wordt de mogelijke bedreiging van een in-group target nog verder afgezwakt, waardoor kritiek op de eigen groep mogelijk wordt, tezamen met een versterking van de solidariteit tussen de groepsleden.

Archakis en Tsakona geven in hun slotbeschouwing nog aan dat de resultaten van hun studie grotendeels overeenkomen met voorgaande studies (waaronder Norrick 1993), maar dat het speciale van hun analyse ligt in het gebruiken van de GTVH voor conversationele data. Door hun onderzoek tonen ze aan dat de KR target zowel “bonding” als “biting” kan blootleggen (in de betekenis van Boxer & Cortés-Conde 1997). Verder toont hun analyse naar eigen zeggen de verbinding van de *incongruity theory* en de *superiority/hostility theory* in de GTVH, waardoor die niet enkel de cognitieve aard van humor kan beschrijven, maar ook sociale aspecten.

2.3 De Cognitieve Linguïstiek en humor

Waar Norrick (1993) pragmatisch analyseert hoe humor werkt in gesprekken, bieden de humorthorieën SSTH en zijn opvolger GTVH een eerder cognitief georiënteerd analysemodel voor humor. De twee laatste zijn echter, zoals hun benamingen al aangeven, specifiek ontworpen voor de analyse van humor. Taalkundigen die humor bestuderen vanuit de inzichten van de Cognitieve Linguïstiek (Cognitive Linguistics of CL) claimen daarentegen dat het ontwikkelen van een apart model voor humor misschien niet noodzakelijk is. Volgens hen kan het kader van CL de mogelijkheid bieden om humor te analyseren en te verklaren met modellen die geldig zijn voor alle taalgebruik of zelfs nog ruimer, voor alle cognitieve processen.

Na een korte introductie van de principes van CL wordt een artikel besproken over een CL-gerichte benadering van conversatie (Langacker 2001). Nadat vervolgens wordt beschreven hoe de studie van humor een plaats kan vinden binnen de CL, wordt deze recente richting van het humoronderzoek geïllustreerd met een CL-gerichte analyse van *hyper- en misunderstanding* (Brône 2006).

2.3.1 DE COGNITIEVE LINGUÏSTIEK

De hier weergegeven beschrijving van de Cognitieve Linguïstiek is slechts zeer beperkt, aangezien een uitgebreide voorstelling buiten het bereik van deze verhandeling zou vallen en omdat er verschillende goede inleidingen tot het domein bestaan, zoals bijvoorbeeld de boeken *Cognitive Linguistics* van Croft & Cruse (2004) en *Handbook of Cognitive Linguistics* van Geeraerts en Cuyckens (eds., in druk), de paper *Cognitive Linguistics* van Janda (2000) of de inleidende tekst op de website van de ICLA, de International Cognitive Linguistics Association (<http://www.cognitivelinguistics.org/cl.shtml>). Voldoende referenties naar andere werken kunnen daar uiteraard telkens gevonden worden.

Uit de term Cognitieve Linguïstiek blijkt al dat CL-taalkundigen bezig zijn met de interactie tussen taal en cognitie, het menselijke verstand. Daarbij worden enkele belangrijke hypothesen aangenomen, als het ware de pijlers van CL, hier weergegeven zoals op pagina 1 in Croft & Cruse 2004:

- language is not an autonomous cognitive faculty
- grammar is conceptualization

- knowledge of language emerges from language use

De eerste hypothese gaat rechtstreeks in tegen de principes van de Generatieve Taalkunde van Noam Chomsky, die taal ziet als een autonoom cognitief vermogen. CL neemt het omgekeerde standpunt in: taal maakt deel uit van de algemene menselijke cognitieprocessen. Wat vanuit andere disciplines zoals de psychologie bekend is over de menselijke cognitie, is dus voor CL van groot belang. Een dergelijke verruiming vindt ook plaats binnen het onderzoek naar taal: waar de Generatieve Taalkunde zich concentreerde op grammatica, toont CL de interactie tussen de verschillende domeinen van de linguïstiek.

De tweede belangrijke stelling die Croft en Cruse (2004) aanhalen, “*grammar is conceptualization*”, werd geponeerd door Langacker (1987), al had hij het over “*semantics*”, Brône, Feyaerts en Veale (in druk) over “*meaning*”. Er wordt mee bedoeld dat de formalistische één-op-één-relatie tussen conceptuele structuur en buitenwereld niet opgaat, maar dat wanneer er iets uit de werkelijkheid gecommuniceerd moet worden, die buitentalige werkelijkheid op verschillende manieren gecodeerd of geconstrueerd kan worden in taal. Zo kan men bijvoorbeeld in het Engels dezelfde situatie van tijdsgebruik beschrijven als “*waste time*” of “*spend time*” (Croft & Cruse 2004: 40), waarbij de werkwoordskeuze dezelfde beschreven situatie als negatief dan wel positief beoordeelt, en waarbij bovendien tijd impliciet metaforisch in termen van geld wordt uitgedrukt. Een ander veelvoorkomend voorbeeld is de actief/passief-wissel, zo duidt “*Jan opent de deur*” immers op dezelfde gebeurtenis als “*De deur wordt geopend door Jan*”. Inmiddels zijn er al veel van de mechanismen om de werkelijkheid te coderen, de zogenaamde *construal mechanisms* of *construal operations*, in kaart gebracht. Een uitgebreid overzicht met een overzichtelijke indeling wordt bijvoorbeeld gegeven in hoofdstuk 3 van Croft & Cruse 2004 (40-73):

- I. Attention/salience
 - A. Selection
 - 1. Profiling
 - 2. Metonymy
 - B. Scope (dominion)
 - 1. Scope of predication
 - 2. Search domains
 - 3. Accessibility
 - C. Scalar adjustment
 - 1. Quantitative (abstraction)
 - 2. Qualitative (schematization)
 - D. Dynamic
 - 1. Fictive motion
 - 2. Summary/sequential scanning

- II. Judgement/comparison (including identity image schemas)
 - A. Categorization
 - B. Metaphor
 - C. Figure/ground
- III. Perspective/situatedness
 - A. Viewpoint
 - 1. Vantage point
 - 2. Orientation
 - B. Deixis
 - 1. Spatiotemporal (including spatial image schemas)
 - 2. Epistemic (common ground)
 - 3. Empathy
 - C. Subjectivity/objectivity
- IV. Constitution/Gestalt (including most other image schemas)
 - A. Structural schematization
 - 1. Individuation (boundedness, unity/multiplicity, etc.)
 - 2. Topological/geometric schematization (container, etc.)
 - 3. Scale
 - B. Force dynamics
 - C. Relationality (entity/interconnection)

Overzicht van construalmechanismen (Croft & Cruse 2004: 46)

Om een voorbeeld te geven uit de opsomming, kan binnen de ruimere categorie *attention/salience* het mechanisme *qualitative scalar adjustment* genomen worden. Daarbij wordt de “*scale of attention*”, de mate van aandacht dus, kwalitatief aangepast, wat betekent dat men om iets te beschrijven de irrelevante aspecten ervan weglaat door een ruimere term te gebruiken. Croft & Cruse (2004: 53) geven een voorbeeld van Langacker (1987: 135): om een bepaalde figuur aan te duiden, kan men ze construeren als “driehoek”, wat aangeeft hoeveel zijden ze heeft, of men kan het meer schematische “veelhoek” gebruiken, een vorm die in het midden laat hoe de figuur er in detail uitziet.

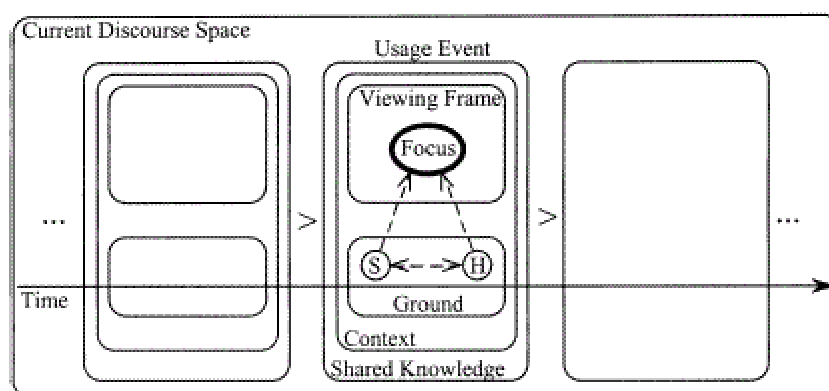
De derde pijler van CL toont nog een verder fundamenteel verschil met de Generatieve Taalkunde. De Cognitieve Linguïstiek gaat immers niet op zoek naar een aangeboren universele grammatica, maar neemt aan dat de kennis van taal noodzakelijk voortkomt uit het gebruik van de taal (*usage-based*) en de generalisaties die daaruit gemaakt worden. Daarom is het volgens Brône, Feyaerts en Veale (in druk) dan ook belangrijk dat een taalkundige analyse “bottom-up” moet worden opgebouwd en dus moet bestaan uit generalisaties of schema’s, gemaakt op basis van data uit concreet taalgebruik.

2.3.2 LANGACKER 2001: EEN CL-BENADERING VAN CONVERSATIE

In *Discourse in Cognitive Grammar* presenteert Ronald W. Langacker enkele vernieuwende, CL-gerichte beschouwingen in verband met conversatie. Dat *discourse* binnen de Cognitieve Linguïstiek een belangrijke plaats inneemt, is niet verwonderlijk. Linguïstische eenheden worden voor de CL immers afgeleid vanuit het gebruik van de taal in situatie en context, zoals ondermeer in (de analyse van) gesprekken. Het hier voorgestelde model vormt niet enkel een illustratie van de CL, maar zal ook worden toegepast op cognitieve humor in 4.3.

Het gebruik van talige uitingen in een concrete situatie wordt door Langacker beschreven als een *usage event*. Elke uiting, elk usage event bestaat voor hem uit twee polen: een *conceptualization*-pool die de volledige contextuele betekenis van de uiting inhoudt, en de *vocalization*-pool die deze betekenis in taalvormen tot uitdrukking brengt.

De conceptualisatie vindt plaats in de *ground* (G) en de ruimere *current discourse space* (CDS). Bij de *ground* gaat het om het maken van een uiting zelf (het *speech event*), de spreker (S) en (toe)hoorder (H), hun interactie en de directe omstandigheden van het gesprek, meerbepaald de tijd en plaats ervan. De CDS daarentegen is een mentale constructie (een *mental space*) die bestaat uit wat er door spreker en toehoorder gedeeld wordt op een bepaald moment in een bepaalde conversatie. Langacker vat het voorgaande samen en voegt nog verdere elementen toe in de figuur die weergegeven is als 2.1:

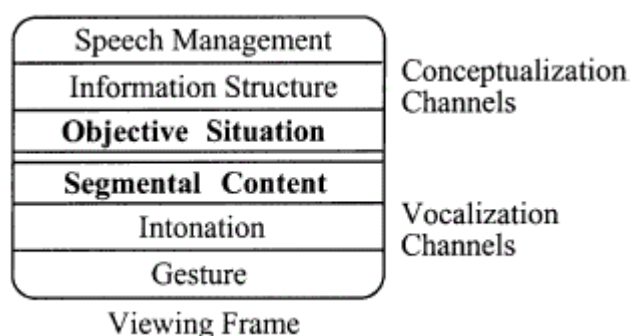
Figuur 1: Current Discourse Space (Langacker 2001: 145)

Zoals de *Time*-pijl, het grote omkaderende vak en de drie kleinere deelvakken aangeven, bestaat de CDS, de mentale weergave van het gesprek dus, uit een opeenvolging van *usage events*. De gesprekspartners weten immers wat er voordien in het gesprek aan bod is gekomen en hebben ook al bepaalde verwachtingen in verband met het vervolg ervan. Bij elk usage event is er bovendien een bepaalde hoeveelheid

kennis die door de gesprekspartners wordt gedeeld of direct beschikbaar is (*shared knowledge*). Daarbij gaat het bijvoorbeeld om kennis in verband met eerdere of te verwachten usage events, of kennis van gebaren. Zoals de figuur verder aangeeft, maakt ook de (kennis van de) directe context van de uiting er deel van uit. Die context moet ruim geïnterpreteerd worden: zowel de fysische, mentale, sociale als de culturele omstandigheden behoren er voor Langacker toe. In het centrum van de context staat de reeds besproken ground met de actieve spreker en toehoorder die zich doorheen hun spraak richten op iets dat wordt geprojecteerd in het *viewing frame*.

Bij elke uiting gaat het om het richten en focussen van aandacht, zoals weergegeven met de onderbroken pijlen (-->). Bij succesvolle conversatie richten beide pijlen zich op hetzelfde: de toehoorder neemt het mentale beeld van de spreker over. Het conceptuele gezichtsveld waarin dat beeld als het ware verschijnt, is beperkt. Men kan immers telkens slechts een bepaalde hoeveelheid informatie verwerken of in gedachten houden. Die informatie, de *scope*, situeert Langacker in het *viewing frame*. Daar bevindt zich uiteraard ook de focus van de aandacht, datgene waarop een uiting precies doelt.

Zoals reeds aangehaald, bestaat een uiting niet enkel uit een conceptualisatiepool, maar tevens uit een pool die instaat voor *vocalization*, het in geluid of talige vormen vatten ervan. Dit principe is te vergelijken met het principe van *signifiant* en *signifié* van het taalteken in de vroege linguïstiek van de Saussure. Vernieuwend ten opzichte van de klassieke opvatting van het taalteken is niet alleen dat Langacker zoals net besproken het actieve gesprek betreft bij de pool van conceptualisatie, maar ook zijn verdere indeling van beide polen in verschillende informatiekkanalen (*channels*), zoals getoond in figuur 2:

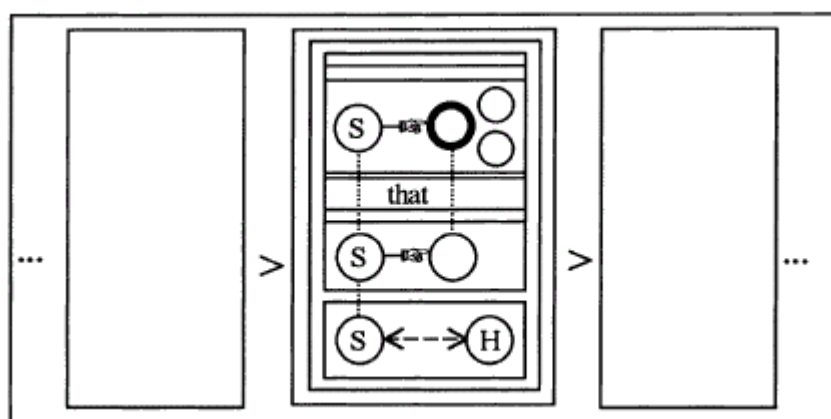

Figuur 2: Viewing frame (Langacker 2001: 146)

De informatiekkanalen worden door Langacker gesitueerd in het viewing frame, waarmee alle informatie bedoeld wordt die voor een succesvolle interpretatie van een uiting een directe relevantie heeft. Het gaat om de “*onstage action*”, als het ware de opvoering van de uiting, die de aandacht op zich trekt. Bij de conceptualisatiekanalen is het vooral de

zogenaamde *objectieve situatie* die het meest concreet is en waarnaar de meeste aandacht uitgaat, terwijl dat aan de vocalisatiezijde de *segmentele inhoud* is. Bij het afzonderlijke woord “boom” bijvoorbeeld, bevindt het woord zelf als opeenvolging van fonemen zich op het niveau van segmentele inhoud, terwijl de semantische kant ervan – de voorgestelde plant met zijn eigenschappen – zich aan de conceptualisatiezijde bevindt bij de objectieve situatie. Het verschil met de “klassieke” structurele taalkunde ligt zoals gezegd vooral in het dynamische en de multidimensionele kracht van de onderscheiden kanalen. Aan de conceptuele zijde zijn dat *speech management* oftewel het sturen van het gesprek, hiertoe behoren bijvoorbeeld de afwisseling van beurten, het nemen van het woord enzovoort, en *information structure*, waartoe zaken behoren als gespreksonderwerp, beklemtoning en het presenteren van oude versus nieuwe informatie. Bij de vocalisatiekanalen gaat het naast de saillante *segmentele inhoud* om intonatie en *gesture* (gebaren, of ruimer genomen lichaamstaal).

Alle beschreven niveaus en informatiekanalen zijn potentiële betekenisdimensies. Toch zijn er bij een concrete uiting slechts enkele saillant, de andere kunnen bij een bespreking dus genegeerd worden. Langacker geeft in zijn artikel enkele uitgewerkte voorbeelden, waarvan er hier één wordt overgenomen. Het gaat om de voorstelling van de zin “*I want THAT one*”, vergezeld van een wijzend gebaar:

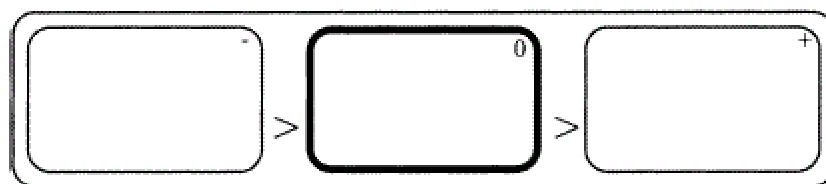

Figuur 3: “I want THAT one.” (Langacker 2001: 150)

In dit geval bestaat de segmentele inhoud uit het woord “that”. Door de uitspraak wordt de interactie tussen spreker en (toe)hoorder als prominent kenmerk van de *ground* voorwerp van conceptualisatie. De spreker (S) komt namelijk tweemaal voor in het *viewing frame*: eenmaal door de waarde van het wijzende gebaar als *gesture* in het vocalisatiekanaal en eenmaal door de conceptuele waarde van het wijzende gebaar in de objectieve situatie, waarbij de spreker daadwerkelijk één object aanwijst dat zich tussen andere objecten bevindt. Hoewel de drie overige kanalen ook –zoals bij elke uiting– een

invulling krijgen, zijn ze in deze zin niet bijzonder saillant. *Speech management*, *information structure* en *intonation* zijn daarom in het schema niet ingevuld. Zoals de figuur verder toont, moeten dergelijke betekenisdimensies steeds gesitueerd worden binnen een gesprekscontext en een kader van gemeenschappelijke kennis.

Binnen gesprekken zijn er verder bepaalde gespreksverwachtingen of *discourse expectations*. Die verwachtingen kunnen betrekking hebben op verschillende niveaus: een inleiding wordt gewoonlijk gevolgd door een uitgewerkte tekst, een vraag door een antwoord, een prefix door een stam. Telkens gaat het om de opeenvolging van usage events, waarbij een usage event een schematische categorie is voor verschillende soorten van taaluitingen (morfemen, woorden, uitdrukkingen, zinnen enzovoort). Die opeenvolging van scènes die in een gesprek op een gegeven moment door de sprekers “gezien” worden en waarop gereageerd wordt, stelt Langacker ook weer voor met frames. Het actieve frame noemt hij daarbij het *focus frame* of *zero frame*, het voorgaande *minus frame* en het volgende *plus frame*. Op deze manier wordt het dynamische karakter van betekenis gerepresenteerd.

Figuur 4: Discourse expectations (Langacker 2001: 151)

Zoals reeds aangehaald, verschillen de grootte en de precieze invulling van dergelijke frames keer op keer, afhankelijk van het niveau waarop het taalteken betrekking heeft. Een voorbeeld op een heel lokaal niveau is het Nederlandse prefix *ge-*, dat prospectief vooruitwijst naar het werkwoord dat erop zal volgen. Een voorbeeld op een hoger vlak is de connector *daarom*, die in zich een retrospectieve verwijzing draagt naar iets wat in een eerder frame is gezegd. Tegelijkertijd drukt het woord op een ander niveau uit dat er nog een zin zal volgen. Hoewel datgene wat precies als usage event geldt, in de gegeven voorbeelden telkens verschilt, wordt in overeenstemming met de principes van de Cognitieve Linguïstiek voor de verschillende fenomenen dus toch een vergelijkbare, dynamische manier van betekenisbeschrijving aangenomen. Langacker formuleert het als volgt:

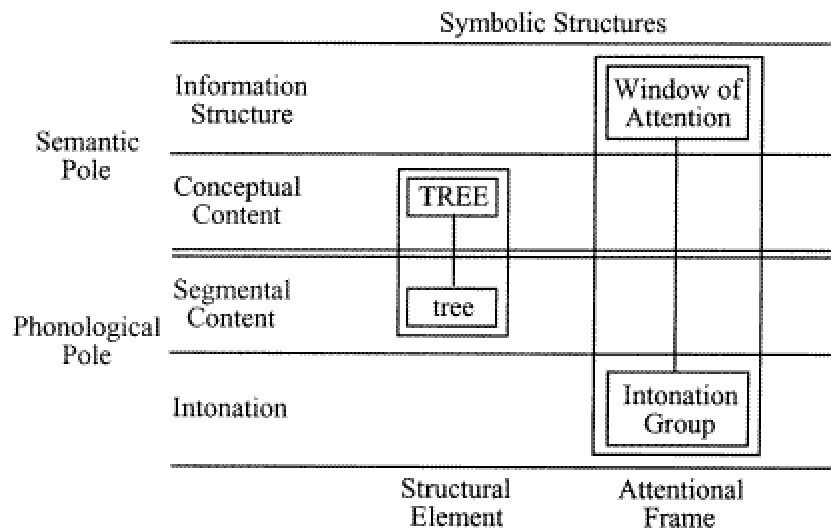
A unified approach is thus adopted for lexical items, grammatical constructions, and discourse patterns of any size.

Following a suggestion by Harder (1996), we might think of linguistic structures (of whatever size) as instructions to modify the current discourse space in particular ways. Each instruction involves the focussing of attention within a viewing frame. A discourse comprises a succession of frames each representing the scene being “viewed” and acted on by the speaker and hearer at a given instant. (Langacker 2001: 151)

Langacker stelt dat alle taaltokens (*linguistic units*) afgeleid worden vanuit taalgebruik. Bepaalde geschematiseerde elementen die vaak terugkeren in usage events, worden als het ware verankerd: ze gaan deel uitmaken van de routine van de taalgebruiker en worden dus een deel van de taal zelf. Opmerkelijk is dat Langacker stelt dat alle besproken elementen op die manier geconventionaliseerd kunnen worden tot taaltokens, dus ook bijvoorbeeld een opeenvolging van usage events. De verschillende constellaties waarin lexicale woorden voorkomen, horen volgens Langacker bijgevolg ook tot de conventionele waarde die een taalteken door veelvuldig gebruik verwerft.

In zijn artikel presenteert Langacker verder nog een aantal beschouwingen in verband met wat hij *attentional framing* noemt. Daarbij gaat het om de verhouding tussen *windows of attention* (WOA) en eenheden op een ander niveau, zoals clauses. Een WOA komt overeen met wat bijvoorbeeld Chafe (1994: 69) intonatie-eenheden noemt, die simplificerend omschreven kunnen worden als gedeelten van een uitspraak die worden afgebakend door middel van pauzes of veranderingen in toonhoogte, stemkwaliteit of spreeknelheid. Gesproken informatie wordt in dergelijke segmenten verdeeld omdat op die manier stukken worden gevormd die niet te groot zijn om door het brein verwerkt te worden. Langacker weerlegt de claim van Chafe (1994) dat een intonatie-eenheid (in het Engels) overeenkomt met een syntactische *clause*. Hij stelt daarentegen dat we vaak meer informatie in een WOA steken, of dat bepaalde clauses daarentegen over meerdere frames worden gespreid.

Hij spreekt in dat opzicht over *attentional frames*, die bestaan uit een semantische en een fonologische pool. Aan de semantische pool bevindt zich de window of attention, die werkt op het vlak van informatiestructuur, terwijl zich aan de fonologische pool de intonatiegroep bevindt. Langacker stelt de eerder abstracte attentional frames op gelijke voet met lexicale items zoals *boom*. Het enige verschil zit volgens hem in het feit dat hun semantische en fonologische invullingen zich in verschillende kanalen bevinden: voor structurele elementen als *boom* vullen ze de kanalen van conceptuele en segmentele inhoud, voor attentional frames die van informatiestructuur en intonatie.

Figuur 5: Verschillende kanalen bij structurele elementen en attentional frames (Langacker 2001: 155)

Bij het voorbeeld in figuur 5 komt het attentional frame overeen met het structurele element (het woord) “boom”. Dat kan ook niet anders, aangezien het slechts een enkel woord betreft. Wanneer het echter gaat om grotere structurele elementen, zijn er verschillende constellaties van attentional frames mogelijk, die subtiële betekenisverschillen met zich meebrengen. Beschouw het volgende voorbeeld:

- (16) a. Als zij het zei, dan is het waar.
 b. Als zij het zei dan is het waar.

Voorbeeld 16: Verschillende attentional framings

Het verschil tussen beide mogelijkheden is dat bij de eerste de informatie in twee attentional frames wordt verdeeld, terwijl dat er bij de tweede mogelijkheid slechts één is. In beide gevallen gaat het om dezelfde informatie die wordt meegedeeld, maar doordat in de eerste zin een pauze is ingebouwd, worden beide delen nadrukkelijker verwerkt in het interpretatieproces. In de tweede zin wordt er net minder aandacht besteed aan de delen, omdat de hele constructie in één attentional frame wordt gepropt. Deze verschillen in saillantheid zijn volgens Langacker niet te verwaarlozen bij een semantische beschrijving. Betekenis is voor de CL zoals besproken immers precies een zaak van constructivistische construal, waarbij steeds de spreker of (toe)hoorder als betekeniscreërende instantie in rekening moet worden gebracht.

Een bepaald element kan dus verschillende attentional framings hebben. Bepaalde van die framings worden door veelvuldig gebruik verankerd en worden zo een deel van het taalsysteem. Wanneer er verschillende varianten mogelijk zijn, is er vaak één ongemarkeerd, prototypisch geval, naast verschillende andere mogelijkheden. Voor

Langacker behoort de set mogelijke attentional framings ook onverkort tot de conventionele waarde van een element. Een andere attentional framing zorgt soms immers voor een totaal andere betekenis, zoals in voorbeeld 17:

- (17) a. He didn't marry her, because she's intelligent.
b. He didn't marry her because she's intelligent.

Voorbeeld 17: Verschillende attentional framings met betekenisverschil (Langacker 2001: 161)

Het verschil tussen beide mogelijkheden is duidelijk: in het eerste geval werd er niet getrouwd, waarvoor als reden wordt gegeven dat de vrouw intelligent is, terwijl in het tweede voorbeeld wel werd getrouwd, maar dan wel om een andere reden dan het feit dat de vrouw intelligent is. Doordat de eerste zin in twee delen wordt verwerkt, wordt het eerste deel als het ware al als vaststaand feit aangenomen, en wordt het tweede deel gezien als de reden. In het tweede geval wordt de zin echter als één geheel voorgesteld, waardoor ze wordt gezien als één oordeel. Daardoor wordt het gedeelte met de hoofdzin voorondersteld en het bijzingerdeelte net ontkend.

De patronen van attentional framing vallen volgens Langacker meestal, maar niet altijd samen met de constituenten van een zin. Een voorbeeld als “*Have the... animals, ever attacked anyone in a car?*” (Chafe 1994: 61) maakt dat al duidelijk. De intonatie-eenheden vallen er immers binnen de grenzen die afgebakend worden door de constituenten. Attentional framing kan dus flexibel worden toegepast op verschillende (grammaticale) structuren. Voor Langacker speelt attentional framing zich op een ander niveau af dan het niveau van de klassieke constituenten, maar is het voor de rest een gelijkwaardig proces. Hij pleit dan ook voor een verruiming van het begrip “constituent” als “*elke symbolische overeenkomst van een conceptuele met een fonologische groep van elementen*” (Langacker 2001: 163, mijn vertaling).

Langacker besluit dat attentional framing niet simpelweg terug te brengen valt tot het niveau van *performance*. De verschillende patronen blijken immers grotendeels geconventionaliseerd en blijken daardoor zelfs betekenisverschillen tot stand te kunnen brengen.

Ingaan op de verdere discours-gerelateerde punten die Langacker (2001) verder nog bespreekt, zou buiten het bereik van deze bespreking vallen. Belangrijker is het om in te zien dat met deze CL-gerichte visie op conversatie een belangrijke verruiming wordt voorgesteld van wat doorgaans wordt beschouwd als “de” elementen van het taalsysteem.

Ook wat er precies deel uitmaakt van die elementen zelf, wordt uitgebreid. Langacker toont niet enkel het belang van zaken als informatiestructuur of intonatie, maar laat ook zien hoe bijvoorbeeld gespreksverwachtingen en attentional framing deel uitmaken van de structuur van taalelementen en dus ook van de discursieve semantiek.

De grote voordelen van het framework dat Langacker (2001) voorstelt, zijn ten eerste de aandacht voor de gelaagdheid van talige elementen in de ruime betekenis van het woord, en ten tweede het feit dat het om een zeer dynamisch model gaat. Het toont immers aan dat betekenis niet vast is, maar dat sprekers er telkens op een bepaald moment in het gesprek actief invulling aan geven. De betekenis(sen) van een woord zijn in dat opzicht niet meteen op te sommen, maar worden telkens opnieuw in een usage-event geconstrueerd. In 4.3 zal worden aangetoond hoe beide voordelen ook bij een analyse van conversationele humor hun nut bewijzen.

2.3.3 DE COGNITIEVE LINGUIÏSTIEK EN HUMOR

De eerder besproken humorthorieën SSTH en GTVH sluiten in terminologisch aan bij de Cognitieve Linguïstiek, omdat ook zij vormen van wisselwerking tussen taal en cognitie beschrijven. Toch zijn het slechts geïsoleerde modellen voor humor die zich niet presenteren binnen het kader van CL en is er anderzijds vanuit CL nog maar weinig onderzoek verricht naar de toepasbaarheid op humoronderzoek. Brône & Feyaerts (2004) en Brône, Feyaerts & Veale (in druk) tonen dan ook aan op welke manier humor volgens CL-principes kan worden geanalyseerd en hoe CL een bijdrage zou kunnen leveren aan het onderzoek naar humor.

Brône en Feyaerts (2004) geven voorbeelden van verschillende soorten humor en tonen daarbij de toepasbaarheid van CL door telkens de *construal operations* te analyseren die verantwoordelijk zijn voor het humoristische effect. Zo wordt metonymie (I.A.2 in het schema van Croft & Cruse 2004) gezien als het construalmechanisme dat humoristische beledigingen als “*Als kind heb je vast een slag op je hoofd gekregen*” (Brône & Feyaerts (2004: 367, mijn vertaling) mogelijk maakt. Bij deze metonymische ketting wordt het doelconcept (domheid) uitgedrukt in termen van de oorzaak ervan: een slag op het hoofd wijst metonymisch op een afwijkende recipiënt (beschadigd hoofd), dat impliceert metonymisch een afwijkende inhoud (beschadigde hersenen), die op zijn beurt metonymisch (producent-product) domheid uitdrukt. Een ander voorbeeld is er één van *adversarial humor*:

- (18) Charles the Bald (emperor): What separates an Irishman from a fool?
John Scotus (Irish philosopher): Just this table.

Voorbeeld 18: Adversarial humor (Brône & Feyaerts 2004: 368)

Het humoristische effect in dit voorbeeld is niet het gevolg van één, maar van verschillende construalmechanismen. Allereerst kan “seperates” zowel letterlijk als metaforisch (II.B) gelezen worden. De metaforische lezing is hier de meest saillante (dit wordt de *figure* genoemd), maar door de polysemie van het woord kan Scotus “seperates” (hyper-)interpreteren als letterlijk, waardoor de niet-saillante, zogenaamde *ground*-betekenis op de voorgrond treedt. Wat er dus plaatsvindt, is een *figure-ground reversal* (II.C). Bovendien wordt ook het perspectief veranderd (III): het deictische “this” verwijst hier naar de concrete tafel die Charles en Scotus scheidt, waardoor de letterlijke betekenis van het werkwoord naar voren komt. Dit typeren Croft & Cruse (2004: 62) als *subjectivering* (III.C). Doordat de beide gesprekspartners nu onder de aandacht komen, verliezen “Irishman” en “fool” bovendien hun saillante generische betekenis ten voordele van een referentiële: aangezien enkel Scotus als Ier geïdentificeerd kan worden, moet “fool” wel verwijzen naar Charles. Behalve dit voorbeeld analyseren Brône en Feyaerts (2004) nog een grap over domme blondjes, waarin ook weer verscheidene construalmechanismen optreden die verschillen in saillantheid uitbuiten (zie de noot aan het einde van deel 2).

Wat Brône en Feyaerts (2004) aantonen, is dat de verschillende soorten humor semantisch geduid kunnen worden door gebruik te maken van concepten van de Cognitieve Linguïstiek. *Script opposition*, *script overlap* en *script switch* uit de SSTH/GTVH behouden volgens deze CL-analyse wel degelijk hun waarde, maar er wordt aangetoond dat voor de oplossing van incongruentie de speciaal hiervoor geïntroduceerde Logical Mechanisms (LM's) van de GTVH, zoals bijvoorbeeld “ignoring the obvious”, overbodig zijn. CL-wetenschappers wijzen wat dat betreft op het principe van *ecological validity*: overschakelen op een ander systeem om humor te interpreteren, betekent een extra belasting voor de hersenen. Brône en Feyaerts (2004) demonstreren immers hoe het principe van construal, een belangrijk verschijnsel dat ook in het dagelijkse taalgebruik voorkomt, die rol kan overnemen. De schijnbare incongruentie ontstaat daarbij door gemarkeerde construals, die dus op een andere dan de gebruikelijke, prototypische manier tot stand komen. De oplossing van de incongruentie volgt wanneer de hoorder of lezer de onderliggende mechanismen herkent. Daarmee is

bijgevolg hetzelfde construalmechanisme verantwoordelijk voor zowel de schijnbare incongruentie als de oplossing ervan.

In lijn met de principes van de Cognitieve Linguïstiek tonen Brône en Feyaerts (2004) dus aan dat ook humor werkt volgens de algemene principes die het alledaags taalgebruik, en bij uitbreiding ook de menselijke cognitie, reguleren. Humoristisch taalgebruik is weliswaar complex en gemarkeerd, maar wijkt verder niet structureel af van andere vormen van taal. Een aparte analyse die enkel voor humordoeleinden gebruikt kan worden, zoals de Logical Mechanisms die in de GTVH geïntroduceerd werden, zijn in de ogen van cognitieve linguïsten dan ook overbodig. Het CL-paradigma dat alle taaluitingen wil kunnen beschrijven en inpassen in de bredere menselijke cognitie, zou inderdaad ook humor moeten kunnen verklaren, te meer omdat humor in het dagelijkse taalgebruik net als andere figuurlijke taal zeer gemakkelijk en snel wordt geïnterpreteerd (Brône, Feyaerts & Veale, in druk).

2.3.4 EEN TOEPASSING VAN DE CL-GERICHTE ANALYSE: BRÔNE 2006

Brône (2006) kijkt vanuit de Cognitieve Linguïstiek naar conversationele humor, meer bepaald naar de twee verwante vormen *hyper-* en *misunderstanding*. Hij toont aan dat beide vormen voorbeelden zijn van *figure-ground reversal* (II.C). Alvorens de gedetailleerde bespreking te beginnen, is het aangewezen net als Brône (2006: 3-7) wat dieper in te gaan op het fenomeen van *layering* of gelaagdheid, dat een belangrijke rol speelt bij onder andere hyper- en misunderstanding.

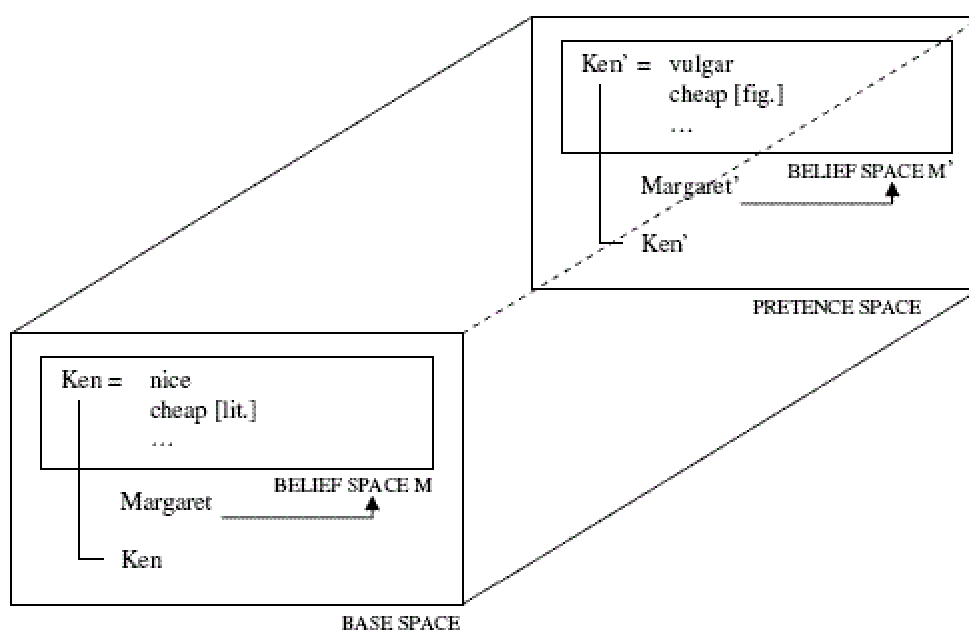
Brône (2006) maakt gebruik van de *mental spaces theory* (MST) van Fauconnier (1985[1994], 1997). *Mental spaces* zijn volgens Fauconnier kleine conceptuele structuren die geactiveerd worden wanneer we denken en spreken en die een fijnere opdeling van onze gesprekken en kennisstructuren mogelijk maken, en die binnen een gesprek met elkaar verbonden zijn. Ter illustratie bespreekt Brône volgend voorbeeld van Clark (1996: 353).

- (19) Ken: and I'm cheap, - - -
Margeret: I've always felt that about you.
Ken: oh shut up,
(- - laughs) fifteen bob a lesson at home, -

Voorbeeld 19: Hyper-understanding (Brône 2006: 5)

In dit stukje conversatie kunnen verschillende mental spaces geïdentificeerd worden. De mental space die wordt geconstrueerd door de communicatieve situatie zelf,

noemt Fauconnier de *base- of reality space*. Daarin spreken Ken en Margeret over de lessen die Ken geeft, waarvan hij vindt dat ze goedkoop zijn, in de letterlijke betekenis van het woord. Door de humoristische reactie van Margaret, die “cheap” figuurlijk interpreteert, wordt er als het ware een tweede laag (*layer*) toegevoegd aan het gesprek: er wordt een *pretence space* gecreëerd vanuit de base space, waarin wordt aangenomen dat Ken ordinair zou zijn, terwijl beide gesprekspartners weten dat die interpretatie onjuist en niet gemeend is. Daarom gaat het slechts om een *pretence*, een stelling die tijdelijk wordt opgehouden, waarop Margaret doelt wanneer ze haar antwoord “*I’ve always felt that about you*” geeft. Het dubbele karakter van Margarets uiting komt bijgevolg voort uit de gezamenlijke veronderstelling dat de Margaret uit de pretence space de Ken uit de pretence space serieus als vulgair zou bestempelen, terwijl dat in de werkelijkheid (en in de base space) niet zo is. Er is dus een spanning tussen beide lagen, tussen beide spaces. In figuur 6 (Brône 2006: 7) wordt de situatie voorgesteld. De apostrofs in de pretence space duiden op de veronderstelde aard van de elementen.

Figuur 6: Illustratie van de Mental Spaces Theory

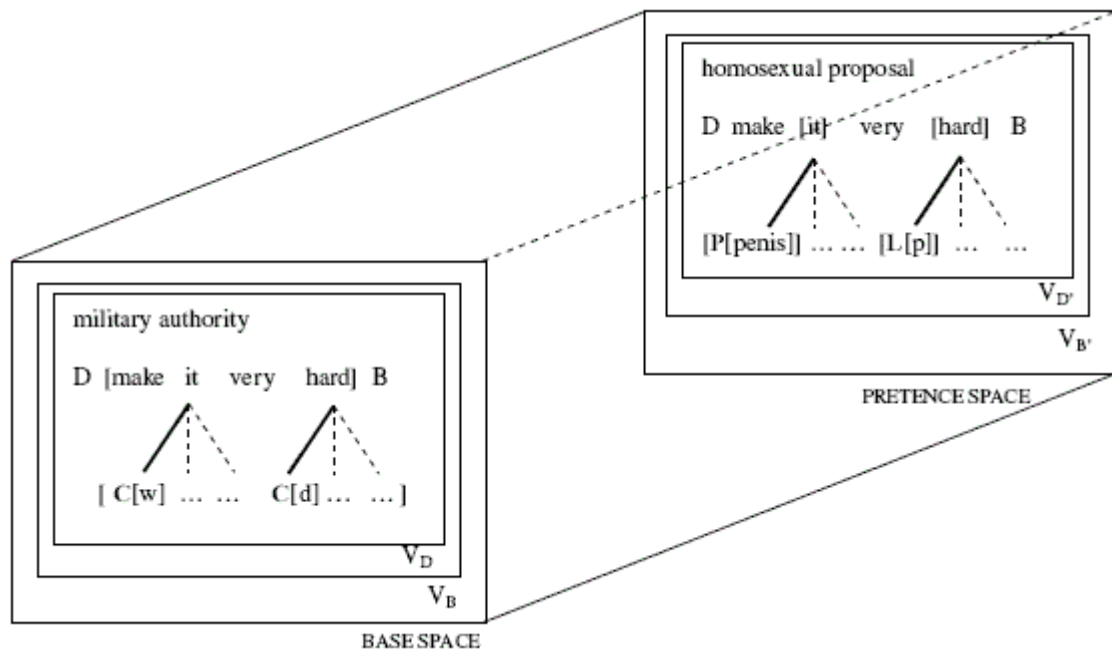
Deze vorm van gelaagdheid of *layering* staat bij hyper-understanding en bij misunderstanding centraal. Bij hyper-understanding neemt een tweede spreker doelbewust een *viewpoint* (III.A) in dat verschilt van dat van de eerste spreker. Die tweede spreker focust daarbij op een zwak punt in de uiting van de eerste (bijvoorbeeld een polyseem woord), en grijpt het aan om te doen alsof hij de uiting op een andere manier interpreteert. Hij creëert dus een pretence space waarin hij doet alsof de eerste

spreker niet op de voor de hand liggende betekenis zou doelen, maar op een andere, minder saillante. Een voorbeeld van hyper-understanding uit het Blackadder-corpus van Brône (zie verder) maakt waarschijnlijk veel duidelijk (Brône 2006: 8):

- (20) Darling: You'll regret this, Blackadder. You'd better find
the real spy or I'll make it very hard for you.
Edmund: (protesting) Please, Darling, - there are ladies
present.

Voorbeeld 20: Hyper-understanding (Brône 2006: 8)

De situatie speelt zich af tijdens de Eerste Wereldoorlog. Edmund Blackadder, heeft als opdracht een spion te ontmaskeren. In zijn zoektocht heeft hij kapitein Darling net hardhandig ondervraagd, tot er een verpleegster binnen kwam. Darling dreigt ermee Blackadder te straffen voor zijn harde aanpak, door het (militaire) leven voor hem moeilijk (“hard”) te maken. Blackadder ondermijnt de uitspraak van Darling echter, waardoor het dreigement zijn kracht verliest en ook Darlings hiërarchisch hogere rang in gevaar komt. Blackadder doet dit door te focussen op de zwakke punten in Darlings uitspraak, gevormd door de polyseme woorden “it” en “hard”. In een pretence space projecteert Blackadder dus een parallelle uiting als zou Darling ze op die manier bedoeld hebben, waarin die twee woorden een andere, minder contextueel relevante betekenis hebben. Het voornaamwoord “it” refereert er niet aan het militaire leven, maar aan een penis, en “hard” doelt in dat opzicht niet op “moeilijk”, maar op een erectie. Die twee betekenissen, die eerder op de achtergrond (ground) lagen, worden door “*there are ladies present*” naar de voorgrond (figure) gebracht, het gaat hier dus weer om een figure-ground reversal (I.C). De stereotiepe uiting wordt immers gebruikt wanneer mannen over een seksueel onderwerp spreken, waardoor in het geval van Blackadder en Darling de seksuele betekenis van de voorgaande woorden onder de aandacht komt. Doordat Blackadder Darlings woorden hyper-interpreteert als seksueel, krijgt de uiting van Darling een homoseksueel karakter. Het gevolg hiervan is, zoals vermeld, dat Darlings autoriteit wordt ondermijnd en zijn dreigement ontkracht. De schematische voorstelling van de analyse volgens de Mental Spaces Theory ziet er bij Brône (2006) als volgt uit:

Figuur 7: Analyse van hyper-understanding volgens de Mental Spaces Theory (Brône 2006: 12)

Dit schema toont enkel het tweede deel van het voorbeeld, dus de interpretatie van Blackadder. V staat er voor viewpoint, D en B respectievelijk voor Darling en Blackadder. De vetgedrukte rechte haken tonen de relatieve saillantheid van de constructie “to make it very hard for someone” (het iemand heel moeilijk maken) in vergelijking met de delen waaruit die is opgebouwd, in dit geval gelezen als work [w] en difficult [d]. C duidt erop dat deze lezing de constructioneel gemotiveerde is. De vette lijn geeft de relatieve saillantheid weer van de betekenis die hier aan “it” en “hard” worden gegeven: P duidt op de interpretatie van “it” als persoonlijk voornaamwoord, L staat voor het bijvoeglijk naamwoord “hard” in de (Engelse) fysieke zin van het woord. De analyse toont hoe Blackadder Darlings uitspraak weliswaar aanneemt, maar tegelijkertijd een contrasterende, opportunistische interpretatie onderhoudt, die wordt geprojecteerd in de pretence space, als zou Darling de niet-saillante betekenis geconstrueerd hebben. De betekenis zoals ze in de pretence space voorkomt, neemt Blackadder vervolgens als uitgangspunt voor zijn eigen uiting. Brône (2006) merkt verder op dat bij deze vorm van *verbaal duellieren* of *adversarial trumping* de parallel geconstrueerde uiting in de pretence space zowel impliciet kan worden gelaten (zoals in het voorgaande voorbeeld) als expliciet kan worden verwoord. De tweede spreker herhaalt in dat geval de uiting van de eerste spreker die hij zal hyper-interpreteren, zoals “see how a real war is fought (,) so badly” in het onderstaande voorbeeld, dat hier niet verder geanalyseerd zal worden:

- (21) Bob: Oh sir, please don't give me away, sir. I just wanted to be like my brothers and join up. I want to see how a real war is fought... so badly.
 Edmund: Well, you've come to the right place, Bob. A war hasn't been fought this badly since Olaf the Hairy, Chief of all the Vikings, accidentally ordered 80,000 battle helmets with the horns on the inside.

Voorbeeld 21: Expliciete heraling van de eerste uiting (Brône 2006: 9)

Ten slotte beschrijft Brône (2006: 10-11) het prototypische schema van hyper-understanding. Een spreker S opent daarbij met een uiting U om een communicatief doel G te dienen (een dreigement, een wens...). Hoorder H antwoordt met een uiting U', die parallellen vertoont met U, ze vertoont immers hyper-understanding van wat S uitte. Op die manier wordt G ondermijnd ten voordele van H's eigen communicatieve doel, dat niet gelijk is aan G. Met andere woorden, H "overtroeft" (*trumps*) S met U', door een zwakke plek in U (ambiguïteit, polysemie, onderspecificatie, enz.) uit te buiten, ten voordele van zijn eigen doel ¬G.

Het tweede fenomeen, misunderstanding, werkt met dezelfde gelaagdheid. Waar hyper-understanding een gewilde speelse echo produceert, gebeurt met misunderstanding echter als het ware het tegenovergestelde, daar wordt iets immers ongewild contextueel fout geïnterpreteerd. De onderstaande uiting van Baldrick over de Eerste Wereldoorlog is een vorm van misunderstanding:

- (22) [Baldrick, George and Edmund are discussing the events that led to the war]
 Baldrick: I heard that it started when a bloke called Archie Duke shot an ostrich cause he was hungry.

Voorbeeld 22: Misunderstanding (Brône 2006: 35)

Wat Baldrick eigenlijk gehoord heeft, is "The archduke of Austria-Hungary was shot" (Brône 2006: 35). Baldrick construeert het gehoorde verkeerd, als gevolg van de bijna-homonymie tussen de oorspronkelijke tekst en zijn uiting. Belangrijk om op te merken is dat het hier gaat om een personage dat misleid wordt door ambiguïteit. Bij normale grappen is het immers gewoonlijk de hoorder of lezer van de grap zelf die misleid wordt, en zijn foute redenering pas inziet bij de pointe van de grap. Het gaat bij misunderstanding ook niet om het verschil tussen een eerste en daarna een geherinterpreteerde lezing, maar om het verschil tussen een saillante lezing (door de lezer of hoorder) en een niet-saillante, incongruente lezing door het personage. Voor de lezer of luisteraar ontstaat er dus een clash tussen de interpretatie waarvan hij verwacht dat het

personage ze zal aannemen, en de interpretatie die het personage daadwerkelijk maakt. Brône (2006) beschrijft hoe Ritchie (in druk) een voorbeeld van misunderstanding representeert met een schema van *nested viewpoints* en analyseert een langer voorbeeld uit het Blackadder-corpus daarna zelf volgens de Mental Spaces Theory, zoals reeds beschreven bij hyper-understanding. De bespreking van deze complexe analyse hier herhalen, zou te ver leiden. De belangrijkste, centrale idee doorheen de analyses van hyper- en misunderstanding is echter dat het er telkens gaat om een clash van viewpoints of *belief spaces*. Zoals reeds beschreven, gaat het bij hyper-understanding om een oppositie tussen de interpretatie die de eerste spreker bedoelt, en de interpretatie die de tweede spreker hem op humoristische wijze opdringt, terwijl het bij misunderstanding gaat om de tegenstelling tussen de contextueel saillante interpretatie waarvan een lezer of hoorder verwacht dat een personage ze zal aannemen, en de werkelijk aangenomen interpretatie. Om de clash tussen viewpoints adequaat te kunnen beschrijven, is een model nodig dat de gelaagdheid kan weergeven, zoals bijvoorbeeld de Mental Spaces Theory van Fauconnier.

In een laatste deel van het artikel gaat Brône (2006) verder in op de elementen waaraan fenomenen als hyper- en misunderstanding als het ware worden opgehangen. In zijn Blackadder-corpus (zie verder) hanteert Brône 20 parameters om de verschillende opgenomen uitingen te structureren. De belangrijkste voor het onderzoek naar hyper- en misunderstanding zijn twee van de discours-semantische parameters, namelijk *layering* (gelaagdheid, waarvan hyper- en misunderstanding zoals reeds besproken voorbeelden zijn) en *key element*. De mogelijke waarden voor deze twee parameters worden gegeven in tabel 2.

layering	key element
fiction	polysemy
irony	homonymy
understatement	near-homonymy
exaggeration	indexical ambiguity
teasing	underspecification
rhetorical question	inference
counterfactual	illocution
hyper-understanding	deixis
misunderstanding	scope
	idiom

Tabel 2: Mogelijke waarden voor de parameters LAYERING en KEY ELEMENT (Brône 2006: 23)

Bij elk van de key elements geeft Brône (2006: 24-39) een voorbeeld uit het Blackadder-corpus en een korte analyse, voor zowel hyper- als misunderstanding. Verder geeft hij

enkele kwantitatieve analyses van het corpus: 12,36% van de humoristische “beurten” waren voorbeelden van hyper-understanding, 16,50% van misunderstanding. Het totaal van 28,86% toont het belang aan van deze soorten humor, ten minste voor de humor in de geanalyseerde Blackadder-serie. Binnen hyper-understanding blijken polysemie (30,92% van de gevallen) en idioom (23,03%) de belangrijkste key elements, voor misunderstanding zijn dat illocutie (40,39%), indexicale ambiguïteit (28,57%) en inferentie (21,18%).

Brône toont in *Hyper- and misunderstanding in interactional humor* (2006) aan hoe de Cognitieve Linguïstiek ook conversationele humor kan analyseren. Hij toont aan dat er een hoger cognitief principe is dat doorheen de verschillende niveaus loopt waarop de key elements gesitueerd zijn, namelijk het reeds aangehaalde principe van de figure-ground reversal (FGR). Een contextueel saillante figure-betekenis wordt immers bij hyper- en misunderstanding naar de achtergrond (ground) geschoven, om een interpretatie die zich daar bevond, naar de voorgrond te halen als figure. FGR is een concept dat in de GTVH ook werd gebruikt als één van de Logical Mechanisms om scriptopposities te kunnen verklaren, maar Brône (2006) toont aan hoe het principe breder gebruikt kan worden dan enkel voor het oplossen van scriptopposities. Als algemene conclusie, ten slotte, wijst Brône (2006) op het belang van de metatalige concepten *entrenchment* en *idiomaticity*. Hyper- en misunderstanding draaien vaak rond het de-automatiseren van betekeniscomponenten die door veelvuldig gebruik verankerd (*entrenched*) zijn geraakt. Het gaat hierbij niet alleen om vaste uitdrukkingen, maar bijvoorbeeld ook om elementen binnen de subcategorieën inferentie, deixis en onderspecificatie. Volgens Brône (2006: 44) schenkt de GTVH te weinig aandacht aan dit metatalige niveau van humor, omdat taal (LA, de specifieke verwoording) er maar een laag gewaardeerde parameter is in de hiërarchie van de Knowledge Resources.

¹ Brône en Feytaerts (2004: 368-9): (10) There are three blondes stranded on an island. Suddenly a fairy appears and offers to grant each one of them one wish. The first blonde asks to be intelligent. Instantly, she is turned into a brown haired woman and she swims off the island. The next one asks to be even more intelligent than the previous one. So, instantly she is turned into a black haired woman. The black haired woman builds a boat and sails off the island. The third blonde asks to become even more intelligent than the previous two. The fairy turns her into a man, and he walks across the bridge.

Just like the example of adversarial humor discussed above, the joke in (10) achieves its humorous effect through several construal operations exploiting salience differences. In essence, this joke draws on what is currently referred to as the *common ground* or –in Langacker’s terms (1987: 127) – the *epistemic ground*. It comprises the shared knowledge, belief, and attitudes of the speech act participants and “provides us with an epistemic perspective situating the speaker and the hearer” (Croft and Cruse 2004: 60). In this particular

case, the hearer is directed toward several conventional ICMs and scripts by the linguistic units in the joke. In the first sentence, *three blondes* and *stranded on an island* immediately activate the social stereotype DUMB BLONDES and the script ALONE ON A DESERT ISLAND respectively. The second sentence introduces the FAIRY WITH WISHES script as well as the 1-2-3-SEQUENCE of this type of joke, where the third occasion of something (a question, answer, action, etc.) presents the resolution of a puzzle. In the resolution of this joke, THE MEN VS. WOMEN stereotype is introduced as well. Just like the anecdote in (9), this example hinges on the shift from a salient toward a non-salient interpretation of a lexical structure. In this case, however, the reinterpretation process is not determined by polysemy but by *vagueness* instead: the literal meaning of *island* is vague with respect to dimensions such as type, location, or accessibility, just the same as the literal meaning of the verb *to strand* does not provide any information about the cause, location or other circumstances of this event. The shared knowledge of ALONE ON A DESERT ISLAND as a conventional script (ICM), however, triggers the activation of the corresponding salient interpretation of this expression.

3 DATAVERZAMELING

3.1 Gebruiksgebaseerd taalonderzoek

Bij de beknopte inleiding op de principes van de Cognitieve Linguïstiek werd reeds kort het belangrijke punt besproken dat analytisch inzicht in taal noodzakelijkerwijze ontstaat vanuit het gebruik ervan. Waar Chomsky's Generatieve Grammatica nog een duidelijk onderscheid maakte tussen *competence* (taalkennis) en *performance* (taalgebruik) en zich daarbij vooral op de competence-zijde concentreerde, pleit CL ervoor *bottom-up* te werken (zie o.a. Brône, Feyaerts & Veale (in druk)). Als uitgangspunt wordt dan de taal genomen zoals ze gebruikt wordt, om van daaruit generalisaties en schemata af te leiden. De belangrijkste bron van informatie over taal is volgens hen dan ook het feitelijke taalgebruik *in context*. Aangezien de Cognitieve Linguïstiek probeert de werking van taal in te passen in de bredere cognitieve processen, beperkt ze zich immers niet tot taaluitingen zonder meer, maar stelt ze dat bij de productie en verwerking van taal zowel de linguïstische als de ruimere niet-linguïstische context van belang is. Dat dit voor humoronderzoek zeker ook het geval is, blijkt al uit de vele voorbeelden die in het vorige gedeelte gegeven werden bij de bespreking van onderzoeksmodellen van humor. Om maar één voorbeeld te geven, de kennis die Ken en Margeret over elkaar hebben, is in voorbeeld 17 onontbeerlijk om Margerets humoristische reactie juist te interpreteren. Het belang van een ruimere context blijkt overigens verder uit het feit dat volgens Brône, Feyaerts & Veale (in druk) door conventionalisering bepaalde contextuele en pragmatische aspecten deel kunnen gaan uitmaken van het taalsysteem, op dezelfde manier waarop bijvoorbeeld de verwerving (conventionalisering) van grammaticale structuren verloopt.

Om de gebruiksgebaseerde data met hun noodzakelijke ruimere context te verzamelen voor taalkundig onderzoek, zijn er verschillende strategieën mogelijk. Onderzoekers kunnen bijvoorbeeld gebruik maken van een bestaand beschikbaar corpus van taalgebruik, ze kunnen zelf een corpus samenstellen op basis van beschikbare data, of ze kunnen de data voor het corpus zelf verzamelen en registreren.

De eerste optie, het werken met data uit bestaande corpora, heeft haar nut reeds bewezen in de verschillende disciplines van taalkundig onderzoek. De grote voordelen van een bestaand corpus zijn dat de onderzoeker zelf geen tijd hoeft te investeren in het

maken van opnames en transcriptie, en dat het corpus telkens opnieuw onderzocht kan worden om andere structuren te ontdekken of te bestuderen. Ook voor een onderzoek naar conversationele humor kan een corpus van gesproken taalgebruik een bron van informatie vormen. De getranscribeerde gesprekken bieden immers naast een weergave van de uitingen van de gesprekspartners ook een beperkte hoeveelheid contextuele informatie. Door de inbedding in het volledige gesprek te analyseren, worden de precieze omstandigheden van de geselecteerde passage verduidelijkt, terwijl de inhoud van uitingen en de verschillende reacties al een beperkt beeld tonen van de persoonlijkheid van de participanten. Toch zijn er enkele belangrijke beperkingen bij het werken met een corpus dat niet specifiek voor humoronderzoek werd samengesteld. In een geschreven corpus kan het immers moeilijk zijn alle gevallen van humor te identificeren, en soms is de beperkte contextuele informatie onvoldoende om alle humoristische aspecten van de uitingen te kunnen interpreteren. Omdat de onderzoeker de getranscribeerde gesprekken niet kan zien of horen, kunnen hem gemakkelijk bepaalde humoristische uitingen of aspecten ervan ontgaan. Doordat er bovendien slechts weinig informatie afgeleid kan worden over de precieze omstandigheden van het gesprek en over de leefwereld, voorkennis en gemeenschappelijke kennis van de participanten, kan het zijn dat de analyse bepaalde hiaten vertoont, aangezien verschillende vormen van humor spelen met precies die domeinen.

Een tweede mogelijkheid, die ten dele tegemoet komt aan deze beperkingen, is het zelf samenstellen van een (humorspecifiek) corpus, gebaseerd op reeds geregistreerde data. Een voorbeeld daarvan is het Blackadder corpus (BC) dat reeds kort werd aangehaald bij de bespreking van Brône (2006). Het corpus werd samengesteld op basis van het vierde seizoen van de Britse komische serie *Blackadder*. De keuze voor deze tv-serie werd gedeeltelijk gemotiveerd omdat ze vooral draait rond verbale duellen, stereotiepen van domheid, enzovoort (Brône 2006: 22). De onderzoeker kan er bij de keuze voor een dergelijke serie dus al zeker van zijn dat er voldoende humoristische uitingen zullen zijn om te analyseren. Brône vulde de 2100 conversationele beurten, waarvan er 1230 een humoristisch effect hebben, zoals reeds vermeld, aan met een analyse die verder humoronderzoek mogelijk maakt. Daartoe ontleedde hij elke *turn* aan de hand van 20 parameters op structureel, humorspecifiek en semantisch-pragmatisch vlak. Zoals Brône zelf aangeeft, biedt deze manier van werken ten opzichte van bestaande corpora het voordeel van extra contextuele informatie over prosodie en gesticulatie. De onderzoeker is door het bekijken van de beelden inderdaad bijna als stille

getuige aanwezig bij de gesprekken, waardoor de situaties veel duidelijker worden dan wanneer er slechts een schriftelijke neerslag van beschikbaar is. Verder kan de onderzoeker zich doorheen de verschillende afleveringen van een tv-serie een vrij goed beeld vormen van het karakter, de relaties en de voorgeschiedenis van de personages. Een laatste voordeel van werken met tv-series is dat van veel series de gesproken teksten ook schriftelijk beschikbaar zijn. Toch heeft deze werkwijze, nog steeds volgens Brône (2006: 22) ook twee belangrijke nadelen: het taalgebruik is niet natuurlijk en spontaan, maar geconstrueerd, en het corpus zou wel eens te selectief kunnen zijn doordat het slechts een bepaald type humor van één of enkele scenarioschrijvers bevat. Toch blijft deze methode omwille van de talrijke voordelen een zeer dankbare en veelgebruikte in het taalkundig (humor-)onderzoek.

De derde optie, zelf opnames maken en die vervolgens transcriberen, probeert te verhelpen aan de beperkingen van de vorige twee. Met het oog op het juist interpreteren van de context van de humoristische uitingen is het immers een groot voordeel wanneer de onderzoeker zelf daadwerkelijk aanwezig is bij het gesprek dat geanalyseerd wordt, zodat hij of zij een goed beeld heeft van de precieze omstandigheden van de conversatie en ook beschikt over voldoende kennis met betrekking tot de participanten, hun onderlinge relaties en hun leefwereld. Een belangrijk nadeel van deze werkwijze werd al aangegeven: het opnemen en transcriberen van de data is vrij arbeidsintensief. Een ander probleem dat kan optreden, is Labov's *observer's paradox*; participanten aan een onderzoek kunnen zich anders gaan gedragen, precies omdat ze weten dat er een onderzoek plaatsvindt. Bij een opname voor humoronderzoek zouden ze bijvoorbeeld extra moeite kunnen doen om grappig uit de hoek te komen. Daaraan kan echter, zoals zal blijken, verholpen worden.

3.2 De dataverzameling voor deze verhandeling

Met het oog op een analyse van echte conversationele data, werd er bij deze verhandeling geopteerd voor de derde mogelijkheid, het zelf maken van opnames en die vervolgens transcriberen. Om aan de voorwaarden van aanwezigheid bij het gesprek en kennis van de participanten te voldoen, werden de opnames gemaakt bij een groep waarvan ik zelf deel uitmaak. Uit de geregistreerde gesprekken werd vervolgens een aantal humoristische situaties geselecteerd.

3.2.1 PARTICIPANTEN

Er werd gekozen te werken met de begeleidingsploeg van de jeugdbeweging KSJ uit Minderhout in de Antwerpse Noorderkempen. De groep bestaat uit een dertigtal jongeren met een leeftijd van zestien tot ongeveer drieëntwintig. Hoewel de activiteiten van de jeugdbeweging in kleinere groepjes plaatsvinden, wordt er twee keer per maand vergaderd met de volledige ploeg en komt een groot aantal begeleiders ook naast de activiteiten en vergaderingen regelmatig samen. Omdat Minderhout een dorp is met slechts een drieduizendtal inwoners en omdat alle begeleiders zelf ook jarenlang lid zijn geweest, kennen de meeste begeleiders elkaar al vrij lang en goed en hebben ze dus een belangrijke basis van gemeenschappelijke kennis en ervaring. De groepsleden zijn immers veelal naar dezelfde scholen geweest, kennen dezelfde mensen, bemerken en bespreken dezelfde dingen in hun directe omgeving, en maken deel uit van dezelfde vereniging, waardoor ze dezelfde activiteiten en kampen hebben meegemaakt. Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze gemeenschappelijke basis regelmatig terugkeert in gesprekken en dus ook in (de context van) humoristische uitingen. Dat de gemeenschappelijke basis ook gedeeld wordt door de persoon die de analyse doet, is hier bijgevolg een belangrijk voordeel.

Behalve een gemeenschappelijke basis voor humor is er binnen deze groep ook nog een andere voorwaarde vervuld om in voldoende humoristische uitingen te resulteren. Doordat de leden van een groep elkaar goed kennen en in een gemoedelijke sfeer met elkaar omgaan, ontstaan er ook in deze groep *customary joking relationships* (Norrick 1993: 44), zoals ook aangegeven bij het onderzoek van Archakis en Tsakona (2005). Sommige individuen binnen de begeleidingsploeg maken er inderdaad als het ware een sport van om zo vaak mogelijk spitsvondig uit de hoek te komen, vaak in onderling duel met andere aanwezigen. Uiteraard zijn er ook binnen dit groepsverband enkele personen

die bekend staan als de typische grappenmakers, die de gewoonte van grappend met elkaar om te gaan verder doordrijven dan anderen.

3.2.2 DE OPNAMES

Met het oog op de registratie van het normale taal- en humorgebruik binnen de groep werd een reeks digitale opnames gemaakt. Zoals reeds aangehaald, bestaat bij vrijwel elk dergelijk onderzoek het risico op de veelbesproken *observer's paradox*, waarbij de participanten zich anders gaan gedragen omdat ze weten dat er een onderzoek aan de gang is. Om te vermijden dat de informanten tijdens de gesprekken voortdurend zouden worden afgeleid door het MP3-apparaat, bleef het opnametoestel tijdens de registraties onzichtbaar. Alle informanten werden overigens over de opnames ingelicht en allen gaven toestemming om de gemaakte bestanden voor deze verhandeling te gebruiken. Het feit dat hier gewerkt werd binnen een vriendenkring die bovendien wel vaker meewerkt aan schoolopdrachten, zal allicht een rol gespeeld hebben bij deze bereidwilligheid. De echte namen werden bij de beschrijving overigens geweerd en vervangen door alternatieven. Wanneer de fictieve naam in een uiting voorkomt en dus in de transcriptie werd vervangen, is dit weergegeven door de naam tussen accolades te plaatsen, zoals in voorbeeld 23:

- (23) ELLEN: Ocharme de {Mark}.
ROEL: Jaaah... Hij verdient het een beetje.

Voorbeeld 23: Een vervangen naam tussen accolade (uit [51])

Bij één situatie was de vervanging van de originele naam niet mogelijk, omdat die naam precies het element vormde waarmee humoristisch gespeeld werd. In dat geval werd de originele naam behouden:

- (24) {Het is moeilijk te verstaan of Ben "timmersteek" (de juiste benaming voor een manier om hout te sjoeren) zegt, of "timsteek".}
BEN: Tim, kent gij de timmersteek?
TIM: Wat?
BEN: Kent gij de timmersteek?
TIM: Jot jom. Gij zijt zo'n deb gij he.
BEN: Da's ook een tim. Gij kent die *wel*?
TIM: Ah ja, da's gewoon zo een lus en dan moet ge dat eigenlijk een paar keer rond[draaien.]
BEN: [Ja. De]
timsteekknoop.
?: Hihi.

Voorbeeld 24: Spel met de naam van een participant [87]

Ook wanneer er in de gesprekken gerefereerd werd aan een persoon buiten het gesprek op een manier die enigszins kwetsend zou kunnen zijn, werd de naam vervangen.

Om de opnames op een voor de participanten onopvallende manier te kunnen maken, was een klein toestel nodig dat men gemakkelijk bij zich kan dragen. Een eerste reeks opnames gebeurde met een minidiskrecorder die ter beschikking werd gesteld door het departement Linguïstiek van de faculteit Letteren. Naast het feit dat het niet altijd gemakkelijk was om het apparaatje met externe microfoon onopvallend aan te zetten en dat het toestel soms schijnbaar zonder reden stopte met opnemen, was het grootste praktische nadeel dat de opnames na een tijdje naar een ander medium moesten worden omgezet om ze te bewaren, beluisteren en te transcriberen, vermits ik zelf behalve de geleende recorder geen apparatuur had om minidisks af te spelen. Na een eerste, onvolledige transcriptie voor een paper, zijn de opnames via de analoge lijningang op pc gezet zodat ze als mp3-bestand opgeslagen konden worden. Jammer genoeg is bij die omzetting de kwaliteit sterk achteruit gegaan, zodat niet alle stukken conversatie nog verder geanalyseerd konden worden. Het volume van de opname was immers over het algemeen te laag, waardoor sommige delen niet goed verstaanbaar waren, en bovendien bleken er flink wat bijkomstige storende volumewisselingen opgetreden te zijn. Daarom werd een tweede reeks opnames gemaakt, ditmaal met een inmiddels aangeschafte eigen mp3-speler die ook een dictafoonfunctie heeft. Enkele voordelen van dit toestel zijn de ingebouwde microfoon in het kleinere toestel en het feit dat het, in tegenstelling tot de minidiskrecorder waarin een schijfje ronddraait, in alle omstandigheden stil werkt. Het grootste voordeel een mp3-speler is echter de manier van dataopslag en -overzetting. De opnames worden door het toestelletje opgeslagen als sterk gecomprimeerde wave-bestanden, waardoor er heel lange opnames mogelijk zijn, die later via een USB-poort gemakkelijk en zonder bijkomstige programma's kunnen worden overgezet naar een pc, waar ze direct beschikbaar zijn om beluisterd of gekopieerd te worden. De opnamekwaliteit van deze tweede reeks was bijgevolg opmerkelijk beter, wat de transcriptie dan weer aanzienlijk vergemakkelijkte.

De opnames zijn op verschillende momenten en onder verschillende omstandigheden gemaakt: tijdens een vergadering, tijdens een weekenduitstapje naar Parijs en tijdens vrije momenten en voorbereidingen in het begeleidingslokaal. Vaak komen dezelfde participanten in de verschillende situaties voor, maar toch vertonen de verschillende opnames andere kenmerken. Tijdens een vergadering bijvoorbeeld, wordt

er meer afwisselend gesproken en vormt humor echt een onderbreking van de stroom “serieuze” informatie, terwijl dat tijdens een vrij moment veel minder het geval is.

Rekening houdend met de kwaliteit van de opname, werden uiteindelijk tien bestanden met een verschillende tijdsduur geanalyseerd. Het betreft hier drie opnames uit de eerste reeks met de minidiskrecorder: één vergadering en twee avonden in het lokaal, en zeven opnames uit de tweede reeks met de mp3-speler, namelijk zes tijdens het weekendje Parijs en één avond in het begeleidingslokaal. In totaal brengt dat de opnametijd op iets minder dan zeven uur.

3.2.3 SELECTIE

Lang niet alle conversaties uit de zeven uur opname zijn getranscribeerd en geanalyseerd, aangezien de focus van deze studie op humoristische passages ligt. Ook wat dat betreft kon er geen volledigheid nagestreefd worden, omdat veel stukken moeilijk verstaanbaar zijn. Op sommige momenten bevindt de spreker zich immers te ver van het registratietoestel, of wordt hij of zij overstemd door andere gesprekken of geluiden. Enkel de humoristische passages die goed verstaanbaar waren, zijn dus getranscribeerd.

De verschillende getranscribeerde stukken conversatie beginnen telkens wanneer iemand een humoristische uiting doet of daar een aanleiding toe geeft, en eindigen wanneer er weer wordt overgegaan op een serieuzer gesprek of wanneer het gesprek te moeilijk verstaanbaar wordt om verder te analyseren. In totaal werden op die manier 96 passages uitgetikt, die zoals uit het voorgaande mag blijken, echter niet overeenkomen met 96 humoristische uitingen. Sommige passages bestaan inderdaad uit slechts één grappige uitspraak, terwijl andere een aaneenschakeling zijn van verschillende situaties. Het totaal van als humoristisch aangeduide uitingen komt daarmee op 475.

Wie zijn oog over de teksten laat gaan, zal meteen opmerken dat de meeste geselecteerde gevallen “helemaal niet zo grappig zijn”, of zich afvragen, zoals Norrick (1993: 6-9) het verwoordt: “*What’s so funny?*”. Het betreft hier inderdaad geen aaneenschakeling van grappen met een duidelijke pointe, maar de weergave van discours in actie, bovendien vaak drijvend op gemeenschappelijke kennis en op humor van het moment. Hoewel er door het toevoegen van commentaren bij de teksten gepoogd werd de benodigde contextuele informatie te voorzien, is het vaak nodig de gesprekken te horen, of beter nog, te zien, om de humor ten volle te begrijpen. Een tekstuele weergave is in dat opzicht inderdaad niet ideaal, de geluidsoptname is immers duidelijker en een

beeldopname zou uiteraard nog beter zijn. In het ideale geval is men zelf aanwezig bij het gesprek, zoals al blijkt uit de veelgehoorde opmerking “Ik neem aan dat je erbij moest zijn” (vgl. Norrick 1993: 7). Belangrijk om op te merken is dan ook dat de persoon die de commentaren toevoegde en de analyses maakte, “er inderdaad bij was”.

Doordat de persoon die de transcriptie maakt, de opnames kan beluisteren en bovendien zelf aanwezig was bij het gesprek, heeft hij dus een duidelijker beeld van wat er precies grappig of grappig bedoeld was. Zoals onder andere Norrick (1993) al aangeeft, is de aanwezigheid van gelach immers geen vereiste en ook geen voldoende voorwaarde voor het identificeren van humor. Lachen kan je bijvoorbeeld ook omdat je gekieteld wordt, en een grappig bedoelde opmerking die niet gehoord wordt door de andere aanwezigen, resulteert ook niet in gelach. Hoewel ze niet volledig objectief is, gold binnen de verstaanbare stukken conversatie dan ook de beoordeling van de aanwezige waarnemer als criterium voor de selectie van de 96 getranscribeerde stukken. Het uiteindelijke doel van de transcriptie is overigens ook niet een exhaustieve beschrijving te geven van alle humoristisch werkende uitingen in de zeven uur durende opname, maar het samenstellen van een representatief corpus ervan.

3.2.4 TOEGEKENDE PARAMETERS

Op dezelfde gronden als de selectie van de gesprekssituaties, werd ook binnen elk uitgeschreven gesprek een beschouwing gemaakt rond de verschillende uitingen. In de transcriptie werd vóór elke uiting waarvan aangenomen kon worden dat ze humoristisch werkte of bedoeld was, een procentteken (%) ingevoegd, gevolgd door drie parameters:

waarde	betekenis
{%h**}	Humoristisch of niet ernstig bedoeld; meegaan in onlogische redenering; anekdote
{%c**}	Ernstig bedoeld als voortzetting van de conversatie
{%*l*}	Heeft gelach als resultaat
{%*n*}	Heeft geen gelach als resultaat
{%**i}	Introductie van nieuw humoristisch element
{%**r}	Overeenkomst met een eerder geïntroduceerd humoristisch element

Tabel 3: Overzicht van de mogelijke waarden bij de parameters in het corpus

Het eerste item geeft weer of de uiting humoristisch of niet-ernstig bedoeld is, dat er wordt meegegaan in de logica van een andere humoristische uiting, of dat de uiting deel

uitmaakt van een anekdote die wordt verteld. In die gevallen wordt aan de parameter de waarde (h) toegekend. Wanneer de uiting in tegendeel slechts als grappig wordt opgevat door de anderen, terwijl ze enkel bedoeld was als voortzetting van de conversatie, krijgt ze de waarde (c). De tweede parameter geeft weer of er gelach volgt als reactie op de uiting (l) of niet (n). Een laatste parameter kan de waarden (i) en (r) aannemen. Een (i) duidt op de introductie van een nieuw humoristisch element: ofwel is dit de eerste humoristische uiting in een stukje conversatie, ofwel introduceert het een nieuwe invalshoek, een nieuw aspect of een nieuw type humor in een humorsequens. Wanneer de humoristische uiting daarentegen volgt op een eerdere en erop voortborduurde, er dus wat vorm en type betreft grotendeels mee overeenkomt, wordt een waarde (r) toegekend. Ter illustratie volgt voorbeeld 25:

```
(25)  {Fred is wat aan het prutsen met zijn flesje cola en wat
      wc-papier}
      EVA:  {%cli}Waarom... doet gij wc-papier rond uw fleske?
      ELKE:  Hahahaha!
      FRED:  {%hli}Da's gelijk de negers he.
      ROEL:  `lijk de negers? Wat is dat [nu weer?]
      JEF:   [hahaha]
      FRED:  {%hlr}Die doen toch altijd zo een zak rond een
      flesje?
      EVA:   Hhwa?
      ROEL:  Hwat voor ne(he)gers zijn dat jom?
      FRED:  {%hlr}Kijkt gij nooit naar TMF enzo jom? Hey!
```

Voorbeeld 25: Toegekende codes bij de humoristische uitingen [24]

De eerste uiting van Eva wordt aangeduid met een (c), omdat zij haar vraag niet stelt met als doel grappig te zijn, maar omdat ze zich daadwerkelijk afvraagt wat Fred aan het doen is. Toch volgt er gelach (l) en initieert Eva dus een geval van humor (i). Het antwoord van Fred moet niet worden opgevat alsof het serieus wordt bedoeld (h); hij wil slechts op een originele manier een verklaring geven voor zijn gedrag, waardoor hij een nieuw humoristisch aspect introduceert (i). De uiting heeft succes; er wordt gelachen (l) door Jef. De twee andere uitingen van Fred zijn uitbreidingen van zijn eerste (r), die telkens humoristisch bedoeld zijn (h) en gelach als resultaat hebben (l).

In totaal werd aan 475 uitingen een code toegekend, waarvan er 93,47% humoristisch bedoeld waren, zoals blijkt uit tabel 4:

code	abs. freq.	rel. freq.	
{%hli}	178	37,47%	
{%hhr}	102	21,47%	
{%hni}	92	19,37%	
{%hnr}	72	15,16%	93,47% h**
{%cli}	23	4,84%	
{%clr}	7	1,47%	
{%cni}	1	0,21%	
{%cnr}	0	0,00%	6,53% c**
<u>totaal</u>	475	100%	

Tabel 4: Toegekende codes bij de humoristische uitingen

Zoals tabel 4 reeds aantoont, gaat het in het corpus in de meeste gevallen om intentionele humor. Slechts in 6,53% van de gevallen wordt er met gelach gereageerd op een ernstig bedoelde uiting. De code {%cni} komt niet voor, aangezien het daar een uiting betreft die niet humoristisch bedoeld is, geen gelach veroorzaakt en ook geen humorsequens in gang zet; het gaat hier dus om de gewone, niet-geïdentificeerde uitingen. De enige {%cni} in het corpus is een speciaal geval van herhaling:

- (26) {Het ging eerder al over tweelingen in relaties en daar misbruik van maken.}
 BEN: Ons {Judith} vrijt ook met nen tweeling.
 JUDITH: {%cni}Ja ik vrij met nen tweeling ja, hej.
 BEN: {%hhr}Ons {Judith} vrijt ook met nen tweeling.
 ANKE: {%hhr}Huh. Met één ervan hehehe.

Voorbeeld 26: Het enige {%cni}-geval (uit [86])

Wanneer Ben voor de eerste keer opmerkt dat zijn zus ook een relatie met “een tweeling” heeft, is dat niet humoristisch bedoeld. Judith herhaalt de uiting echter en beklemtoont “nen”, zonder humoristisch doel (c) of effect (n), enkel om aan te tonen waar Ben fout zat in zijn vorige uiting. Doordat Ben die beklemtoning herhaalt, zet Judith echter een sequens in gang (i).

De beschreven aantallen bevestigen overigens de eerder gemaakte veronderstelling dat er veel humoristisch of niet ernstig bedoelde uitingen zonder gelach voorbijgaan:

code	abs. freq.	rel. freq.	
{%hl*}	280	58,95%	humoristisch bedoeld, gelach
{%hn*}	164	34,53%	humoristisch bedoeld, geen gelach
{%cl*}	30	6,32%	niet humoristisch bedoeld, gelach

Tabel 5: Humoristische bedoelingen in relatie tot gelach

Dat er niet gelachen wordt met een uiting, betekent overigens niet dat de gesprekspartners ze niet grappig vinden of dat ze onopgemerkt voorbijgaat. In sommige situaties zijn sprekers, vooral wanneer ze een customary joking relationship met elkaar hebben, verwickeld in een opeenvolging van humoristisch bedoelde uitspraken, die ook als dusdanig door de andere spreker worden opgevat, hoewel er geen gelach volgt om dat te laten blijken. Een illustratie daarvan is voorbeeld 27. Op een vergadering vertelt Elke dat ze misschien een boekhouder gevonden heeft voor de VZW die opgericht werd om de nieuwe lokalen van de KSJ te beheren. Het betreft de vader van een bekende die, net als een aanwezige leidster, Kaat heet. Jef richt zich dan ook tot de aanwezige Kaat Mertens en vraagt haar grappend waarom ze nog nooit verteld heeft dat haar vader boekhouder is, terwijl er al verschillende weken lang één gezocht werd:

- (27) ELKE: Ik heb dat nog gevraagd aan onze {Hans} en die zei dat de papa... Onze boekhouder van thuis en die van ons papa van zijn VZW is de papa van {Kaat}-
 JEF: {%hli}Aah, {Kaat}?
 ?: {%hllr}{Mertens}?
 KAAT: {%hnr}Ja, onze papa is boekhouder...
 JEF: {%hnr}En gij zegt dat niet? Allez!
 ELKE: {Kaat Vermeiren}. De papa van {Kaat Vermeiren}.
 KAAT: Aaah.

Voorbeeld 27: Humor zonder gelach [3]

Kaat gaat meteen mee in de humoristische logica van Jef, zonder dat er gelach volgt. Ook na Jefs verdere duiding wordt er niet hoorbaar gelachen. In plaats van gelach kan als reactie op een humoristische uiting zelfs een schijnbare belediging worden geuit, zoals in het reeds aangehaalde voorbeeld 24: “Gij zijt zo’n deb gij he.” De eerste spreker weet echter dat die belediging niet als agressief geïnterpreteerd hoeft te worden (vgl. Norrick (1993: 75) en Archakis & Tsakona (2005: 56; 60)).

Samenvattend kan men stellen dat een procentteken duidt op een lach en/of een grappige intentie van de spreker. Dit criterium komt bijgevolg niet overeen met de identificatie van de *jab lines* in de studie van Archakis & Tsakona (2005: 45). Bij een dergelijke *jab line* is er immers altijd sprake van een scriptoppositie, vergelijkbaar met een *punch line* aan het einde van een grap. Daarnaast stellen Archakis en Tsakona (2005) de aanwezigheid van gelach als voorwaarde om een stuk conversatie als humoristisch te bestempelen en bijgevolg te analyseren. Uit het voorgaande blijkt al dat die opvatting onvoldoende accuraat is om op representatieve manier “conversationale humor” te onderzoeken.

3.2.5 DE TRANSCRIPTIE

Naast het al vermelde kwaliteitsverlies in de eerste reeks opnames, leverde de transcriptie van de geluidsbestanden nog enkele bijkomende problemen op. Doordat de opnames gebeurden in een groep sprekers, kwam het meer dan eens voor dat er niet één, maar meerdere gesprekken tegelijkertijd bezig waren. Wanneer een dergelijk stuk toch getranscribeerd werd, vergde het veel concentratie om zich bij het beluisteren en transcriberen op één gesprek te concentreren; het andere gesprek werd in dat geval niet opgenomen. Soms werden in zulke gevallen daarenboven delen van een gesprek overstemd door het geluid van een ander, waardoor niet alles verstaanbaar was. Datzelfde vond trouwens ook regelmatig plaats wanneer er slechts één gesprek bezig was; ook dan hielden de sprekers er zeker geen één-na-éénvolgorde op na, waardoor bepaalde uitingen overstemd werden en bijgevolg verloren gingen. Hoewel het niet mogelijk was alle grappige en grappig bedoelde uitingen te transcriberen, is het desondanks gelukt een aardige verzameling aan te leggen. Een ander probleem dat zich voordeed omdat er vaak veel personen aanwezig waren bij de opname, was dat het niet altijd duidelijk hoorbaar was wie precies het woord voerde. Dat was met name het geval bij heel korte uitspraken of tijdens het samenvallen van verschillende uitingen. Het best verstaanbaar in dat opzicht waren de opnames van de vergadering, aangezien de aanwezigen daar voornamelijk om beurt spreken. Doordat er echter veel sprekers aanwezig waren, is het wel moeilijk om te bepalen wie er precies lacht en hoe. In de gevallen waarbij dat niet duidelijk was, wordt de niet-specifieke aanduiding “{gelach}” gebruikt.

De standaard die werd gekozen om de transcripties te maken, is de conventie die ook Norrick (1993: xi) beschrijft en hanteert in *Conversational Joking*. Daarbij worden de leestekens punt, vraagteken en komma gebruikt om respectievelijk een dalende, stijgende of gelijkwaardige intonatie aan te geven, en cursivering voor extra beklemtoning van een woord of lettergreep. Liggende streepjes (-) worden gebruikt om aan te geven dat een woord of een uiting plots wordt afgebroken, aanhalingstekens (“”) worden rond een stuk tekst geplaatst dat met een andere stem wordt uitgesproken dan de normale stem van de spreker. Cijfers tussen gewone haakjes geven de lengte in seconden aan van een stilte in de conversatie, haakjes binnen een woord duiden op woordintern gelach (bijvoorbeeld *ga(ha)an*). Rechte haken ([]) geven weer welke stukken tekst gelijktijdig worden geuit, accolades ({}) staan rond contextuele informatie die niet

hoorbaar of transcribeerbaar is. Zoals reeds vermeld, staan ook veranderde namen en codeaanduidingen tussen accolades.

Ten slotte is het aangewezen om kort wat te zeggen over het taalgebruik in de opnames. Omdat de opnames gebeurden binnen een groep bekenden die voor het grootste deel uit hetzelfde dorp komen, is de omgangstaal een dialectvorm. Het gaat hier om een Antwerps-Kempisch dialect dat wellicht geen al te grote verstaanbaarheidsproblemen oplevert. Bij de transcriptie werd de uitspraak zoveel mogelijk gestandaardiseerd weergegeven. Een woord als bijvoorbeeld [ˈjɛl] wordt op die manier weergegeven als de standaardvariant <heel>, de dialectuitspraak [drei] wordt vervangen door <drie>. Wanneer het gebruik van het dialect echter zorgt voor verschillen die niet terug te brengen zijn tot het niveau van de fonologie, worden die niet veranderd of weggelaten. Twee frequente voorbeelden zijn het gebruik van pronomina als ‘gij’ en ‘gullie’ en het onvermijdelijke ‘jom’ aan het eind van vele zinnen. Die vorm is vergelijkbaar met ‘jongen’ en duidt er enkel op dat men zich tot een andere persoon richt, die zelfs niet van het mannelijke geslacht hoeft te zijn. Van deze principes wordt wel afgeweken wanneer de uiting in het dialect de basis vormt voor humor, zoals in onderstaand fragment:

- (28) {Wim is een geluid aan het maken door iets over de tafel te rollen. De dialectuitspraak voor "geel" is gelijk aan die van het woord "geil".}
- WIM: Ge moet dat horen, {Roel}.
- ROEL: {%hni}Amai {Wim}, dat is wel euhm... he?
- STIJN: {%hnr}Daar wordt ge wel geil van he jongen, van zoiets.
- WIM: {%hni}{zucht} Gij wordt van alles geil.
- STIJN: {%hli}Neenee, zo /geil/ he. /Geil/ he. /Geel/ he!
- FRED: {%hli}Gij hebt gewoon teveel tijd om van die mopkes te verzinnen denk ik he!
- ROEL: Huhuhuh!

Voorbeeld 28: Een dialectuiting als basis voor humor (uit [21])

Stijn doelt in het begin wel degelijk op het woord “geil”, maar schakelt dan met een humoristische intentie over op de betekenis van de kleur geel. In zulke gevallen, waarbij een bepaalde afwijkende uitspraak van belang is, wordt een vereenvoudigde fonetische transcriptie weergegeven tussen schuine strepen (/).

4 CLASSIFICATIE EN ANALYSE VAN DE DATA

4.1 Een pragmatische classificatie en analyse volgens Norrick (1993)

In een eerste poging om de variatie van het getranscribeerde materiaal te tonen, wordt de indeling gebruikt die Norrick voor conversationele humor hanteert in *Conversational Joking* (1993). Zoals reeds vermeld in hoofdstuk 2.1 van deze verhandeling, spitst Norricks analyse zich vooral toe op de pragmatiek. Hij onderscheidt daartoe twee belangrijke functies die humor binnen een gesprek kan hebben: een “interpersoonlijke” en een “metatalige” functie. Op interpersoonlijk vlak gaat het daarbij vooral om de verstandhouding tussen de gesprekspartners, terwijl op metatalig vlak de aandacht getrokken wordt op de taal die binnen de groep of door anderen wordt gebruikt. Op die manier komt men uiteindelijk tot een gemeenschappelijk aanvaarde code, waardoor ook zo de verstandhouding binnen de groep wordt verbeterd.

Vrijwel alle vormen van humor die Norrick in zijn opnames aantroef, komen ook voor in het materiaal dat verzameld werd voor deze verhandeling. In enkele gevallen blijkt de definitie die Norrick geeft echter niet heel helder te zijn, of kunnen er duidelijk enkele verdere categorieën onderscheiden worden.

Nadien zal worden aangetoond dat niet alle fragmenten een plaats vinden in de indeling, en dat Norricks analyse vrij vaag blijft wat de semantiek, de inhoud van de humoristische uitingen betreft. Met de eerder betekenisgerichte analysemethoden die in 2.2 en 2.3 besproken werden, zal dan worden gepoogd een meer diepgaande analyse te maken van enkele fragmenten, waarbij de sterktes en zwaktes van de verschillende systemen aan bod zullen komen.

4.1.1 PERSOONLIJKE ANEKDOTES EN VERWANTE VORMEN

Binnen een groep bekenden, zoals de begeleidingsploeg waar de opnames gemaakt werden, vormen de groepsleden zelf regelmatig het onderwerp van gesprek. Het spreekt dan ook voor zich dat net zoals bij Norrick (1993) een aantal verhalen voorkomen die gecategoriseerd kunnen worden als persoonlijke anekdotes. Norrick onderscheidt vier types: 1) de “gewone” persoonlijke anekdotes, 2) die waarbij co-vertellers optreden, 3) de *jointly produced narratives* of gezamenlijk totstandgekomen verhalen, en 4) de *borrowed narratives* of geleende vertellingen.

Wanneer een belevenis van een participant met humoristische intentie spontaan wordt verteld, wordt ze als (gewone) persoonlijke anekdote geklasseerd. Het onderstaande fragment is een typisch voorbeeld, dat zich afspeelt tijdens de busreis naar Parijs. Heleen, Freds vriendin en ook begeleidster van de KSJ, verblijft in het kader van een Erasmusuitwisseling een semester in de Franse hoofdstad. Het is voor Fred na langere tijd het eerste bezoek dat hij aan Heleen brengt.

- (29) FRED: {%hli}Ik had gisterenavond zo... twee situps gedaan
 ofzo, e(he)n mijn buik jom, di(hi)e doet zeer!
ROEL: {%hni}Wat dacht gij? Ik ga naar... Ik ga naar
 Heleen, ik zal eens efkes euh
FRED: {%hnr}Ik zal eens efkes bijtrainen maar euh, beter
 [niet gedaan.]
JEF: [W(h)a?]
FRED: {%hnr}Ik had gisteren een paar keer situps gedaan.
JEF: Hahahaha
FRED: {%hnr}En mijnen buik doet zeer jom.
ELKE: [Huhuhuh]
JEF: [Hahaha]
ROEL: {%hnr}En echt denken dat als ge dat twee keer doet
 dat ge dan volledig [afgetraind zijt] he
FRED: [hja!]
 [{%hnr}Tuurlijk.]
JEF: [Hahahaha]

Voorbeeld 29: Persoonlijke anekdote [67]

Fred weet reeds op voorhand dat het verhaal dat hij vertelt, waarschijnlijk op gelach zal kunnen rekenen. Toch is hij bereid om zonder aanleiding te vertellen dat hij al problemen had na slechts een paar lichamelijke oefeningen. Norrick (1993) merkt op dat de spreker in zulke gevallen toont dat hij zichzelf kan relativieren, een eigenschap die positief gewaardeerd wordt binnen een groep. Zelfs Roels spottende insinuatie als zou Fred de oefeningen gedaan hebben om er snel goed uit te zien voor zijn vriendin, wordt bijgevallen door Fred zelf. Persoonlijke anekdotes laten volgens Norrick noodzakelijk dit soort commentaar toe, waardoor ze een open karakter hebben, een eigenschap die positief gewaardeerd wordt door de gesprekspartners. Wat opvalt in de opnames, is dat ook een uiting die slechts één zin lang is, als persoonlijke anekdote bestempeld kan worden, zoals de uitspraak van Jef in voorbeeld 30:

- (30) {voor de KSJ-lokalen ligt sinds de kermis een onderbroek op
 straat}
JEF: {%hni}Bij mij op kot lag er ook nog een onderbroek
 achter de kast toen ik daar introk.
ROEL: Dat moet ik allemaal [niet weten] ze.
EVA: [Ieeuw!]

Voorbeeld 30: Persoonlijke anekdote van slechts één zin lang (uit [45])

Norrick merkt op dat bij persoonlijke anekdotes ook co-vertellers kunnen optreden, die een gezamenlijk beleefd verhaal samen opbouwen. Ook dat tweede type wordt drie keer aangetroffen in de opnames.

Een derde variant die in *Conversational Joking* wordt onderscheiden, maar echter niet voorkomt in de getranscribeerde fragmenten, zijn de *jointly produced narratives*. In die gevallen gaat het voor Norrick om het samen bespreken van een humoristische scène, zoals bijvoorbeeld een fragment van een komische film. Deze categorie verschilt dus van de anekdotes met co-vertellers doordat de scène die hier wordt besproken, niet samen werd beleefd.

De vierde en laatste categorie die Norrick (1993) onderscheidt, werd ook niet aangetroffen. Het gaat om de *borrowed narratives*; verhalen van anderen die bewust worden voorgesteld alsof de spreker ze zelf heeft beleefd.

Er kan echter op basis van de getranscribeerde opnames nog een vijfde type van anekdotes onderscheiden worden, dat niet behandeld wordt door Norrick (1993). Het gaat om wat men *indirect-persoonlijke anekdotes* zou kunnen noemen, een type dat enigszins verwant is aan de borrowed narratives. Terwijl een spreker bij een borrowed narrative een belevenis van iemand anders voorstelt als de zijne, is dat laatste bij indirect-persoonlijke anekdotes niet het geval. Daar vertelt een spreker over een gebeurtenis waarbij hij zelf slechts indirect betrokken was, zonder te pretenderen er zelf bij geweest te zijn. Eva, een verpleegster, vertelt bijvoorbeeld enkele anekdotes over patiënten in het ziekenhuis waar ze werkt, terwijl ze de vertelde zaken waarschijnlijk zelf niet heeft meegemaakt:

- (31) EVA: {%hni}... die was achtentwintig, en euh, die kwam
 zat op de spoed binnen, en die was op eigen
 verantwoordelijkheid terug naar huis gegaan, die
 is over het drempeltje gevallen van de spoed en nu
 ligt die bij ons,
FRED: [Wie?]
EVA: [als een] wrakske, want die heeft een
 hersenvloeding.
ELKE: O(ho)h my god!
JUDITH: Amai.
ELKE: Ligt die bij jullie op de spoedgevallen?
EVA: Ja.
JUDITH: {%hli}Tja, dat hebt ge als ge zat zijt he!
ELKE: [Ohohoho!]
ANKE: [Hehe.]

Voorbeeld 31: Indirect-persoonlijke anekdote [91]

Het gaat in dit fragment weliswaar over een situatie die Eva niet persoonlijk heeft beleefd, maar in tegenstelling tot Norricks *borrowed narratives* stelt ze de situatie ook

niet als dusdanig voor. Ze heeft de anekdote waarschijnlijk gehoord van collega's op het werk, en kan er als lid van het verplegend personeel toch indirect aanspraak op maken ten opzichte van personen buiten die groep.

Tabel 6 geeft een overzicht van de twintig anekdotes die in de transcriptie werden geïdentificeerd. Zoals reeds vermeld, werden twee van de types die Norrick (1993) onderscheidt, niet aangetroffen, terwijl vijf van de twintig deel uitmaken van een categorie die bij Norrick niet voorkomt.

type anekdote	aantal	fragmenten (in de bijlage)
“gewone” persoonlijke anekdote (één verteller, zelf beleefd)	12	[16] [18-19] [21] [23] [29] [30] [31] [33] [40] [41] [45] [67]
anekdote met co-vertellers	3	[28] [47] [76]
“jointly produced narrative”	0	-
“borrowed narrative”	0	-
“indirect-persoonlijke anekdote”	5	[49] [50] [89] [91] [92]
<u>totaal</u>	20	

Tabel 6: Persoonlijke anekdotes in de getranscribeerde fragmenten

4.1.2 WOORDENSPEL

Norrick (1993) plaatst de verschillende vormen van humor die te maken hebben met betekenis en vorm van een uiting onder de noemer van woordenspel of *wordplay*. Binnen die categorie wordt vooral ingegaan op de woordspeling of *pun*, maar bij de bespreking van *wordplay interaction* (zie 2.1.1.3), waarbij verschillende gesprekspartners spelen met woorden, blijkt dat Norrick ook fenomenen als ironie, hyperbool, allusie en *extended metaphor* tot de klasse rekent. Daarom zal er ook worden ingegaan op het voorkomen van die vier vormen in de opnames.

Zoals reeds besproken in 2.1.1.3, verbindt men woordenspel meestal met een metatalige functie. Norrick (1993) gaat in deze behandeling echter vooral in op de gevolgen die deze vormen van humor kunnen hebben op interpersoonlijk vlak. Daarbij merkt hij ten eerste op dat woordenspel binnen een gesprekscontext meestal onderbrekend werkt, omdat het de conversatie die rond een bepaald onderwerp draait, stillegt om in te gaan op de kwestie van woordbetekenis. Bovendien vormt het een reeks tests voor de toehoorders. Doordat er echter samen gelachen kan worden en doordat bij woordenspelinteractie meerdere gesprekspartners betrokken zijn, werkt woordenspel toch ook bevorderlijk voor de verstandhouding.

Wat opgemerkt dient te worden bij de algemene beschouwing die Norrick hier maakt, is dat ze in haar volledigheid enkel lijkt op te gaan voor woordspelingen of puns. Hyperbolen bijvoorbeeld, onderbreken het gesprek vaak vrijwel niet, en ook een allusie op iets wat bekend is voor de toehoorders, kan ingebed zitten in het gesprek. Wat zeker wel klopt, is dat spelen met woorden ook binnen de KSJ-groep vaak een aanleiding vormt om samen te lachen, waardoor de verstandhouding wordt verbeterd. Er zijn overigens duidelijk enkele personen die vaker woordenspel gebruiken dan anderen, vaak gaat het daarbij om *customary joking relationships*, zoals reeds aangehaald in 3.2.1.

Het eerste en opvallendste type van woordenspel waar Norrick (1993) op ingaat, is dat van woordspelingen of puns. Deze worden gedefinieerd als verdraaide of vervormde reacties op een voorafgaande uiting. De woordspeling vormt dan een ambigue uiting waarvan één betekenis gericht is op het begrijpen van de vorige uiting, terwijl een andere betekenis (die waarop door de *punster* bedoeld wordt) weliswaar bij de uiting past, maar gebaseerd is op een contextueel ongepaste analyse ervan (Norrick 1993: 61). In de opnames komen 9 woordspelingen voor die aan deze omschrijving voldoen. Het volgende voorbeeld toont er één van. Het fragment werd ook opgenomen tijdens de busreis naar Parijs, amper vijf minuten na het vertrek.

- (32) { 'wijd' betekent in de eerste zin 'bijna', in de tweede 'ver' .)
 MARK: Zijn we er wijd?
 ROEL: {%hli}Ja, heel wijd.
 JEF: Hehe.

Voorbeeld 32: Woordspeling [66]

Analoog aan de gespreksanalyses die in *Conversational Joking* worden gepresenteerd, zou men bij dit geval kunnen opmerken dat Roel “niet adequaat” reageert. Mark vraagt immers om informatie, waardoor het geven van die informatie de normale tweede beurt van het *adjacency pair* zou zijn. Roels reactie wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het feit dat ook Marks vraag al niet ernstig bedoeld was, aangezien de bus op dat moment nog maar enkele minuten onderweg was en Mark logischerwijze het antwoord op zijn vraag dus al wist. Men kan dus stellen dat Mark met zijn vraag al een *play frame* introduceert, waarin Roels woordspeling past. Met zijn reactie wordt het voorgaande ambigue woord “wijd” geïnterpreteerd op een manier die Mark niet bedoelde. Volgens de interpretatie die Norrick aan vergelijkbare voorbeelden geeft, creëert Roel daardoor een positief zelfbeeld: hij toont dat hij aandacht heeft voor de vorm van de taal en dat hij bereid is de conversatie te onderbreken voor een lach. In voorbeeld 32 zou men dat

laatste ook kunnen zeggen van Mark, aangezien hij degene is die begint met een niet-ernstige uiting.

Omdat Norrick (1993) niet precies definieert wat hij ziet als ironie, het tweede type dat hier besproken wordt, worden voor de categorisatie van de getranscribeerde opnames de uitingen genomen waarvan men kan aannemen dat de spreker het tegengestelde bedoelt van wat hij zegt. De uitspraak van Stijn in voorbeeld 33 is in dat opzicht een vorm van ironie:

- (33) {Op het appartement, met uitzicht op een gewone straat.}
ROEL: En nog een balkon ook of wa!
STIJN: {%hli}En een kei schonen buiten, hih!
ROEL: {%hnr}Hih! Booah.
{%hni}A room with a view!

Voorbeeld 33: Ironie en allusie [69]

De groep komt net aan op het Parijse appartement van Heleen en is onder de indruk, de eerste uiting van Roel is dan ook gemeend. Stijn kijkt echter verder dan het balkonnetje en beoordeelt het gewone uitzicht ironisch alsof ook dat de moeite zou zijn. Daarbij gebruikt hij meteen ook een hyperbool: het uitzicht is niet slecht, maar zeker ook niet “*kei schoon*”. Roel gaat mee in de veronderstelling, en doet ironisch alsof het uitzicht nog beter had gekund. Daarna maakt hij nog een allusie op *A Room with a View*, de verfilmde roman van E.M. Forster.

Een ander mooi voorbeeld van allusie, de derde vorm van humor die Norrick bij woordenspel bespreekt, komt voor in volgend fragment:

- (34) {iemand is gevallen terwijl we de week voordien een fuif
organiseerden}
STIJN: {%cli}Mark is drie keer gevallen!
ROEL: Hehe, wa jom?
MARK: Hehehja.
FRED: {%hli}De ezel he... ge kent het wel he.
STIJN: Haha.

Voorbeeld 34: Allusie [46]

Fred alludeert hier naar aanleiding van Mark die drie keer viel duidelijk op het spreekwoord “Een ezel stoot zich geen twee keer aan dezelfde steen”. Het feit dat hij er zelf “*Ge kent het wel he*” aan toevoegt, maakt duidelijk dat hij zich goed bewust is van de allusie. In de opnames komt het overigens ook voor dat er gealludeerd wordt op een situatie die enkel binnen de begeleidingsgroep bekend is, soms zelfs één die nog maar net gebeurd is.

De vierde categorie van woordenspel, *extended metaphor*, komt slechts eenmaal voor in de getranscribeerde opnames. Daarbij gaat het, zoals de term al aangeeft, om een metafoor die niet tot één uiting beperkt blijft, maar verder wordt doorgedreven. In het fragment bestempelt verpleegster Eva de inhoud van een opengebroken schedel als “chocomousse”. Fred reageert er wat later op door bij de bespreking van een dergelijke situatie op te merken: “*Dessertlepeltje halen en scheppen jom*”.

In het overzicht dat wordt gegeven in tabel 7 zijn vier fragmenten opgenomen met het label “andere”. Het gaat om uitingen die weliswaar aansluiten bij de vier door Norrick geïdentificeerde categorieën van woordspel, maar er toch niet geheel toe blijken te behoren. De beoogde uitingen lijken woordspelingen, maar doelen niet, zoals Norrick voor *puns* vereist, op een contextueel minder saillante betekenis van een ambigu woord in een voorgaande uiting. In fragment [27] wordt wel gespeeld met betekenis, maar niet die van een voorafgaand woord, terwijl het bij fragmenten [16], [35] en [87] niet zozeer gaat om de betekenis, maar veeleer om een bewuste manipulatie van de vorm van woorden.

Bij [27] reageert Roel niet met een woordspeling op een voorafgaande uiting, maar veeleer op de gesprekssituatie. Het gaat in zijn uiting dan ook niet om een dubbele interpretatie van een ambigu woord. Na een lange stilte in het gesprek is zijn reactie immers “*Wat ze tegenwoordig allemaal zeggen*”, waarmee hij aan de ene kant het clichématige van die uitdrukking wil beklemtonen, en aan de andere kant speelt met de betekenis van “zeggen”; er is immers net een tijdje niks gezegd.

In [16] blijkt dat zowel de leeftijdsgroep die Fred begeleidt als die van Roel op dezelfde dag een lampionnentocht organiseren. In een poging de opmerking te weerleggen dat hij niet erg origineel is, merkt Fred op dat zijn activiteit niet “lampionnentocht” heet, maar “lichtjestocht”. Wanneer het probleem opduikt dat er niet genoeg lampionnen zijn voor beide groepen, reageert Roel dan ook: “*Ja ga dan met lichtjes he jom!*”, alsof dat een oplossing zou zijn. Het gaat hier om een vorm van hyperunderstanding, zoals beschreven in 2.3.3. Omdat Norrick niet ingaat op dergelijke vormen van humor, wordt op de analyse van dit fragment teruggekomen in 4.3.

In [35] wordt er gespeeld met straatnamen. In het net voorafgaande fragment [34] hebben Stijn en Roel het erover dat de nieuwe straat die in Minderhout is aangelegd tussen de Hoge en de Lage Weg, beter de naam “Middenweg” had gekregen in plaats van de huidige naam “Vekenakker”. Mark maakt daarbij de bemerking: “*De Gulden*

Middenweg, waaah.”, waarmee hij verwijst naar de analogie met de gekende uitdrukking in het Nederlands. In voorbeeld 35 zet hij zijn spel met woorden verder:

- (35) MARK: {%hni}Heh, of de Vantstraat he jom.
 ROEL: Heh?
 MARK: De Vantstraat.
 ROEL: Vant?
 MARK: {%hli}Van 't straat.
 JEF: Hehehahahaha!
 ROEL: Allez jom!
 MARK: {%hlr} “Waar woont gij?” Van 't straat.
 WIM: Hehehe.
 JEF: {%hli}Heh. Of Op(')t()straat. Heh.

Voorbeeld 35: Spel met de vorm van woorden [35]

Door “de Vantstraat” te suggereren, zinspeelt Mark op “van 't straat zijn”, de uitdrukking om aan te geven dat iemand een vriend of vriendin heeft. Jef gaat mee in het spel en doet het voorstel “*Optstraat*”, zodat de vraag “Waar woon je?” met “Op 't straat” beantwoord kan worden.

Fragment [87] ten slotte, werd al aangehaald als voorbeeld 24. Het gaat er om Ben die aan Tim vraagt of hij de timmersteek kent, een manier om hout te sjoeren, omdat dat volgens hem ook “*een tim*” is. Ook dit voorbeeld valt niet meteen onder te brengen in de categorieën van Norrick.

type woordenspel	aantal	fragmenten (in de bijlage)
woordspeling	9	[1] [3] [7] 2x[16] [25] [39] [82] [90]
hyperbool	25	3x[14] 6x[16] 2x[21] [34] [36] [44] 2x[47] [51] [52] [57] [58] [62] [63] [64] [69] [75]
allusie	14	[10] [16] [34] [35] [45] [46] [48] [51] [54] [56] [69] [89] [90] [94]
ironie	19	[2] [4] [5] [6] [10] [11] [12] [14] 2x[16] [28] [42] [43] [58] [67] [69] [75] [78] [79]
extended metaphor	1	[90]
andere	5	[16] [27] [35] [87]

Tabel 7: Woordenspel in de getranscribeerde fragmenten

Hyperbool, ironie en allusie blijken in de getranscribeerde opnames veel vaker voor te komen dan klassieke woordspelingen. Wellicht heeft dat te maken met het feit dat die drie vormen gemakkelijker in te passen zijn in een gesprek, terwijl het maken van een woordspeling moeilijker is. Daarvoor is het immers nodig dat een spreker de ambiguïteit opmerkt van een woord dat door een andere spreker is geuit, en dat hij er bovendien een

verdraaiing van kan maken die binnen de context wel mogelijk, maar niet voor de hand liggend is. Verder blijkt dat net zoals bij de bespreking van persoonlijke anekdotes, ook voor woordenspel enkele getranscribeerde fragmenten aansluiten bij de categorieën van Norrick (1993), maar er toch niet helemaal in onder te brengen zijn.

4.1.3 SARCASME EN SPOT

De vormen die Norrick (1993) in het hoofdstuk over de interpersoonlijke functie categoriseert als sarcasme en spot, zijn ruwweg te omschrijven als die uitingen waarbij gelachen wordt met de fouten van anderen. De fout kan simpelweg letterlijk herhaald worden, of de tweede spreker kan ermee aan de slag gaan, bijvoorbeeld door de gevolgen ervan te schetsen, zoals getoond in voorbeeld 7. In dat door Norrick besproken fragment biedt Lynn aan te helpen met de afwas, omdat ze niet ziet dat de vaatwasser inmiddels al wordt ingeladen. Joe stelt spottend voor om dan maar in de vaatwasser te gaan helpen. Een duidelijke vorm van spot is die waarbij een spreker op een verspreking wordt gewezen, zoals in het volgende fragment:

- (36) ANKE: {%hni}Dat meisje is van de week zo van *voor* gaan
 staan in de les,
 {%cli} voor /twei/honderd man zo..
FRED: {%hlr}Tweihonderd?
ROEL: {%hli}Ja, die doet logopedie he.
KAAT: Logopedie.
KIM, FRED, ROEL, KAAT: Hahahaha.
ANKE: *Ej!*
KIM: Huhuhu.

Voorbeeld 36: Spot, doelend op een verspreking (uit [19])

Fred geeft in dit geval een letterlijke herhaling van Ankes verspreking “tweihonderd” in plaats van “tweehonderd”. Omdat ze bovendien logopedie studeert, wordt er nog verder mee gespot. De aanwezigen nemen immers grappend aan dat haar (foute) uitspraak van het woord “twee” gezien haar studie toch wel de juiste zal zijn. In de getranscribeerde opnames komt het ook voor dat er niet gespot wordt met een verspreking, maar met een vreemde manier van uitspreken (Ankes naam in [86]), een vreemde woordkeuze (bijvoorbeeld “*diejen boek*” voor een samengesteld ticket in [61], verder ook in [47] en [95]), of wordt een verteller erop gewezen dat de manier waarop hij claimt dat een personage uit zijn verhaal iets gezegd heeft, niet de juiste is, zoals in [23], [76] en in voorbeeld 37. Op deze vormen wordt nog teruggekomen in 4.1.4.

- (37) ELKE: {%cli}Oh, ik zit trouwens met een probleem. Die
 vader van {Kaat Vermeiren}, ik zei tegen onze

{Hans} van "Oh ja, ja,
[euh-"]
JEF: [{"%h1r}Hehehuh.] Zo echt he, "Oh ja ja, euh".
Ullie {Hans} echt zo van... Heheheh.
WIM, ROEL: Hehehehe.

Voorbeeld 37: Spot met de weergave van iemands woorden [37]

In voorbeeld 37 geeft Elke op een enthousiaste manier weer wat ze tegen haar broer heeft gezegd. Ze zoekt even naar haar woorden en voegt daarom een *euh* in. Jef interpreteert dit meteen alsof Elke het voorgaande letterlijk tegen haar broer verteld zou hebben: een enthousiaste "*Oh ja, ja*", gevolgd door een nadenkende "*euh*". Hij schetst bovendien ook de verwonderde reactie die haar broer daarop zou hebben: "*Ullie {Hans} echt zo van...*". Norrick (1993) besteedt geen aandacht aan dergelijke analyses, maar het gaat hier net als bij fragment [16] dat in 4.1.2 werd aangehaald om een geval van hyper-understanding, waarbij Jef een uiting van Elke bewust anders interpreteert en daarop verdergaat.

De "fout" waarop een spreker gewezen wordt, hoeft overigens geen talige te zijn. De gesprekspartners kunnen elkaar ook bespotten om wat ze doen of hoe ze zijn, of zoals in [16] om de simpele reden dat de ene spreker examens heeft, en de andere niet. In [57] wordt er zelfs gespot met iets wat geïmpliceerd wordt: wanneer het over de Franse taal gaat, merkt Ellen op dat Heleen, die vertaler Frans studeert, er nog niet bij is. Roel spot met "*(H)voor te v(h)ertalen of wat?*" niet zozeer met de uiting op zich, maar met wat Ellen er precies mee bedoelt, namelijk dat ze Heleen nodig heeft om zich te kunnen redden in het Frans.

In *Conversational Joking* neemt Norrick ook een voorbeeld op van zelfspot, waarbij een participant lacht met zijn eigen gezette lichaamsbouw. Een vergelijkbaar voorbeeld komt, naast twee andere, voor in de fragmenten bij deze verhandeling. In fragment [8] merkt Jef op de vergadering op dat hij volgens de nieuwe postronde wel heel ver door Minderhout moet fietsen om alle krantjes rond te brengen. Hij zegt daarover zelf: "*Ik kan nog wel begrijpen dat ge aanneemt dat ik lichaamsbeweging nodig heb, maar...*".

Zoals Norrick (1993) bespreekt, zijn sarcasme en spot vrij agressieve vormen van humor. Toch hebben ze binnen een groep bekenden op interpersoneel vlak een positieve werking, omdat de gesprekspartners van elkaar weten dat de uitingen niet beledigend bedoeld zijn. In voorbeeld 36 reageert Anke bijvoorbeeld wel heftig met "*Ej!*", maar dat is eerder om haar verhaal te kunnen afmaken. De schijnbaar agressieve uitingen kunnen zoals eerder aangetoond zelfs de vorm aannemen van directe beledigingen, zoals in voorbeeld 24. Deze beledigingen zijn als aparte categorie opgenomen in tabel 8.

Twaalf keer gaat het in de opnames om spot die voorkomt in een vertelde anekdote, namelijk in [16], [18], [21], [28], [30], [33], [38], [46], [91], [92] en twee keer in [47]. Ofwel gaat het daarbij dus om een persoon die niet aanwezig is wanneer de spot wordt geuit, ofwel wordt een aanwezige persoon bespot voor een situatie die zich in het verleden heeft afgespeeld. Deze vorm van spot in anekdotes werd in tabel 8 opgenomen als “verhaalde spot”.

Ten slotte gaat het in twee gevallen om wat “geveinsde spot” genoemd werd, waarbij de spreker uitgaat van een verdraaide logica, om vervolgens te spotten met het gedrag van iemand, dat er inconsequent mee is. Eén voorbeeld daarvan werd reeds aangehaald als voorbeeld 25:

```
(25)  {Fred is wat aan het prutsen met zijn flesje cola en wat
      wc-papier}
      EVA:    {%cli}Waarom... doet gij wc-papier rond uw fleske?
      ELKE:   Hahahaha!
      FRED:   {%hli}Da's gelijk de negers he.
      ROEL:   `lijk de negers? Wat is dat [nu weer?]
      JEF:    [hahaha]
      FRED:   {%hlr}Die doen toch altijd zo een zak rond een
      flesje?
      EVA:    Hhwa?
      ROEL:   Hwat voor ne(he)gers zijn dat jom?
      FRED:   {%hlr}Kijkt gij nooit naar TMF enzo jom? Hey!
```

Voorbeeld 25: Geveinsde spot [24]

In dit voorbeeld probeert Fred een zinnige verklaring te geven voor zijn gedrag. Omdat de toehoorders zijn logica niet meteen volgen, verduidelijkt hij zijn veronderstelling als zouden alle “negers” een papieren zak rond hun flesje doen, iets wat volgens hem altijd te zien zou zijn in de clips op de muzieksender TMF. Uitgaande van die logica, spot hij ten slotte met de onwetendheid van Roel, die het (in Freds logica) overduidelijke fenomeen blijkbaar nog nooit heeft opgemerkt.

Samenvattend kan men stellen dat spot een frequent voorkomend fenomeen is in de opnames. De subtypes die Norrick (1993) onderscheidt (spot naar aanleiding van versprekingen en zelfspot) werden enkele malen aangetroffen, maar ook binnen de rest van wat als spot aangeduid kan worden, is nog een verdere opsplitsing mogelijk in gerichte beledigingen, verhaalde spot en geveinsde spot. Ook dan nog is er, zoals tabel 8 aantoont, een grote restgroep die meer dan zeventig procent uitmaakt van het totaal.

type sarcasme en spot	aantal	fragmenten (in de bijlage)
versprekingen	1	[19]
zelfspot	3	[8] [9] [12]
gerichte beledigingen	10	[12] [15] 2x[16] 2x[21] [48] [75] [76] [96]
verhaalde spot	12	[16] [18] [21] [28] [30] [33] [38] [46] 2x[47] [91] [92]
geveinsde spot	2	[3] [24]
overige vormen	75	[2] [4] [13] [14] 11x[16] [17] 2x[19] [22] [23] [24] 3x[28] [31] [37] [40] [42] 2x[43] 2x[47] [50] 3x[51] [52] [53] [57] 2x[58] [61] 2x[67] 3x[70] [72] [73] 3x[74] 2x[75] [76] 4x[79] [80] [81] [84] 3x[86] [87] 6x[90] [91] [94] [95]
<u>totaal</u>	104	

Tabel 8: Sarcasme en spot in de getranscribeerde fragmenten

4.1.4 METATALIGE FUNCTIES: SPOT DRIJVEN MET TAAL VAN BUITENAF OF BINNEN DE CONTEXT

De volgende reeks categorieën baseert Norrick niet zozeer op de interpersoonlijke functie van humor, maar op de metatalige. In dat opzicht hebben de vormen van humor niet in de eerste plaats een invloed op de relatie tussen de gesprekspartners, maar eerder op de code, de taal zelf. De reeds besproken woordspelingen hebben een poëtische functie (zie 2.1.2.1), maar tegelijkertijd ook een puur metatalige; ze tonen aan dat een woord vaak meerdere betekenissen kan hebben. Focussen op de taal kan, zoals Norrick aantoont in zijn hoofdstuk over de metatalige functies, ook een eerder pragmatisch doel dienen. Doordat de gesprekspartners gewezen worden op de veeleer vreemde vormen van taal, wordt hun aandacht getrokken op welke vormen er wel geaccepteerd worden binnen de groep. Uiteindelijk zullen ze daardoor tot een gemeenschappelijke code komen, waardoor de samenhang wordt versterkt.

Het duidelijkst gebeurt dat in de gevallen waarbij er wordt gespot met taal die als normaal wordt geaccepteerd buiten de conversatie of zelfs buiten de groep. Zoals Archakis en Tsakona (2005) ook aantonen, wordt door het afwijzen van gedrag buiten de groep, de groep intern versterkt.

Soms wordt er echter ook gespot met taal binnen de context van het gesprek. In dat geval wordt de bespotten uiting meestal herhaald, al dan niet in een licht gemanipuleerde vorm. In de opnames gaat het daarbij vaak om een vreemde uitspraak of een vreemde woordkeuze, zoals besproken in 4.1.3 en getoond in voorbeeld 37. Wanneer de persoon

die bespot wordt, behoort tot een andere sociale groep, werkt de spot op dezelfde manier als bij het spotten met taal van buitenaf. Zoals beschreven door Archakis en Tsakona (2005) en vermeld in 2.2.4, kan de persoon die bespot wordt echter ook een volwaardig groepslid zijn. In die gevallen wordt de bespotten persoon gewezen op het feit dat zijn gedrag niet overeenstemt met de geldende groepsnormen.

	aantal	fragmenten (in de bijlage)
spot drijven met taal van buitenaf	20	[16] [19] [21] [27] 2x[33] 3x[54] [57] 6x[60] [73] [88] 3x[89] [90] [93]
spot drijven met taal binnen de context	28	[9] 2x[16] 2x[19] [21] 3x[23] [27] 2x[28] [37] [43] [47] [59] 2x[60] [76] 2x[79] [84] 2x[86] 2x[90] 2x[95]
<i>totaal</i>		48

Tabel 9: Spot drijven met taal van buitenaf of binnen de context in de getranscribeerde fragmenten

In het overzicht in tabel 9 werden woordspelingen zoals beschreven in 4.1.2 niet opgenomen, omdat het daar niet gaat om spotten met iemands taalgebruik, maar om een dubbele interpretatie van dubbelzinnige woorden.

De duidelijkste voorbeelden van spotten met taal binnen de context zijn diegene waar een vreemde uitspraak letterlijk wordt herhaald. Soms wordt er echter ook gelachen met andere vormen van taal. In [9] wordt er bijvoorbeeld onder meer gelachen met de onduidelijkheid of vaagheid van het antwoord van Judith:

(38) {Judith heeft net verteld dat ze stage gaat doen bij het tv-programma Fata Morgana}
 EVELIEN: En wat moet gij daar gaan doen?
 JUDITH: Ik ga daar stage doen.
 EVELIEN: Als wat?
 JEF: [%hli]Als {Judith}..
 JUDITH: [Gewoon,] ik ga daar meewerken aan dat programma.
 {gelach}
 ROEL: {%hlr}Ah, staan of wat?
 {gelach}
 JEF: {%hlr}Als wat? Als pinguin.
 {gelach}

Voorbeeld 38: Spot drijven met taal binnen de context (uit [9])

Evelien is geïnteresseerd in wat Judith precies zal doen tijdens haar stage. Het antwoord dat Judith geeft, “stage doen”, is te vaag voor haar, daarom herhaalt ze haar vraag nog een keer. Ook het antwoord dat ze dan krijgt, blijft vaag. Roel reageert dan ook met de veronderstelling dat ze er eigenlijk niet veel moet doen, er gewoon moet gaan staan. Jef

reageert dan weer met niet-passende antwoorden op de vragen van Evelien, die hij blijkbaar overbodig vindt.

Twee keer, in [27] en [88], wordt er in dezelfde uiting gelachen met zowel taal binnen als buiten de context. Op een stilte in het gesprek wordt er tweemaal opzettelijk met een cliché gereageerd (“*Wat ze allemaal zeggen*” en “*Met al die verhalen*”), waardoor zowel gespot wordt met de taal binnen het gesprek (de gevallen stilte als een afwijking van de normale opbouw van een gesprek) als met het gebruik van gemeenplaatsen in het algemeen, dus buiten de gesprekscontext.

Een mooi geval van spotten met taal van buitenaf wordt weergegeven in volgend voorbeeld. Eva, een verpleegster, is bezig geweest over woorden die het verplegend personeel gebruikt om bepaalde toestanden van een patiënt te beschrijven. “Chocomousse” gebruikte ze voor een opengebroken schedel, “een wrakske” is iemand die waarschijnlijk niet meer zal genezen, een “plantje” is iemand die in coma ligt. Jef vat het samen in een denkbeeldige situatie waarbij een ambulancier het ziekenhuis binnenkomt:

- (39) JEF: {%hli}Wat hebt ge hier? Ja, wat chocomousse, en
 dan nog een plantje, en dan nog een wrakske, en
 hehehehe.
ROEL: {%hlr}Hebt ge nog [iemand bij?]
JEF: {%hlr} [Ziet ge ze] al binnenko(ho)men?
 “Ja, we hebben hier een chocomousseke bij, euh!”
{gelach}

Voorbeeld 39: Spot drijven met taal van buitenaf [93]

Twee keer nemen de KSJ’ers ook hun eigen taalgebruik (buiten de aan de gang zijnde conversatie) op de korrel. In [89] herhalen ze hun reacties op een kind dat met een schrammetje wenend naar de begeleiding toekomt, en in [54] wordt de hectische situatie nagespeeld die zich gewoonlijk voordoet wanneer leden en begeleiding op een bus stappen:

- (40) {De Sjo is de oudste groep, Joro 1-2 of kortweg “1-2” is de
jongste.}
JEF: {%hli}{stemmetje} “Houdt een plaatske bezet
 vanachter he!” Hehehehe.
MARK: {%hni}De Sjo zit vanachter!
FRED: {%hni}De Sjo, de Sjo?
ROEL: {%hli}Eerst 1-2! Mannen, eerst 1-2!

Voorbeeld 40: Spot drijven met eigen taalgebruik buiten de context [54]

Jef imiteert met zijn eerste uiting de KSJ-leden die altijd op de lange zetel achteraan in de bus willen zitten, en tegelijkertijd ook diegenen die aan iemand die eerder instapt, vragen om een plaatsje voor hen vrij te houden. Mark speelt iemand uit de oudste groep na, die de zetel achteraan meteen voor hen claimt alsof ze daar als oudsten recht op zouden hebben. Fred reageert als niet-Sjo'er die het niet met die veronderstelling eens is. Roel ten slotte, imiteert de begeleider die de hectische stormloop om de beste plaatsen in goede banen wil leiden door eerst de jongste leden te laten opstappen.

In fragmenten [57] en [60] ten slotte, wordt duidelijk gespot met een andere vorm van taal: de groep die op reis vertrekt naar Parijs begint onderling met opzet "slecht Frans" te spreken.

4.1.5 METATALIGE SPOT ALS CREATIE VAN NIEUWE CONVERSATIE

Deze klasse van Norrick, waarbij het gaat om een nieuw gesprek dat ontstaat naar aanleiding van de metatalige commentaar die op iemands uiting wordt gegeven, komt in zijn zuivere vorm niet in de opnames voor. Als er al ergens in metatalige zin wordt uitgewijd, wordt de draad van het gesprek telkens weer snel opgenomen. Conversaties die draaien rond niet-metatalige vormen van spot komen zoals reeds aangegeven wel frequent voor. De enige situaties die enigszins vergelijkbaar zijn met die van Norrick, doen zich voor in [87] (het "Timmersteek-fragment" in voorbeeld 24), en in [23], waar Fred met vier varianten aangeeft dat Nancy's herhaling van een uiting van haar moeder niet helemaal juist kan zijn:

- (41) ELKE: Maar die moeder vindt dat ook allemaal *normaal* he. Die moeder is dan een vriendin van ons ma he. En die {Marij} pakt dan nu drugs enzo, en dan die moeder zo van "Hoo, maar jaaa... He. Maar die vindt da leuk enzo, da's toch normaal"
- KAAT: leuk...
- ELKE: Die vindt dat allemaal normaal he. Ons ma zit daar dan echt zo van (3.0) Hallooo!
- FRED: {%hli}Neenee, doet die niet ze. Doet die niet ze.
- ELKE: Jawel!
- FRED: {%hlr}Niet liegen, {Elke}. {Elke}, niet liegen. Niet liegen.
- ELKE: Hihhi.
- FRED: {%hnr}Niets bijvoegen om het verhaal pittiger te maken he.
- JEF, ROEL: [Hahaha.]
- ELKE: [Hihhi.]
- FRED: {%hnr}Eerlijk zijn.

Voorbeeld 41: Uitgebreide metatalige commentaar [23]

Wanneer Elke vertelt over de reactie van haar moeder, zoekt ze tijdens de pauze van drie seconden even naar een goede formulering. Uiteindelijk kiest ze voor een verontwaardigde “Halooo!”. Fred merkt daarbij tot vier maal toe op dat die reactie niet precies dezelfde is als degene is die Elkes moeder op dat moment uitte, hoewel Elke dat wel beweert. Hij insinueert dan ook grappend dat Elke bewust een leugen vertelt, enkel om het verhaal “pittiger te maken”.

4.1.6 GRAPPIGE METATALIGE COMMENTAAR

In het voorbeeld van grappige metatalige commentaar dat Norrick (1993) bespreekt (zie 2.1.2.5), maakt iemand een grappige opmerking over iets dat hij raar vindt in de taal. Die vorm van metatalige commentaar werd niet teruggevonden in de getranscribeerde opnames. Toch waren er verschillende fragmenten die men ook tot een dergelijke categorie zou kunnen rekenen. In [59] bijvoorbeeld, klaagt Ellen over het feit dat Roel over haar spreekt in mannelijke vorm *hem*, wat voor verschillende dialectsprekers echter niet zo ongewoon is. Omdat beiden het hadden over Frans spreken, reageert Roel met een grappende verklaring voor zijn keuze: “*Hem, de Fransman*”. Hij doet daarmee alsof een analyse van Ellen als Fransman (in de betekenis van Franssprekende) een mannelijke vorm wel zou toelaten. Een ander voorbeeld is [74]:

- (42) {Over een voorbijganger}
 STIJN: Wat voor een *broek* heeft *die* nu aan?
 FRED: {%hli}Dat hoort niet tot de categorie ‘broeken’
 denk ik.
 MARK: [Hehe]
 ROEL: [{%hli}Nee,] dat is euh... de categorie ‘afslagen’.

Voorbeeld 42: Grappige metatalige commentaar (uit [74])

Fred heeft het over de structuur van de taal wanneer hij opmerkt dat het vreemde kledingstuk dat de voorbijganger draagt, niet eens tot de categorie van broeken behoort. Roel speelt hierop in en suggereert een andere “categorie”, die waarin schijnbaar alle kledingstukken thuishoren die zo raar zijn dat de drager ervoor “afgeslagen” mag of zelfs moet worden.

	aantal	fragmenten (in de bijlage)
grappige metatalige commentaar	9	[17] [21] [35] [55] [57] [59] [73] 2x[74]

Tabel 10: Grappige metatalige commentaar in de getranscribeerde fragmenten

4.1.7 ANDERSTALIGE WOORDEN EN UITDRUKKINGEN

Wanneer woorden of uitdrukkingen uit een andere taal op een grappige manier gebruikt worden, gaat het in *Conversational Joking* om verbasteringen zoals die van “*C’est la vie*” tot “*say ‘la vie*”. Een dergelijk voorbeeld werd niet aangetroffen, maar in drie fragmenten wordt er zoals reeds vermeld wel spottend “slecht Frans” gebruikt.

	aantal	fragmenten (in de bijlage)
anderstalige woorden	13	4x[57] [59] 8x[60]
en uitdrukkingen		

Tabel 11: Anderstalige woorden en uitdrukkingen in de getranscribeerde fragmenten

4.1.8 METAHUMOR

Metahumor is, zoals de term aangeeft, humor die zich richt op humor zelf. Norrick (1993) geeft als voorbeeld de reactie “*Pun of the week.*” (Norrick 1993: 100). In de getranscribeerde opnames komt één vergelijkbaar voorbeeld voor. Roel reageert er met “*Lachen, gieren, brullen!*” [63] op een grap van Mark die hij al kende.

	aantal	fragmenten (in de bijlage)
metahumor	1	[63]

Tabel 12: Metahumor in de getranscribeerde fragmenten

4.1.9 EVALUATIE VAN NORRICK (1993)

Er kunnen verschillende conclusies getrokken worden uit een indeling van de fragmenten volgens Norrick (1993). Wat eerst en vooral blijkt, is dat de rijkdom aan types van humor die *Conversational Joking* toont, ook voorkomt in de getranscribeerde opnames voor deze verhandeling. Ten tweede moet men vaststellen dat bepaalde categorieën die Norrick onderscheidt en beschrijft, op basis van de hier beschreven voorbeelden aangepast of verruimd zouden kunnen worden. Een derde bemerking is dat Norrick vooral categoriseert en een beperkte pragmatische analyse geeft, maar verder niet diepgaand semantisch analyseert. Een vierde en laatste vaststelling is dat bepaalde fragmenten geen plaats vinden in de door Norrick onderscheiden categorieën. Op de twee laatste punten wordt in de volgende hoofdstukken verder ingegaan.

Het eerste punt, de gelijkenissen tussen wat wordt besproken in *Conversational Joking* en wat men aantreft in de transcriptie, toont aan dat zowel Norricks analyse als het samengestelde corpus tot op zekere hoogte representatief zijn voor conversationele humor in het algemeen. Hoewel er in de opnames geen *jointly produced narratives*, *borrowed narratives*, nieuwe conversaties gebaseerd op metatalige spot, metatalige commentaren of anderstalige woorden en uitdrukkingen voorkomen die voldoen aan Norricks definities, kan men telkens toch voorbeelden vinden die aan deze vormen verwant zijn. Soms lijkt het er dan ook op dat Norrick zijn definities vooral heeft afgeleid uit de fragmenten die hij zelf bespreekt. Wat men verder met betrekking tot de algemene geldigheid van Norricks categorieën kan afleiden, is dat zijn participanten uit de Amerikaanse middenklasse geen vormen van humor gebruiken die wezenlijk verschillen van die van de Minderhoutse KSJ-groep. Dat de getranscribeerde opnames bij deze verhandeling een goede doorsnede blijken te bieden van het brede scala aan vormen van conversationele humor, laat toe dat er vanuit een analyse van het beperkte corpus toch bepaalde veralgemeningen gemaakt kunnen worden.

Een tweede constatering, die aansluit bij de zonet gegeven commentaar op de definities in *Conversational Joking*, is dat vanuit het corpus enkele nieuwe deelcategorieën afgeleid kunnen worden, die verwant zijn met die van Norrick. Bij de bespreking van de anekdotes ging het daarbij om de *indirect-persoonlijke anekdotes* die verteld worden door iemand die slechts indirect aanspraak kan maken op het vertelde, bij sarcasme en spot over *gerichte beledigingen*, *verhaalde spot* in een anekdote en *geveinsde spot* waarbij men doet alsof men spot met iemand die een verdraaide logica niet kan of wil volgen. Ook naast die nieuwe categorieën werden er bij de bespreking vaak nog fragmenten aangehaald die kleine afwijkingen vertonen ten opzichte van Norricks definities, zoals bijvoorbeeld bij de grappige metatalige commentaar en de anderstalige woorden en uitdrukkingen.

Wat als derde punt blijkt, is dat Norricks analyses in semantisch opzicht niet erg diepgaand zijn. Wat gepresenteerd wordt in *Conversational Joking* is een algemene indeling voor conversationele humor, met telkens een inleidende pragmatische bespreking van de grote categorieën. Binnen die categorieën worden vervolgens enkele voorbeelden aangehaald, die daarna relatief oppervlakkig worden besproken. Wat men bij Norrick niet aantreft, is een analyse van de inhoudelijke werking van de verschillende vormen van humor, hoe ze omgaan met semantiek. In 4.1.2 werd bijvoorbeeld fragment [16] aangehaald, waar Fred zijn lampionnentocht “lichtjestocht” noemt in een poging

origineel te lijken. Wanneer blijkt dat er te weinig lampionnen zijn, stelt Roel aan Fred voor dan maar “lichtjes” te nemen. In Norricks analyse zou men een dergelijke uitspraak waarschijnlijk enkel bestempelen als spot, zonder verder in te gaan op de manier waarop de reactie precies is opgebouwd. Het betreft hier echter een voorbeeld van hyper-understanding, zoals besproken door Brône (2006). Op het fragment wordt dan ook teruggekomen in 4.3, waar de opnames worden besproken vanuit een CL-geïntereerd standpunt. Waar Norrick (1993) geen semantische analyse van humor biedt, doen de in 2.2 en 2.3 besproken GTVH en CL-gerichte humorstudie dat wel. Een analyse van de opnames volgens beide werkwijzen komt aan bod in 4.2 en 4.3.

Een vierde bemerking ten slotte, houdt in dat bepaalde fragmenten uit de opnames geen plaats vinden binnen Norricks categorieën. Een voorbeeld daarvan komt ook uit het lange fragment [16] en is weergegeven als voorbeeld 43. Het gesprek gaat eerst over Freds pet, maar schakelt dan plots over op zijn fiets:

- (43)
- ANKE: Da's echt een houthakkerspet he.
 FRED: {%hnr}Ja, jaja...
 ANKE: Van die boswachters...
 ROEL: {%hni}Ge zoudt het gewoon niet opzetten.
 ANKE: Zo'n *hele* dag in de kou staan...
 FRED: Zie! Dan moet ge eerst wel {onverstaanbaar}
 {%hli}Ik kan niet meer schakelen jom.
 ANKE: Hihhi!
 FRED: Alleen nog van voor... Maar...
 ROEL: {%hni}Boeiend.

Voorbeeld 43: Plotse omslag binnen een gesprek (uit [16])

Anke signaleert met haar gelach dat ze de plotse omslag van het gesprek grappig vindt. Eerder in het gesprek doet Fred hetzelfde, met ook weer lach als gevolg. Toch vallen dergelijke situaties niet in te passen in het model van Norrick. De GTVH voorziet wel een Logical Mechanism voor dergelijke zaken, en ook binnen het CL-gericht model dat besproken wordt in 4.3, vindt het een plaats.

4.2 Een GTVH-georiënteerde analyse

De specifieke humortheorie *General Theory of Verbal Humor* (GTVH) werd reeds voorgesteld in 2.2.3. Het onderzoek naar het target van humor bij enkele Griekse jongeren, (Archakis en Tsakona, 2005), geldt als één van de eerste toepassingen van de theorie op conversationele data. In wat nu volgt, zal hetzelfde worden gedaan, echter met een ander doel. De focus van deze analyse ligt immers niet zozeer op het bestuderen van de mogelijkheden van één van de Knowledge Resources, maar op de bruikbaarheid van het model zelf.

Zoals besproken in 2.2.3, maakt Attardo (2001) een onderscheid tussen *jab lines*, die een scriptoppositie bevatten en verspreid zitten doorheen de tekst, en *punch lines*, die zinnen met een scriptoppositie aan het einde van een grap. Een analyse van conversationele humor volgens de GTVH bestaat er dan ook ten eerste in alle *jab lines* te identificeren. Gewoonlijk worden die vervolgens in de tekst gecursiveerd en aangeduid met een volgnummer, dat verwijst naar de overeenkomstige analyse.

Nadat de *jab lines* geïdentificeerd zijn, komen de zes *Knowledge Resources* (KR's) van de GTVH aan bod. Omdat Archakis en Tsakona (2005) zich in hun studie contreren op slechts één ervan (met name *target*) en de rest onbesproken laten, lijkt de analyse van de andere KR's in de eindnoten slechts een formaliteit. Bij de analyse van een *jab line* wordt voor elk van de zes KR's immers slechts aangegeven hoe ze worden ingevuld. De betekenis van de Knowledge resources is reeds uitvoerig besproken in 2.2.3 en wordt hier dus slechts kort herhaald.

Scriptoppositie (SO) is de belangrijkste KR, het wordt immers als voorwaarde gesteld om een *jab line* of *punch line* te identificeren. SO's kunnen op drie niveaus beschreven worden: van een zeer concreet niveau (LOVER versus PATIENT) over een *intermediate* niveau (SEX versus NO SEX) tot een abstract niveau (ACTUAL versus NON-ACTUAL). Bij het analyseren van de fragmenten bij deze verhandeling wordt net als bij Archakis & Tsakona (2005) op het abstracte niveau gewerkt, met een verduidelijking van de precieze situatie.

Logical Mechanism (LM) is de KR die de bijzondere logica identificeert die de tegenstelling in de SO mogelijk maakt of motiveert. Het gaat daarbij om fenomenen als *faulty reasoning*, *ignoring the obvious* en *false analogy*. In 2.2.3 wordt een overzicht

gegeven van de verschillende LM's die Attardo (2001) onderscheidt, met een bijkomende bespreking van enkele minder bekende LM's.

Situation (SI) is de parameter die de situatie van de humoristische uiting bespreekt: de noodzakelijke participanten, gebeurtenissen, voorwerpen enzovoort. Archakis en Tsakona (2005) noteren bij verschillende SI's *co-text*, het begrip dat verwant is met context, maar veeleer doelt op de linguïstische tekens die een uiting omringen. Attardo (2001) bespreekt het fenomeen niet, en het gebruik bij Archakis en Tsakona is onduidelijk. Ze schijnen de term zowel te gebruiken voor commentaren, verhaalde uitingen en vertelde gebeurtenissen. In de GTVH-analyses voor deze verhandeling werd uitgegaan van het principe dat wanneer de precieze situatie van de uitingen (bijvoorbeeld een vergadering of een bijeenkomst in het begeleidingslokaal) niet erg relevant is voor de humor, SI de invulling *co-text* krijgt om aan te geven dat het gaat om een gesprekscontext waar men op elkaar reageert.

Target (TA) is de KR die werd bestudeerd in 2.2.4 bij de bespreking van Archakis & Tsakona (2005). Het gaat om diegene die of datgene dat wordt gevisieerd door de humoristische uiting.

Narrative Strategy (NA) geeft aan in wat voor vorm de uiting werd gedaan, het gaat daarbij om zaken als vraag en antwoord, vertelling, enzovoort.

Language (LA) bespreekt, wanneer dat relevant is, hoe een uiting precies wordt verwoord. Bij alle jab lines die Archakis en Tsakona (2005) analyseren, is de LA echter *irrelevant*. Dat is ook logisch, aangezien het gaat om tekst die vertaald werd uit het Grieks.

Omdat de beschreven studie van Archakis en Tsakona focust op de constructie van de identiteit via humor, richten de onderzoekers zich op "*humorous narratives*", een andere benaming voor anekdotes. Om de toepasbaarheid van de GTVH op de opnames voor deze verhandeling te testen, zullen achtereenvolgens een anekdote en enkele andere, veeleer heterogene stukken conversatie geanalyseerd worden.

De geselecteerde anekdote (fragment [28] in de transcriptie) speelt zich af in het begeleidingslokaal. Het gesprek gaat over examens. Eva woonde vroeger in hetzelfde studentenhuus als Stijn, die gestopt is met studeren.

(44) WIM: Vier uur in die boek en {onverstaanbaar}
ROEL: Gaat dat?
STIJN: {%cli}Hey, ik deed dat altijd ze jom¹.
WIM: He[heja-]
EVA: [Ha[ha]ha!]

ROEL: [Gij wel] *gij!*²
EVA: {%hhr}Als ik zo met Ellen om vier uur op uw kot kwam, dan was het altijd van "Hey ik heb al gewerkt ze jom!"³
ROEL: [Hehehehe.]
LEEN: [Hahaha.]
STIJN: *Hey, ik was om vijf [uur altijd klaar ze man!]*⁴
EVA: {%hhr} ["Ik ga niet langer leren dan vijf uur ze!"]⁵
ROEL: {%hhr}Gij stopte gewoon om vijf uur, *gij waart niet klaar om vijf uur!*⁶
EVA, WIM: [Hahahaha.]
STIJN: [{%hhr}Dan gingen we] [kebab eten.]⁷
EVA: {%hhr} [Dan zat] *gij daar computerspellekes te spelen, muziek te downloaden*⁸, *meneer was om vijf uur klaar ze man.*⁹
ELKE: A(ha)llee jom.
EVA: {%hhr}Ik was daar eens met Ellen, "Pakt *gij samen met ons pauze?*" "Pauze pauze, ik heb he(he)el de *dag pauze!*"¹⁰
JEF, WIM, KAAAT: [Hahahaha.]
ELKE: [Oh my God.]
STIJN: Hey, op een uur-
WIM: {%hli}Goed gedaan [jom, goed gedaan!]¹¹
STIJN: {%hli} [Op een uur tweehonderd] *pagina's he jom!*¹²
ROEL: Hehehehe! Zo kan ik dat ook ze!
EVA: {%hhr}Dat was zo zalig he, en dan heeft hij gedaan om twintig na vijf.¹³
LEEN: Hahahaha!
STIJN: {%cli}Allez en als ge dan, allez-
LEEN: [Hahahaha.]
WIM: [Maar dat] *weet ge toch!*
EVA: {%hhr}Dat was echt bangelijk. *Als ge pauze woudt pakken, moest ge gewoon naar uw kot komen, want dan*¹⁴
ROEL: Hahaha!

Voorbeeld 44: Persoonlijke anekdote [28]

De 13 jab lines waarin zich een scriptoppositie bevindt of waarin een SO wordt aangekondigd, zijn net als bij Archakis en Tsakona gecursiveerd. Een analyse volgens de zes Knowledge Resources zou er als volgt kunnen uitzien:

1. SO: actual/non actual, slechts vier uur studeren en toch slagen/Stijn is niet geslaagd, LM: false analogy, self-undermining, SI: Stijn studeerde vroeger niet veel en heeft zijn studies stopgezet, TA: Stijn, NS: vertelling, LA: irrelevant
2. SO: actual/non actual, slechts vier uur studeren en toch slagen/Stijn is niet geslaagd, LM: false analogy SI: co-text, TA: Stijn, NS: commentaar, LA: spottende toon
3. SO: normal/abnormal, Stijn moet studeren/Stijn studeert onvoldoende, LM: proportion, SI: co-text, TA: Stijn, NS: vertelling, LA: uitroep
4. SO: actual/non actual, Stijn kent alles wanneer hij stopt met studeren/Stijn kent het nog niet, LM: faulty reasoning, self-undermining, SI: co-text, TA: Stijn, NS: vertelling, LA: "klaar"
5. SO: normal/abnormal, Stijn moet studeren/Stijn studeert onvoldoende, LM: proportion, SI: co-text, TA: Stijn, NS: vertelling, LA: uitroep

6. SO: actual/non actual, Stijn kent alles wanneer hij stopt met studeren/Stijn kent het nog niet, LM: faulty reasoning, cratyism, SI: co-text, TA: Stijn, NS: commentaar, LA: “klaar”
7. SO: normal/abnormal, Stijn zou moeten studeren/Stijn doet andere dingen, LM: self-undermining, juxtaposition SI: Stijn studeert niet terwijl hij zou moeten, TA: Stijn, NS: vertelling, LA: irrelevant
8. SO: normal/abnormal, Stijn zou moeten studeren/Stijn doet andere dingen, LM: self-undermining, juxtaposition, SI: Stijn studeert niet terwijl hij zou moeten, TA: Stijn, NS: vertelling, LA: irrelevant
9. SO: actual/non actual, Stijn kent alles wanneer hij stopt met studeren/Stijn kent het nog niet, LM: faulty reasoning, cratyism, SI: co-text, TA: Stijn, NS: vertelling, LA: “klaar”
10. SO: normal/abnormal, een pauze tijdens het studeren is beperkt/Stijn neemt de hele dag pauze, LM: proportion, self-undermining, exaggeration, SI: co-text, TA: Stijn, NS: vertelling, LA: “pauze”
11. SO: normal/abnormal, compliment voor Stijn/spotten met Stijn, LM: juxtaposition, exaggeration, inferring consequences , SI: co-text, TA: Stijn , NS: commentaar , LA: spottende toon
12. SO: actual/non actual, Stijn kent alles wanneer hij snel studeert/Stijn kent het nog niet, LM: faulty reasoning, self-undermining, SI: co-text, TA: Stijn, NS: vertelling, LA: irrelevant
13. SO: actual/non actual, Stijn kent alles wanneer hij stopt met studeren/Stijn kent het nog niet, LM: faulty reasoning, cratyism, SI: co-text, TA: Stijn, NS: commentaar, LA: “gedaan”
14. SO: normal/abnormal, tijdens het studeren afspreken samen te pauzeren/Stijn neemt altijd pauze, LM: juxtaposition, SI: co-text, TA: Stijn, NS: vertelling, LA: irrelevant

Mogelijke GTVH-analyse van voorbeeld 44

Bovenstaande analyse is slechts een interpretatie is en ongetwijfeld zijn er ook nog andere mogelijk. Door in de eerste jab line *self-undermining* als LM te selecteren (Stijns slechte studiemethoden leidden ertoe dat hij niet slaagde én Stijn ondermijnt zijn zelfbeeld door dit nog eens te benadrukken), wordt hijzelf ook vrijwel automatisch geselecteerd als target. Wanneer men zich zou beperken tot enkel *false analogy* (Wim zegt dat vier uur studeren voor een bepaalde situatie niet genoeg is, Stijn zegt dat hij dat wel kon, maar was niet geslaagd), is dat veel minder het geval. Een ander voorbeeld van verschillende interpretaties is de scriptoppositie in de zesde jab line, die men kan interpreteren als SLECHT STUDEREN versus GOED STUDEREN en bijgevolg als actual/non-actual (Stijn studeert niet goed), maar evengoed als (ON)VOLDOENDE KENNIS NA KORTE STUDIE, waardoor er veeleer een tegenstelling possible/impossible lijkt te zijn.

De elfde jab line, waarin Wim over Stijns studie-ervaringen zegt dat hij het goed heeft gedaan, zou in een analyse zoals die van Norrick bestempeld worden als ironie. Aangezien ironie echter geen LM is, wordt de uiting hier aangeduid met *juxtaposition* (Wim herhaalt zijn uiting om ze te benadrukken), *exaggeration* (Stijn krijgt veel meer lof

dan hij verdient) en *inferring consequences*: hoewel het niet letterlijk gezegd wordt, wil Wim aan Stijn duidelijk maken dat hij daardoor niet kon slagen voor zijn examens.

Een “juiste” waarde toekennen aan de verschillende KR’s blijkt niet echt gemakkelijk in een fragment als voorbeeld 44. Die schijnbare arbitrariteit wat de analyse betreft, is bij andere fragmenten nog groter, zoals zal blijken.

De toepasbaarheid van de GTVH-methode zou niet beperkt mogen zijn tot anekdotes, zoals in voorbeeld 44 en bij Archakis en Tsakona (2005), maar zou ook andere vormen van conversationele humor moeten aankunnen. Het volgende fragment speelt zich af op de bus tijdens de reis naar Parijs. Fred zit aan het raampje en kijkt hoe de bus onder een brug doorrijdt:

- (45) FRED: Amai, hij gaat maar just onder de brug jom.
 ROEL: {%hni}Chanceke {een meevaller}.¹⁵
 {...}
 ROEL: {%hli}Dan moet ge uw banden toch niet te hard oppompen ze.¹⁶
 FRED: Hahaha
 ROEL: {%hni}En als er nu geen volk inzit, dan hangt die bus lager en dan... “Klets”!¹⁷
 FRED: Hoger he.
 ROEL: Eeuh hoger.
 Da’s waarschijnlijk zo berekend he,
 FRED: Ja.
 ROEL: {%hli}er moet zoveel man opstappen want anders mag die niet langs hier rijden.¹⁸
 FRED: Hehe.

Voorbeeld 45: Fragment tijdens de busreis naar Parijs [64]

15. SO: actual/non actual, de bus kan net onder de brug/de bus botst tegen de brug, LM: almost situation, exaggeration, SI: co-text, TA: niet van toepassing, NS: reactie, LA: irrelevant
16. SO: possible/impossible, sterk opgepompte banden maken geen significant verschil/sterk opgepompte banden maken een significant verschil, LM: exaggeration, figure-ground reversal, SI: co-text, TA: niet van toepassing, NS: opmerking, LA: irrelevant
17. SO: possible/impossible, de hoeveelheid inzittenden maakt geen significant verschil/de hoeveelheid inzittenden maakt een significant verschil, LM: exaggeration, figure-ground reversal, SI: co-text, TA: niet van toepassing, NS: opmerking, LA: irrelevant
18. SO: normal/abnormal, als er te weinig inzittenden zijn, rijdt de bus nog steeds zo/als er te weinig inzittenden zijn, rijdt de bus langs ergens anders, LM: reasoning from false premises, SI: co-text, TA: niet van toepassing, NS: opmerking, LA: irrelevant

Mogelijke GTVH-analyse van voorbeeld 45

Jab line 15 wordt geuit naar aanleiding van de observatie van Fred. De ruimte tussen de bus en de brug is relatief klein, maar er blijft nog voldoende ruimte om het niet tot een

botsing te laten komen. Roel overdrijft dus wanneer hij, net als Fred, doet alsof het heel nipt was. Zijn volgende twee uitingen zijn ook overdrijvingen, waarbij Roel iets wat slechts weinig invloed kan hebben op de hoogte van de bus (de ground) naar de voorgrond (figure) haalt en doet alsof het wel een grote invloed heeft. In de laatste jab line neemt Roel een dergelijke veronderstelling aan en baseert hij er andere op: als het aantal inzittenden van belang is, moeten er ook genoeg inzittenden zijn om onder de brug door te mogen rijden. Daar gaat het dus om *reasoning from false premises*.

Het derde fragment komt uit de opname tijdens een vergadering van de KSJ. Judith heeft net verteld dat ze tijdens de voorbereidingen van het kamp niet veel tijd zal hebben, omdat ze dan als stagiaire zal meewerken aan *Fata Morgana*, een TV-programma met bekende Vlamingen en onmogelijke opdrachten.

- (46) ROEL: Ja, nog varia? Zwijgen! Ja!
 EVELIEN: Ja, als we dan toch over het kamp bezig zijn, ik heb vandaag een mail gekregen dat ik in juli en in, misschien een stuk van augustus in Oeganda mag gaan werken dus...
 BEN: {%hli}dus gij gaat dat niet doen dan?¹⁹
 {gelach}
 JEF: {%hnr}Ja mail dan terug "Dan zijn wij op kamp!"²⁰
 {gelach}
 EVELIEN: Ja ik moet nog zien, misschien tot eind juli en dan kan ik nog wel een stuk mee op kamp maar ja...
 JEF: {%hli}Krijgen die daar dan ook onmogelijke opdrachten enzo?²¹
 {gelach}
 EVELIEN: {%hnr}Massa's.²²
 JUDITH: {%hnr}Is dat ook met BV's?²³
 {gelach}

Voorbeeld 46: Fragment tijdens een vergadering [10]

19. SO: normal/abnormal, Evelien gaat niet mee op kamp/Evelien gaat niet naar Oeganda, LM: inferring consequences, chiasmus, SI: co-text, TA: Evelien, NS: aanvulling, LA: "dus"
20. SO: normal/abnormal, Evelien gaat niet mee op kamp/Evelien gaat niet naar Oeganda, LM: inferring consequences, chiasmus, SI: co-text, TA: Evelien, NS: commentaar, LA: irrelevant
21. SO: normal/abnormal, mensen in Oeganda gaan helpen/mensen in Oeganda onmogelijke opdrachten geven, LM: field restriction, false analogy, SI: co-text, TA: Evelien, NS: vraag, LA: "onmogelijke opdrachten": Judiths bewoording over *Fata Morgana*
22. SO: normal/abnormal, Evelien ontkent de foute veronderstelling/Evelien bevestigt de foute veronderstelling, LM: exaggeration, SI: co-text, TA: Evelien, NS: antwoord, LA: "massa's"
23. SO: normal/abnormal, BV's in een spelprogramma/BV's als helpers in Oeganda, LM: field restriction, false analogy, SI: co-text, TA: Evelien, NS: vraag, LA: "BV's": een concept dat belangrijk is bij *Fata Morgana*

Mogelijke GTVH-analyse van voorbeeld 46

Ook binnen deze analyse zijn er verschillende mogelijkheden. Jab line 19 wordt aangeduid met de LM *inferring consequences* (het gevolg van in augustus naar Oeganda gaan zou zijn dat Evelien niet op kamp kan, het gevolg daarvan dat ze niet naar Oeganda gaat) en *chiasmus* (wel naar Oeganda en niet mee op kamp versus niet naar Oeganda en wel mee op kamp). Er zijn echter ook andere mogelijkheden:

- *role-reversal*: Evelien als helpster in Afrika versus Evelien als begeleidster van de KSJ.
- *juxtaposition*: Ben plaatst een vervollediging bij Eveliens onafgemaakte zin, die zij echter zelf niet gemaakt zou hebben.
- *reasoning from false premises*: Ben baseert zijn uiting op de verondersteeling dat Evelien liefst mee op kamp zou gaan, wat niet klopt.
- *garden path*: Evelien stuurt haar uiting één kant uit (dat ze waarschijnlijk niet op kamp zal kunnen gaan) maar laat ze de uiting onafgewerkt. Daarop reageert Ben, die uiting een andere kant opstuurt, waardoor het eerste deel anders wordt geïnterpreteerd.

In de analyse van de eerste twee jab lines werd aangegeven dat Evelien het target vormt. Doordat Ben haar uiting vervolledigt op een andere manier dan die waarop ze dat zelf gedaan zou hebben, wordt Evelien immers als het ware gestraft of bespot voor haar onafgewerkte uiting. Men zou echter ook kunnen stellen dat het target wordt gevormd door degene die de e-mail naar Evelien stuurde om haar naar Oeganda uit te nodigen, of nog ruimer door de vereniging die de reis organiseert. In de drie andere jab lines geldt hetzelfde: Evelien vormt het target van zinloze vragen nadat Ben een play frame heeft geïntroduceerd, maar eigenlijk wordt ook de Oeganda-reis bespot omdat ze, in tegenstelling tot de stageplaats van Judith, niks te maken heeft met bekende Vlamingen of spectaculaire opdrachten.

Bij de fragmenten die tot nog toe werden besproken, slaagde het framework van de GTVH erin de verschillende humoristische uitingen te kaderen. Ook één van de zaken die bij de analyse volgens Norrick (1993) geen invulling vond, wordt in de GTVH opgevangen. Wanneer Fred in fragment zoals getoond in voorbeeld 43 midden in een gesprek meermaals met humoristisch gevolg plots van onderwerp wisselt, wordt daar met gelach op gereageerd. Wanneer het gesprek gaat over de nieuwe pet die Fred gekocht heeft, begint hij plots over het versnellingsapparaat van zijn fiets, wat gelach veroorzaakt bij Anke. De GTVH zou de wissel waarschijnlijk verklaren met het Logical Mechanism

missing link. De oppositie waarop *missing link* doelt, bevindt zich echter niet binnen de gecursiveerde zin, die op zich niet grappig is, maar op het hogere niveau van de discoursorganisatie. De Knowledge Resources LA of SI zouden dit punt kunnen bespreken. Van groot belang is echter het feit dat de uiting strikt genomen geen *jab line* is, aangezien de vereiste SO op zinsniveau ontbreekt. Vergelijkbare problemen doen zich niet voor in een model dat minder sterk focust op het niveau van de zin, maar dat daarentegen een bredere kijk heeft op de gelaagdheid van conversaties. Een dergelijk analysemodel wordt voorgesteld in 4.3.

In conversationele humor komen echter ook fenomenen voor die het methodologische apparaat van de GTVH niet meteen schijnt te voorzien. Voorbeeld 47 is één van de fragmenten waarin de gesprekspartners zich verplaatsen in een denkbeeldige situatie. Fred merkt over een woordspeling van Stijn (zie voorbeeld 28) op dat ze redelijk flauw is, door te zeggen dat Stijn op zijn werk te veel tijd heeft om “*van die mopkes*” te verzinnen. Stijn neemt Freds uiting letterlijk en bevestigt dat ze waar is, door te claimen dat hij die flauwe grappen ook opschrijft en ze vervolgens aan zijn baas Carl vertelt:

- (47) FRED: {%hli}Gij hebt gewoon teveel tijd om van die mopkes te verzinnen denk ik he!
 ROEL: Huhuhuh!
 FRED: {%hlf}Hij schrijft die allemaal op he.
 STIJN: {%hlf}Ja, ik heb daar van die post-its van. “Daar word ik /geil/ van.”
 ROEL: Huhuh.
 STIJN: {%hlf}Ja, heel mijn scherm hangt al vol.
 FRED: {%hnr}O(ho)ch, serieus?
 STIJN: {%hlf} “Hey Carl, ik heb nog een goei *mopke* jom!”
 FRED, STIJN, ROEL: Hahahahaha!
 FRED: {%hnr}En dan geeft jij die {overstaanbaar} zo van Carl, {onverstaanbaar}

Voorbeeld 47: Denkbeeldige situaties (uit [21])

Het is niet gemakkelijk aan te geven welke LM de scriptopposities in de denkbeeldige situatie zou moeten verklaren. *Reasoning from false premises* komt waarschijnlijk het dichtst in de buurt, aangezien de gesprekspartners eerst moeten aannemen dat Stijn inderdaad de tijd neemt om slechte grappen te verzinnen en op te schrijven, om ze vervolgens op post-its te schrijven en ze aan zijn baas te kunnen vertellen. De methode waarop de Cognitieve Linguïstiek met dergelijke gevallen omgaat, blijkt enigszins eleganter te zijn. Het gaat hier immers om een geconstrueerde mental space waarbinnen de geconceptualiseerde handelingen en uitspraken plaatsvinden, zoals aan bod kwam bij de bespreking van Brône (2006) in 2.3.4.

Ook voor de analyse van hyper-understanding, één van de studieobjecten van Brône (2006), lijkt de GTVH niet echt ideaal. Het voorbeeld dat reeds werd aangehaald in 4.1.9 illustreert dit:

- (48) JOKE: Gullie hebben ook lampionnentocht?
ANKE: Ja!
FRED: Nee, neenee nee, [wij hebben...]
ROEL: [En volgende week] is het nog eens!
FRED: {%hli}Lichtjestocht. Valt tegen he!²⁴
KAAT: [{lacht} Ja, lichtjestocht, ...]
ROEL: [{%hnr}Ja ga dan met lichtjes he jom!]²⁵

Voorbeeld 48: Denkbeeldige situaties (uit [16])

De groep van Fred heeft op dezelfde dag een lampionnentocht georganiseerd als Joro 1-2, de groep van Joke, Anke, Kaat en Roel. Wanneer Joke hem daarop wijst, probeert Fred te ontkennen dat hij daarin niet origineel is geweest, door te benadrukken dat hun activiteit “lichtjestocht” heet. Wanneer er te weinig lampionnen blijken te zijn voor beide groepen, neemt Roel Freds veronderstelde verschil tussen lampionnen en lichtjes over, om er ook een referentieel verschil mee te verbinden. Overeenkomstig geeft hij als oplossing voor het probleem dat Fred dan maar lichtjes moet nemen in plaats van lampionnen. Een GTVH-analyse van deze situatie zou er als volgt uit kunnen zien:

24. SO: normal/abnormal, een lichtjestocht is hetzelfde als een lampionnentocht/een lichtjestocht is iets anders als een lampionnentocht, LM: analogy, SI: co-text, beide groepen hebben lampionnentocht, TA: Joro 1-2, NS: opmerking, LA: “lichtjestocht”
25. SO: normal/abnormal, een lichtjestocht is hetzelfde als een lampionnentocht/een lichtjestocht is iets anders als een lampionnentocht, LM: reasoning from false premises, SI: co-text, er zijn te weinig lampionnen, TA: Fred, NS: opmerking, LA: “lichtjes”

Mogelijke GTVH-analyse van voorbeeld 48

In jab line 24 speelt Fred met de analogie tussen lampjes en lichtjes. Omdat het in beide gevallen om hetzelfde gaat, maar Fred toch een verschil wil kunnen aangeven tussen zijn activiteit en die van Joro 1-2, gebruikt Fred “lichtjestocht” als benaming voor zijn lampionnentocht. Roel neemt Freds geïnsinueerde verschil tussen lichtjes en lampjes over (*reasoning from false premises*), en doet alsof op die manier Freds probleem dat er te weinig lampionnen zijn, opgelost is. De CL-benadering die in 4.3 van dit fragment wordt voorgesteld, toont echter duidelijker en bevattelijker hoe de situatie precies werkt.

De GTVH blijkt een bruikbaar element om de conversationele humor in de opnames te bespreken. De zes Knowledge Resources bieden een handige houvast om

uitingen te analyseren en met elkaar te vergelijken. Bovendien geven ze ook een inzicht in de gelaagdheid van de humor. Zowel de ruime situatie (SI), de gesprekspartners (TA), het discours (NS), de semantische oppositie (SO en LM) als het niveau van de uiting (LA) komen immers aan bod. Anders dan Norrick (1993) biedt de GTVH dan ook een dieper en gedetailleerder inzicht in de semantiek van humor.

Toch is ook de GTVH geen ideaal model. Doordat de structuur met de zes KR's en hun mogelijke invullingen vastligt, moeten er bij de analyse slechts combinaties worden gemaakt, wat niet altijd recht doet aan de complexiteit van de humoristische uiting. Bovendien blijkt het vaak moeilijk om bijvoorbeeld een bepaalde LM aan te duiden die verantwoordelijk is voor de scriptoppositie. Er zijn immers regelmatig verschillende mogelijkheden, zoals ondermeer werd aangetoond bij voorbeeld 46. Een ander punt van kritiek is dat de gelaagdheid van het GTVH-model niet lijkt te volstaan om alle vormen van conversationele humor te vatten, zoals bijvoorbeeld bij de plotse onderwerpswissel in voorbeeld 43. Bij dat fragment komt de analyse zelfs in botsing met de GTVH-premissie van scriptoppositie op zinsniveau. Uit voorbeelden 4.19 en 4.20 ten slotte, blijkt dat sommige vormen van humor vollediger en bevattelijker geanalyseerd kunnen worden met een model dat ook plaats biedt aan fenomenen als mental spacing.

4.3 Een CL-gerichte benadering

4.3.1 HYPER-UNDERSTANDING

Zowel bij de bespreking van de fragmenten op basis van Norrick (1993) in 4.1 als bij die volgens de GTVH in 4.2, werd er kort een geval aangehaald dat men als hyper-understanding kan bestempelen, zoals beschreven door Brône (2006) (zie de bespreking in 2.3.4). Binnen de categorieën van Norrick komen dergelijke fenomenen niet aan bod, terwijl het framework van de GTVH wel een basis biedt om ze te analyseren, maar de specificiteit van hyper- en misunderstanding –de clash tussen de gezichtspunten van de verschillende sprekers– niet echt tot uiting brengt.

Zoals besproken in 2.3.4, onderzoekt Brône (2006) de fenomenen hyper- en misunderstanding aan de hand van het door hem samengestelde Blackadder corpus. Op basis van de 152 gevallen van hyper-understanding en de 203 van misunderstanding analyseert hij vervolgens hoe beide vormen functioneren. Daarbij blijkt de parameter *key element* belangrijk te zijn, die aangeeft hoe de ambiguïteit tot stand komt die de bron vormt van beide fenomenen. De parameter kan daarbij de invullingen krijgen van polysemie, homonymie, bijna-homonymie, indexicale ambiguïteit, onderspecificatie, inferentie, illocutie, deixis, scope en idioom. Voor elk van deze key elements geeft Brône vervolgens voorbeelden voor zowel hyper- als misunderstanding.

Uit de analyse van Brône (2006) blijkt dat beide vormen van humor grotendeels op dezelfde manier werken. Het gaat telkens om een tweede spreker die van een meerduidige uiting van een eerste spreker de minst saillante betekenis selecteert en vervolgens exploiteert. In het geval van hyper-understanding gebeurt dat bewust, waarbij de tweede spreker de “foute” interpretatie aangrijpt om de eerste spreker te overtroeven, terwijl bij misunderstanding de selectie van de minder saillante (foute) betekenis ongewild gebeurt en het humoreffect bij een externe “conceptualizer” berust. Bij hyper-understanding weerspiegelt de uiting van een tweede spreker dus die van de eerste, maar werkt ze vanuit een ander, tegengesteld gezichtspunt (*viewpoint*), waardoor het originele gezichtspunt wordt ontwricht. Bij misunderstanding daarentegen botsen de gezichtspunten van twee sprekers of, in het geval van een tv-serie als Blackadder, die van een personage en de kijker.

Zoals reeds vermeld, komen er in de opnames voor deze verhandeling vormen van humor voor die vergelijkbaar zijn met de fragmenten die Brône (2006) bespreekt. In 4.1 en 4.2 werd er al een geval aangehaald dat men kan bestempelen als hyper-understanding. Het gaat daarbij om voorbeeld 48, waarin Fred zijn lampionnentocht bestempelt als lichtjestocht, in een poging te laten uitschijnen dat zijn activiteit niet dezelfde is als de lampionnentocht die de groep van Roel organiseert, en dat Fred dus wel degelijk origineel genoeg is in het verzinnen van activiteiten. Freds medebegeleidsters zijn eerder al tot de conclusie gekomen dat er te weinig lampionnen zullen zijn voor beide groepen. Roel reageert dan ook op Freds poging zijn “lichtjestocht” te onderscheiden van Roels lampionnentocht met het antwoord “*Ja ga dan met lichtjes he jom.*” Op basis van het prototypische schema voor hyper-understanding dat Brône (2006) presenteert, kan men van dit korte fragment volgende analyse opstellen:

Een spreker S opent met een uiting U om een communicatief doel G te dienen:

Fred: Nee, neenee nee, wij hebben... Lichtjestocht.
Valt tegen he!

(= conceptueel verschil)

G: Originaliteit aantonen.

Hoorder H antwoordt met een uiting U', die parallellen vertoont met U, maar G ondermijnt en een ander doel $\neg G$ dient:

Roel: Ja ga dan met lichtjes he jom.

(= referentieel verschil)

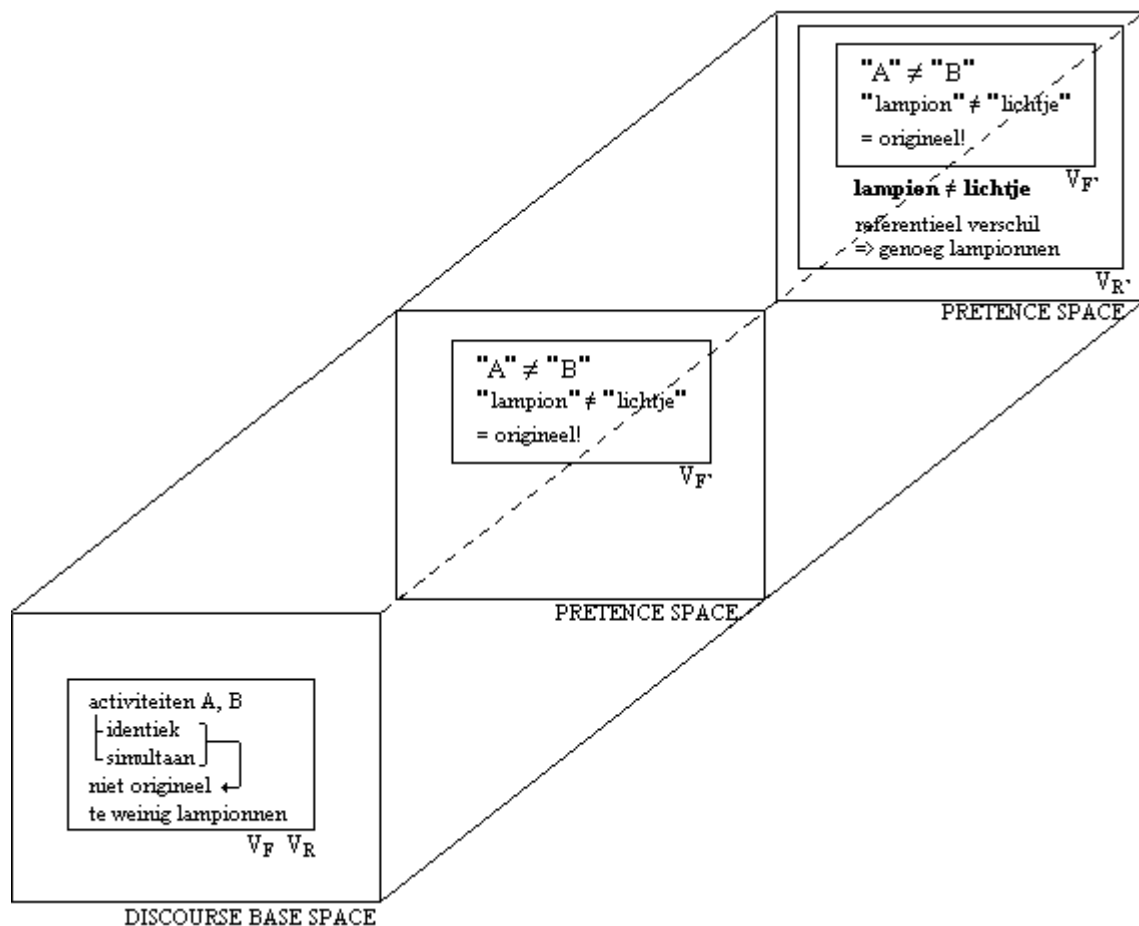
$\neg G$: Het gebrek aan originaliteit bevestigen en het probleem van het gebrek aan lampionnen doorschuiven naar Fred.

Analyse van hyperunderstanding in voorbeeld 48

Fred gebruikt in zijn uiting U “synoniemen” om zijn slag thuis te halen: volgens hem verschilt een “lichtjestocht” van een “lampionnentocht”. Roel zet in U’ het door Fred aangeduide conceptuele verschil consequent verder in het aannemen van een verschillende referentiële waarde: voor een lampionnentocht heb je lampionnen nodig, voor een lichtjestocht lichtjes. Daarmee presenteert hij de oplossing van het probleem: als ieder zorgt voor zijn eigen “referenten” zorgt (wanneer Fred lichtjes gebruikt en geen lampionnen) is er geen probleem meer. Door U’ wordt Fred dan ook overtroefd door Roel.

Brône (2006) maakt voor de weergave van hyper- en misunderstanding zoals weergegeven in figuur 7 en besproken in 2.3.4, gebruik van de Mental Spaces Theory van

Fauconnier ([1985]1994, 1997). Ook voor het geval van hyper-understanding in voorbeeld 48 werd met figuur 8 gepoogd een schematische voorstelling te geven met behulp van mental spaces. In de *discourse base space* weten zowel Roel als Fred (vandaar hun viewpoints V_F en V_R) dat er twee identieke en simultane activiteiten worden georganiseerd, dat Fred daarin niet origineel is geweest, en dat er te weinig lampionnen zijn voor beide groepen. In een eerste *pretence space* doet Fred alsof (vandaar de apostrof in V_F) er een verschil is tussen beide activiteiten; hij introduceert immers het verschil op conceptueel vlak tussen een *lampionnentocht* en een *lichtjestocht*, wat wordt weergegeven door de vetgedrukte aanhalingstekens. Door zijn andere benaming probeert Fred aan te tonen dat hij wel degelijk origineel is geweest. In zijn reactie neemt Roel Freds voorstelling (V_F) over, maar verbindt hij met het vormelijke verschil ook een referentieel verschil (vandaar de vetgedrukte woorden): als Fred een lichtjestocht organiseert, heeft hij lichtjes nodig en geen lampionnen. Binnen Roels *pretence space* is Fred inderdaad origineel en is het tekort aan lampionnen opgelost doordat Fred er geen meer nodig heeft. Roel overtroeft dus Fred, die door zijn "originaliteit" met het probleem van de lampionnen wordt opgezadeld.

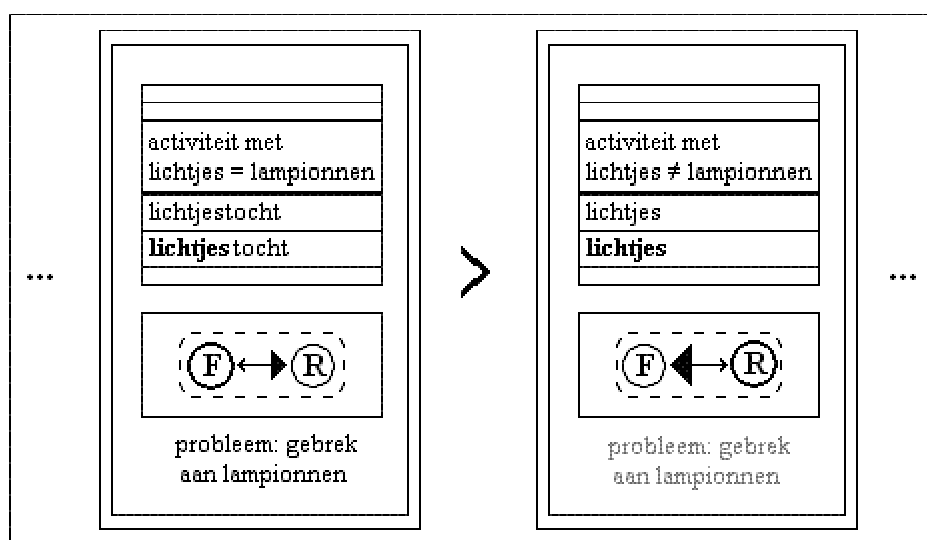

Figuur 8: Analyse van voorbeeld 48 aan de hand van de Mental Spaces Theory

De analyses die Brône (2006) maakt van de fenomenen hyper- en misunderstanding illustreren en bevestigen de claim van Langacker (2001) die beschreven werd in 2.3.2, namelijk dat een gesprek een opeenvolging is van frames die elk een scène voorstellen zoals die wordt “gezien” en gebruikt door de spreker en toehoorder op een bepaald moment (Langacker 2001: 151, mijn vertaling). Die voorstelling wordt ook weerspiegeld door Langackers weergave van verschillende opeenvolgende *usage events* binnen de *current discourse space* (het gesprek dat aan de gang is), zoals getoond in figuur 1. Binnen elk usage event onderscheidt hij vervolgens de *ground* (de concrete situatie, met ondermeer de spreker en toehoorder) en het *viewing frame* (waarin ruwweg datgene wordt weergegeven waarop spreker en toehoorder hun aandacht concentreren).

Bij het zonet beschreven fragment van hyper-understanding presenteert Fred in een eerste *usage event* zijn viewpoint V_F . Op dat moment wordt de aandacht van spreker en toehoorder (Fred en Roel) in het viewing frame gefocust op de betekenis die Fred bedoelt, namelijk dat de lichtjestocht (door de naamgeving) verschilt van de lampionnentocht, maar dat er nog steeds lampionnen vereist zijn. In het volgende usage event, Roels reactie, wordt echter een ander viewpoint V_R aangenomen met betrekking tot de lichtjestocht, wordt er dus iets anders geprojecteerd in het viewing frame. De betekenis van Freds uiting is in dit usage event veranderd ten opzichte van het voorgaande: de lichtjestocht verwijst nu ook referentieel naar iets anders dan een lampionnentocht, waardoor er geen lampionnen, maar lichtjes nodig zijn.

In figuur 9 wordt de situatie weergegeven volgens het model dat Langacker (2001) presenteert (vergelijk met figuur 3).

Figuur 9: Analyse van voorbeeld 48 aan de hand van Langacker (2001)

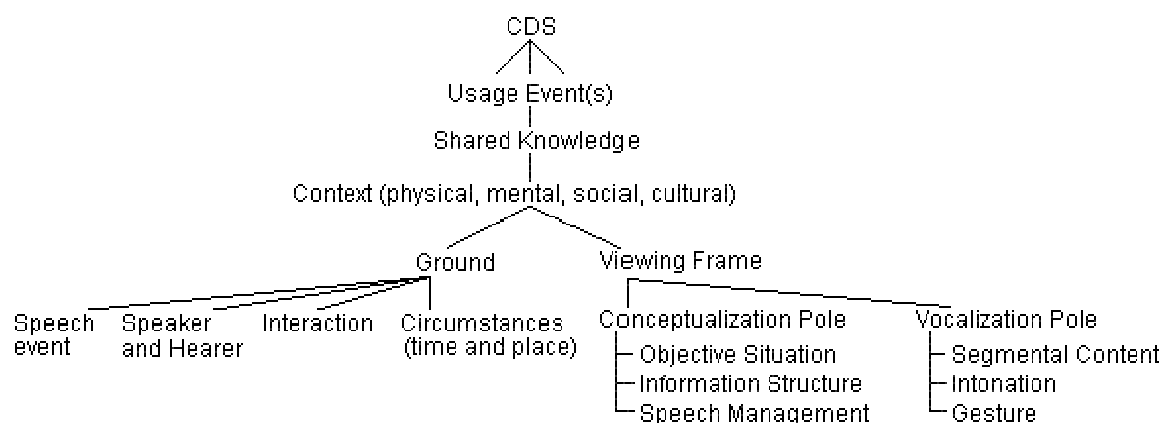
In het eerste usage event, de uiting van Fred, wordt binnen de *context* niet alleen de ground en het viewing frame weergegeven, maar ook het probleem dat er te weinig lampionnen zijn voor de groep van Roel en die van Fred samen. Binnen de ground wordt met de tweezijdige pijl aangegeven dat in deze twee uitingen Fred (F) en Roel (R) elkaar proberen te overtroeven. De streepjeslijn die beide omvat, representeert hun *customary joking relationship*, het gaat hier immers niet om vijandschap tussen de twee, maar eerder om plagerijen. De dikkere cirkel rond F in het eerste usage frame geeft aan dat het Fred is die de uiting doet, de groter getekende pijl in Roels richting toont dat het hier om een “steek” gaat. De *segmental content* bestaat uit het woord lichtjestocht, waarvan zoals weergegeven in het intonatie-kanaal het eerste deel benadrukt is om het contrast te maken met “lampionnentocht”. In de *objective situation* wordt weergegeven dat beide nog steeds verwijzen naar dezelfde referent in de werkelijkheid, er zijn dus voor beide groepen lampionnen nodig. In het tweede usage event, de reactie van Roel, wordt getoond dat volgens de interpretatie die Roel aanneemt, lichtjes wel degelijk verschillen van lampionnen, waardoor het probleem van het gebrek aan lampionnen in het contextframe naar de achtergrond verschuift (vandaar de grijze kleur). Het probleem in de werkelijkheid verdwijnt natuurlijk niet, Roels uiting is immers slechts grappend bedoeld. In een volgende usage frame zal het zich dus weer gewoon manifesteren, hoewel het op dat moment geherdefinieerd is als een probleem van Fred alleen; hij zal op zoek moeten gaan naar referenten die aan zijn “andere” betekenis beantwoorden. Omdat Roel met zijn uiting Fred overtroeft en het pleit wint, wordt de pijl die van Roel vertrekt groter weergegeven dan die in het eerste usage event.

Een analyse aan de hand van het model van conversatie dat Langacker (2001) biedt, blijkt ook enig potentieel te hebben voor de analyse van (conversationale) humor. Met het voorbeeld van hyper-understanding werd reeds aangetoond hoe doorheen het gesprek door de verschillende sprekers een andere betekenis gegeven kan worden aan een uiting. Behalve deze dynamiek is ook de aandacht voor de gelaagdheid van taalelementen in de ruime zin (woorden, uitingen, enzovoort) een groot voordeel. Door een analyse aan de hand van de elementen binnen Langackers *current discourse space* krijgt men een goed beeld van de verschillende niveaus waarop humor kan werken of waarop humor invloed kan hebben.

4.3.2 TOEPASSING VAN LANGACKER (2001) OP CONVERSATIONELE HUMOR

Aan de hand van het voorbeeld van hyper-understanding werd duidelijk dat het model dat Langacker (2001) opstelde voor de analyse van (gewone) conversatie, ook bruikbaar is voor het analyseren van conversationele humor. De nauwkeurige ontleding van de elementen binnen een *current discourse space* (CDS) zoals afgebeeld in figuur 9, geeft immers aan op welke niveaus een concreet geval van humor invloed heeft. Men kan zich dan ook de vraag stellen of de gelaagdheid van het model ook in staat is inzicht te verschaffen in humorfenomenen die bij Norrick (1993) of de GTVH niet aan bod kwamen, zoals de plotse onderwerpswissels in voorbeeld 43.

Humor wordt vaak gezien als een ongewone vorm van taal of conversatie, wat bijvoorbeeld al blijkt uit het feit dat het model van de GTVH speciale *Logical Mechanisms* inroept om de “speciale” humoristische logica te verklaren. Wanneer zou blijken dat Langackers model ook toepasbaar is op die “ongewone” conversaties, zou het daarmee voldoen aan de door de Cognitieve Linguïstiek geformuleerde wens dat analysemodellen toepasbaar zouden moeten zijn op alle vormen van taal, dus ook op humor. Daarom zal in wat nu volgt, worden nagegaan welke van de niveaus die Langacker onderscheidt, centraal kunnen komen te staan in humor. Daartoe is het handig de hiërarchie van de verschillende niveaus die Langacker (2001) binnen een conversatie onderscheidt, in het achterhoofd te houden. De hiërarchie binnen Langackers model kan men voorstellen zoals in figuur 10.

Figuur 10: De hiërarchie van niveaus bij Langacker (2001)

4.3.2.1 DE USAGE EVENTS BINNEN DE CDS

Het aan de gang zijnde gesprek, de *current discourse space* (CDS), bestaat op het hoogste niveau uit een opeenvolging van *usage events*. Zoals besproken in 2.3.2, kunnen linguïstische structuren van alle groottes een usage event vormen, van een morfeem tot een stuk tekst. Elk usage event bestaat erin dat de sprekers hun aandacht richten op een bepaalde voorstelling van een scène in het viewing frame. Een usage event geeft dus als het ware telkens de instructie de CDS te vernieuwen, doordat de sprekers hun aandacht steeds richten op een nieuwe voorstelling.

Bepaalde usage events kunnen prospectief verwijzen naar iets wat volgt, of retrospectief naar een vorig usage event. Bij het gebruik van het prefix *ge-* bijvoorbeeld, richten spreker en toehoorder zich reeds op wat in het volgende usage event zal volgen, namelijk een werkwoordsvorm. Op dezelfde manier wordt de aandacht van spreker en toehoorder na het usage event dat wordt gevormd door de inleiding van een tekst, gericht op de tekst zelf. Dit fenomeen bestempelt Langacker als *discourse expectations*.

Ook conversationele humor kan zich specifiek richten op het niveau van de usage events. Het fragment dat reeds werd voorgesteld als voorbeeld 46 speelt zich af op een vergadering van de KSJ-begeleiding. Judith heeft net verteld dat ze tijdens de vakantie niet veel tijd zal kunnen besteden aan de voorbereidingen van het kamp, omdat ze dan als stagiaire zal werken bij het tv-programma *Fata Morgana*. Omdat Evelien het programma niet kent, vat Judith het als volgt samen: “*Awel, dat is dan zo, euhm, met Geena Lisa en Sergio [...] En euh, zet die in een stad en dan hebt ge een BV die in die stad woont en die daagt die stad uit om vijf dingen te doen op een week tijd en dat zijn dan van die onmogelijke opdrachten en als ze die allemaal kunnen doen tegen de slotshow op zaterdag, dan zijn ze een vijfsterrenstad.*” [9]. Wanneer Evelien even later als variapuntje vertelt dat ook zij niet zeker is dat ze het kamp mee zal kunnen voorbereiden, klinkt dat de toehoorders uiteraard bekend in de oren. Hoewel Evelien uitlegt dat ze het aanbod heeft gekregen te gaan werken in Oeganda, reageren Jef en Judith toch met de vragen “*Krijgen die dan ook onmogelijke opdrachten enzo?*” en “*Is dat ook met BV’s?*”, die beide op gelach worden onthaald. Door het gebruik van de woorden “BV” en “onmogelijke opdrachten”, die eerder in de verklaring van Judith voorkwamen, verwijzen beide dus terug naar een eerdere usage event in de conversatie, die gelijkenissen vertoont met de huidige.

Jef en Judith doen alsof het stramien dat Judith introduceerde in haar usage event (NIET MEE VOORBEREIDEN wegens WERK met BV'S EN ONMOGELIJKE OPDRACHTEN) in zijn geheel verankerd (*entrenched*) is geraakt binnen het taalsysteem van de aanwezigen. De totale constructie zou daarmee vergelijkbaar zijn met bijvoorbeeld de verankerde beginformule van vele sprookjes: “*Er was eens, heel lang geleden, in een land hier ver vandaan*”, gevolgd door een voorstelling van het hoofdpersonage, of met het woord *gewerkt*, dat is opgebouwd uit een gebonden morfeem en een stammorfeem. Wanneer Eveliens usage event even later een gedeeltelijke gelijkenis vertoont (NIET MEE VOORBEREIDEN wegens WERK; te vergelijken met “*Er was eens, heel lang geleden*” of *ge-*), verwijst de gelijkenis al prospectief naar wat zal volgen, en wordt dus de gehele constructie uit Judiths usage event weer opgeroepen, met ook de ontbrekende elementen BV'S en ONMOGELIJKE OPDRACHTEN.

Dat Jef, die de humoristische vergelijking tussen de situatie van Evelien en die van Judith introduceert, teruggrijpt naar een eerdere usage event in het gesprek, toont aan hoe humor doorheen een conversatie actief kan zijn.

Een ander voorbeeld van humoristische referentie aan usage events werd reeds eerder aangehaald als een voorbeeld van *extended metaphor*. Tijdens een avondje in het begeleidingslokaal gaat het over een ongeval waarbij een balkonnetje afbrak met als gevolg dat er mensen naar beneden zijn gevallen. Eva werkt in hetzelfde ziekenhuis als de ambulancier die naar het ongeval werd gestuurd, en vertelt wat ze over de situatie heeft gehoord:

- (49) EVA: {%hli}En die MUG-kerel echt, die pakt die kop vast
 als die daar aankwam, da was echt zo. Prrrt prrrt.
JOKE: [Eihei!]
ANKE: [Bweuch!]
EVA: {%hli}Chocomousse.
JUDITH: Heheheei!
FRED: [Welk?]
ANKE: [Hihi]hi!
EVA: Onze MUG uit de kliniek was die gaan halen, allez
 ja, gaan halen, hoe zegt ge dat, dood meegepakt,
 [en {?}]
ROEL: [{%hli}E(he)n laten liggen]
JEF: [he[hehe]
ANKE: [hehe]
EVA: echt zo, ge pakt die vast en het eerste wat die
 doen en echt zo, ge kondt dat gewoon zo bewegen,
 dat was zo, opengebroken...
JUDITH: [Eih!]
ANKE: [Eih!]
ROEL: {%hli}En die *doet* [dat dan ook] he.
JEF: [Hahahaha!]

ANKE: {%hli} "Volgens mij hebt gij ook een SOA."
 FRED: {%hli}Dessertlepeltje halen en scheppen jom!
 ANKE: Inderdaad,-
 JEF: Hahaha.
 MARK: Haha *Wat* halen?
 WIM: Allez jom.
 FRED: {%h1r}Chocomousse...
 MARK: Hahaha.
 JEF: Hahaha.

Voorbeeld 49: Humor door verwijzing naar usage events (uit [90])

In een eerste usage event construeert Eva de inhoud van de gebroken schedel metaforisch als chocomousse. Wat later in het gesprek refereert Fred aan Eva's uitspraak met "*Dessertlepeltje halen en scheppen jom!*". Fred komt daarmee terug op Eva's vergelijking, maar doet door het vermelden van een dessertlepeltje alsof Eva het letterlijk had over chocomousse. Fred verwijst dus naar Eva's usage event, en zet de door haar geïntroduceerde beeldspraak verder.

Beide voorbeelden tonen hoe humor zelfs het usage event, het hoogste niveau binnen de CDS, als basis kan nemen. In het eerste voorbeeld werd een vorig usage event volledig toegepast op een nieuwe situatie waar dat eigenlijk niet mogelijk was, terwijl in het tweede voorbeeld de aangepaste herhaling van een eerder usage event humoristisch werkte. In beide gevallen gebeurt de verwijzing naar andere usage events dus op een manier die verschilt van die waarop dat gewoonlijk gebeurt in gesprekken.

4.3.2.2 SHARED KNOWLEDGE

De gedeelde kennis of *shared knowledge* die Langacker (2001) opneemt in zijn model, moet heel ruim geïnterpreteerd worden. Gesprekspartners delen immers kennis over allerlei domeinen en op allerlei niveaus: encyclopedische wereldkennis, kennis over elkaar, kennis over de taal, enzovoort. Omdat ze direct beschikbaar is voor de gesprekspartners, behoort ook het niveau van de gesprekscontext, met inbegrip van de ground en het viewing frame, tot de gedeelde kennis. Omdat het daar om een verder subniveau gaat, worden voorbeelden die op die niveaus werken, pas besproken in 4.3.2.4 en 4.3.2.5. Langacker rekent verder ook de kennis over vorige en mogelijk volgende usage events tot het domein van de shared knowledge. Omdat usage events net aan bod zijn gekomen, zal hier worden gefocust op de andere vormen.

Zoals vermeld omvat shared knowledge ondermeer de algemene wereldkennis. Het volgende voorbeeld uit de getranscribeerde opnames toont aan dat ook die vorm van

kennis kan worden aangegrepen om humoristisch uit de hoek te komen. In het volgende voorbeeld vertelt Anke over een meisje dat vooraan in de aula kwam staan om haar gestolen rekentoestel terug te vragen.

- (50) ANKE: {%hli}Die pakt de micro vast en die zo "Ja, mijn naam is Aïsha" en ik daar al kei strijk {plat van het lachen},
 ["Aïsha"]
KIM: [Hahahaha.]
FRED: Da's toch een gewone naam man, als dat nu een allochtoon meisje is, dan is dat toch normaal?
ANKE: Dat is helemaal geen allochtoon meisje jom.
FRED: {%hli}Dat weet jij toch niet, als die nu van Servië kom, die
 [lijkt evengoed op ons als...]
ANKE: [{\lachend} Servië?]
KAAT: Hihihihhi!
ROEL: Daar is dat ook niet zo'n gangbare naam,-
FRED: {%hli}Dat weet jij niet, dat weet jij niet!

Voorbeeld 50: Shared Knowledge (uit [19])

Anke lacht met de naam "Aïsha", omdat ze vindt dat die niet past bij een autochtoon meisje. Fred weet echter niet dat het om een autochtoon meisje gaat, en begrijpt dan ook niet waarom Anke de naam zo grappig vindt. Hij heeft weliswaar gelijk door te op te merken dat de naam Aïsha niet ongewoon is voor een allochtoon meisje, maar wordt er door Anke, die het meisje kent, op gewezen dat Aïsha niet allochtoon is. Om die verkeerde inschatting niet te moeten toegeven, probeert Fred zijn uitspraak te verklaren door de notie allochtoon los te maken van het saillante kenmerk "zichtbaar anders". Hij merkt op dat iemand uit Servië weliswaar allochtoon is, maar toch niet zichtbaar anders. De andere gesprekspartners doorzien zijn argumentatie echter, omdat dat de naam Aïsha veeleer geassocieerd wordt met Noord-Afrikaanse personen, waardoor de door Fred voorgestelde Servische Aïsha niet erg waarschijnlijk is. In zijn volgende uiting ontkent Fred dat feit nog, waarmee hij zijn voorstelling een laatste keer op een humoristische manier probeert te verdedigen. Shared knowledge is voor een analyse van dit fragment dus meermaals van belang: eerst is Fred niet op de hoogte van het feit dat Aïsha niet allochtoon is, daarna doorzien de anderen door het inschakelen van hun gedeelde wereldkennis zijn plan om Aïsha te bestempelen als een niet-zichtbaar allochtoon Servisch meisje.

Ook in het fragment dat werd weergegeven als voorbeeld 25 en in de analyse volgens Norrick (zie 4.1.3) werd bestempeld als geveinsde spot, wordt er door Fred gespeeld met de notie van gedeelde kennis. Eva begrijpt niet waarom Fred, die wat zit te

prutsen, stukken toiletpapier rond zijn colaflesje wikkelt. Fred probeert een zinnige verklaring te geven met “*Da’s gelijk de negers he. [...] Die doen toch altijd zo een zak rond een flesje? [...] Kijkt gij nooit naar TMF enzo jom? Hey!*”. Hij doet daarmee alsof datgene wat soms te zien is in videoclippen op de muziekzender TMF - zwarten die drinken uit een fles met een papieren zak eromheen - gedeelde kennis is voor de verschillende gesprekspartners, waardoor zijn gedrag meteen herkenbaar zou moeten zijn. Fred speelt hier dus met saillantheid: iets wat niet saillant is in de gemeenschappelijke kennis, wordt toch als dusdanig voorgesteld, in dit geval om het eigen gedrag te motiveren. Daarmee voert hij een *figure-ground reversal* uit: iets uit de *ground* (de achtergrond, hier van de gedeelde kennis) wordt als *figure* voorgesteld (op de voorgrond geplaatst).

Waar Fred in het vorige voorbeeld deed alsof iets tot de gemeenschappelijke kennis zou moeten behoren, is dat in het volgende fragment net omgekeerd. Enkele KSJ’ers zijn al even bezig Fred te pesten met zijn nieuwe pet, die ze voor de eerste keer te zien krijgen. Uiteindelijk komt Anke tot de conclusie dat de pet wel lekker warm is.

- (51) ANKE: Die is wel lekker warm.
 JOKE: Nee, {Fred}, 't is niet warm.
 FRED: {%hni}Och man, wat weten gullie nu van warm jongen?
 Tsssss...

Voorbeeld 51: Ontkennen van gedeelde kennis (uit [14])

Fred ontkent in dit geval dat iets tot de gedeelde kennis behoort. Hij beweert met zijn uiting dat hijzelf weet wat “warm” inhoudt, maar doet onterecht alsof de andere aanwezigen daar onvoldoende kennis over zouden hebben.

De gesprekspartners kunnen uiteraard ook simpelweg een element uit de gemeenschappelijke kennis aanhalen om humoristisch uit de hoek te komen. Wanneer Joke vertelt over een godsdienstleraar op haar stageschool die een rugzak heeft met een opdruk van Jezus, maakt Fred een grappige vergelijking:

- (52) JOKE: [{%hnr}Echt] zo een lichtblauwe Eastpack met zo een Je(he)zus daaro(ho)p.
 KAAT: O fuck jom.
 ROEL: Een Je-...
 JOKE: Ja, ge hebt echt zo van die rugzakken.
 ROEL: Echt of wat, die *zijn* zo?
 ANKE: [Echt?]
 JOKE: [Ja.] Die *zijn* zo, die heeft die echt zo gekocht, ja.
 KAAT: [Ah die heeft die zelf niet ...]

ROEL: [{\%hni}Amai ik hoop dat hij die gekregen heeft]
ofzo.
FRED: {\%hli}Dat was gewoon zo een misdruk van die...
Guevara-dingen zo.
KAAT: Hehehe.
ANKE: Hehehehehe.
ROEL: {\%hnr}Ik denk het ook, {Fred.}

Voorbeeld 52: Shared Knowledge (uit [16])

Hoewel Joke duidelijk maakt dat er rugzakken met de print van Jezus te koop zijn, suggereert Fred toch grappend dat het gaat om “een misdruk van die Guevara-dingen”. Hij doelt daarmee op de gestileerde weergave van Che Guevara’s hoofd, die bij velen bekend is van posters, T-shirts, enzovoort. Dat die afbeelding inderdaad tot de gemeenschappelijke kennis van de aanwezigen behoort, wordt aangetoond door hun lachende en spottende reactie. Dat de weergave van Jezus wordt voorgesteld als een misdruk van die van Guevara, toont aan dat de laatste saillant is en hier dus als *reference point* wordt gebruikt.

Doordat de leden van de KSJ-groep elkaar al lang kennen en ook veel tijd met elkaar doorbrengen, hebben ze uiteraard een grotere gedeelde achtergrondkennis dan bijvoorbeeld twee onbekenden die op straat een babbeltje met elkaar slaan. Het is dan ook niet verwonderlijk dat ook die gedeelde kennis over elkaar een niveau is waarop humor kan werken. In het volgende voorbeeld vinden de gesprekspartners dat je als begeleider niet te flauw mag zijn wanneer je jezelf bezeerd hebt. Mark heeft de reputatie vaak iets dergelijks mee te maken en ook tijdens het opruimen na een fuif de week voordien heeft hij zijn voorhoofd verwond met een metalen staaf.

(53) JEF: {\%hli}Neem een voorbeeld aan de {Mark}. He?
Hoeveel doet die zijneigen wel niet zeer?
ROEL: Ja, ’t is alweer lang geleden he jom?
ELLEN: Ja.
ELKE: {\%cli}Nee!
JEF: [Hahahahaha.]
ROEL: [Ahja, juist.]
ELLEN: {\%hni}Ja, maar da’s maar iets klein voor de {Mark}
he.
ROEL: {\%hnr}OK, het mindert al.
STIJN: Hi[hihi]

Voorbeeld 53: Shared knowledge (uit [47])

De uitingen van Jef, Ellen en Roel doelen allemaal op de kennis over Marks voorgeschiedenis, die gedeeld wordt door de gesprekspartners. Uiteraard doet Mark zich niet zo vaak pijn als wordt geïnsinueerd, en wordt de frequentie van Marks ervaringen

dus sterk uitvergroot. Ook Elke zinspeelt op een stuk gedeelde kennis, alle aanwezigen waren er immers bij toen Mark zich de week voordien bezeerde. Uit dit voorbeeld blijkt dan ook dat bij humor binnen een groep bekenden een heel indirecte verwijzing naar een bepaalde gemeenschappelijke ervaring al kan volstaan, zonder dat die ervaring zelf beschreven hoeft te worden.

In een laatste voorbeeld, dat reeds werd aangehaald als voorbeeld 34, wordt kennis van de taal als *shared knowledge* gebruikt voor een humoristische uiting. Het gaat om het fragment dat zich net vóór voorbeeld 53 afspeelt. Behalve het feit dat Mark zich heeft bezeerd met een metalen staaf, blijkt hij tijdens het afgelopen weekend ook nog eens drie keer gevallen te zijn. Fred reageert op dat feit met “*De ezel he... ge kent het wel he.*”, alluderend op het spreekwoord “*een ezel stoot zich geen twee keer aan dezelfde steen*”. Fred stelt Mark dus als het ware voor als iemand die nog dommer is dan een ezel. Dat hij “*Ge kent het wel he*” aan zijn onafgewerkte uiting toevoegt, toont aan dat hij ervan uitgaat dat de volledige uitdrukking en haar betekenis tot de gedeelde kennis van de aanwezigen behoort.

Shared knowledge blijkt een niveau binnen het gesprek te zijn dat ook kan gebruikt worden als basis voor humoristische uitingen. In de eerste drie voorbeelden is er sprake van een oppositie tussen een uitspraak van een gesprekspartner en de wereldkennis van de andere participanten, het vierde voorbeeld toont het humoristische gebruik van een element uit de gedeelde wereldkennis, in het vijfde voorbeeld wordt er gespeeld met de gedeelde kennis over de geschiedenis van één van de gesprekspartners, en in het laatste wordt de gedeelde kennis over de taal gebruikt.

Zoals blijkt uit figuur 10, behoren ook zaken als de gesprekscontext, ground en *viewing frame* tot de gedeelde kennis. Deze subniveaus worden echter afzonderlijk besproken.

4.3.2.3 CONTEXT

Met *context* bedoelt Langacker de directe *context of speech*, te begrijpen als de fysieke, mentale, sociale en culturele omstandigheden van het gesprek. Op de elementen *ground* en *viewing frame*, die ook tot de context gerekend worden, zal apart worden ingegaan, terwijl hier enkele voorbeelden aan bod zullen komen die niet meteen tot beide subdomeinen gerekend worden.

Een eerste illustratie van invloed van de context kwam al aan bod bij de bespreking van voorbeeld 48 (zie figuur 9). Bij dat geval van hyper-understanding is het immers belangrijk dat er zich in de context van het gesprek een probleem manifesteert: doordat zowel de groep van Roel als die van Fred een lampionnetocht organiseren, zijn er niet genoeg lampionnen voor beide groepen. Dat probleem vormt dan ook de aanleiding voor de reactie van Roel: “*Ja ga dan met lichtjes he jom.*”.

Een element uit de context kan ook op een directere manier de aanleiding vormen voor een humoristische uiting. In voorbeeld 54 zijn er aanvankelijk verschillende gesprekken tegelijkertijd bezig tijdens een avondje in het begeleidingslokaal. Wanneer plots iemands mobiele telefoon rinkelt, vallen de gesprekken stil en reageren Mark, Stijn, Jef en Wim gelijktijdig:

(54) {een telefoon rinkelt}
MARK, STIJN, JEF, WIM: {%hli}How how how!
WIM: {%hllr}Haha. Paniek! Hehehe.

Voorbeeld 54: Element uit de gesprekscontext [83]

In dit fragment wordt het element uit de context dat de gesprekken onderbreekt door de vier gesprekspartners aangegrepen om overdreven sterk te reageren. Wim lacht zelf met de sterke gelijktijdige reactie en verwoordt vervolgens nog eens dat het om een gesimuleerde paniecreactie ging.

Ook het volgende korte voorbeeld speelt zich af in het begeleidingslokaal. Fred komt het lokaal net binnen vanuit de winterse koude. Binnen zitten er echter begeleiders in hun T-shirt voor de verwarming.

(55) FRED: {%hli}Zitten daar mensen in hun T-shirt voor de
dinge. 't Is winter! Hey!
WIM: Hehehehe.

Voorbeeld 55: Element uit de gesprekscontext [22]

Hoewel het voor de verwarming uiteraard warm genoeg is, kan Fred toch niet begrijpen dat er in het lokaal mensen in hun T-shirt zitten, terwijl hij het zelf koud heeft. Het situationele gegeven van de winterse koude die hij zelf ervaart, is dan ook essentieel voor zijn uiting.

De contextuele invloed in het laatste van de drie voorbeelden zou men ook op een lager niveau kunnen situeren. Het gaat immers om de gegevens dat Fred (de spreker) het koud heeft, en dat het winter is. Die beide elementen, de spreker en de tijd van de uiting, situeert Langacker immers op het niveau van de *ground*, waarop verder zal worden ingegaan.

4.3.2.4 GROUND

De *ground* situeert zich volgens Langacker (2001) in het centrum van de *context of speech*. Tot de *ground* rekt hij het *speech event* (het maken van de uiting), de spreker en toehoorders, hun interactie, en de plaats en tijd van het gesprek, die hij onder de noemer *circumstances* plaatst.

4.3.2.4.1 Het speech event

Een eerste element dat Langacker tot de *ground* rekt, is het *speech event*, waarbij het gaat om het maken van een uiting. Het belang daarvan lijkt voor verbale humor vrij vanzelfsprekend, een uiting kan immers slechts grappig zijn wanneer ze effectief uitgesproken wordt. Uit de getranscribeerde opnames blijkt echter dat er niet altijd een uiting nodig is om gelach te veroorzaken. Ook een stilte in een gesprek of een gebaar kunnen grappig zijn. Een stilte kan immers ervaren worden als een probleem in de normale opbouw van een gesprek (zie 4.3.2.5.1 over *speech management*), en een gebaar kan soms evenveel zeggen als een uiting (zie 4.3.2.5.2 over *gesture*). De sterkte van het model van Langacker is dat het ook plaats biedt om dergelijke niet-verbale fenomenen te beschrijven.

4.3.2.4.2 Spreker en toehoorder(s) en hun interactie

De *ground*, waartoe de elementen spreker en toehoorder(s) behoren, situeert zich in het model van Langacker binnen de *shared knowledge*, en het is inderdaad vaak de gedeelde kennis over de gesprekspartners die ervoor zorgt dat het een verschil maakt wie de spreker en/of de toehoorders van een uiting zijn.

Het gesprek waaruit voorbeeld 56 komt, ging eerder al over het feit dat Stijn toch eens een vriendin zou moeten vinden. Wanneer er gesproken wordt over hoe duur het is een huis te bouwen en dat het in dat geval handig is een rijke partner te hebben, brengt Stijn het onderwerp weer ter sprake:

- (56) STIJN: {%hli}Ik moet echt zo'n carrièrevrouw zoeken he.
 ROEL: Hahaha, een carrièrevrouw. Allez jom.
 JEF: {%hnr}Ge zijt wel wat veel eisen aan het
 [stellen he.]
 WIM: [{%hnr}Ge zijt wel veel]eisend gij.
 JEF: {%hli}Begin al maar eens met een lief. Huhuhuhe.
 STIJN: Neeneenee.
 ROEL: {%hnr}Hehe. Ineens *goed*.
 JEF: Hehehe.

Voorbeeld 56: Invloed van de spreker [43]

Dat uitgerekend Stijn, die al een tijd lang geen vriendin heeft, suggereert dat hij op zoek wil naar “een carrièrevrouw”, lokt reacties uit. De toehoorders raden hem dan ook grappend aan de lat niet te hoog te leggen en al tevreden te zijn wanneer hij een vriendin zou vinden.

In voorbeeld 44, waar het gesprek gaat over Stijns studentenverleden, komt iets gelijkaardigs voor. Stijn verklaart er dat hij aan vier uur tijd genoeg had om een volledig boek te studeren. Omdat zijn studieresultaten echter verre van geweldig waren, reageren Wim en Eva met gelach op Stijns uiting, en Roel met het spottende “*Gij wel gij!*”.

In de twee voorgaande fragmenten werd een spreker bespot om een uiting die niet echt overeenkomt met de gedeelde kennis over hem. Een spreker kan echter ook spotten met zichzelf. In 4.1.3 werd daarvan reeds een voorbeeld aangehaald. Het gaat om het fragment waar blijkt dat er een foutje zit in de ronde die elke begeleider moet afleggen om krantjes te bedelen, waardoor Jef onterecht straten toegewezen heeft gekregen die verder van zijn woonplaats liggen. Jef, die niet veel aan sport doet en een relatief gezette lichaamsbouw heeft, reageert daarop met “*Ik kan nog wel begrijpen dat ge aanneemt dat ik lichaamsbeweging nodig heb, maar...*”. Die gelaagde constructie geeft overigens al aan dat het ook hier gaat om verschillende mental spaces, zoals in het voorbeeld van hyper-understanding (zie 4.3.1).

Ook de interactie tussen de verschillende gesprekspartners kan een aanleiding vormen voor humoristische uitingen. Zoals reeds enkele keren aangehaald, kunnen er immers *customary joking relationships* ontstaan tussen sprekers die elkaar goed kennen. Daarbij gaat het om een verbale strijd die af en toe de kop opsteekt, waarbij de deelnemers voortdurend proberen elkaar humoristisch de loef af te steken. Hun uitingen moeten dan ook in het perspectief van de gespeelde strijd worden gekaderd. Het geanalyseerde fragment van hyper-understanding (zie 4.3.1) vormt daar een goed voorbeeld van.

De customary joking relationship tussen Fred en Roel duikt overigens vaker op in de fragmenten. Het geval van hyper-understanding vindt plaats in een ruimere situatie waarin Anke, Kaat, Joke en Roel hun lampionnentocht voorbereiden. Fred vangt af en toe flarden op van het gesprek, en onderbreekt de vier voortdurend. Dat doet hij ook wanneer hij merkt dat er naar de oplossing van een probleem wordt gezocht:

- (57) ANKE: En gaan we die soep hier geven, of gaan we die ergens geven?
 ROEL: Jaaa...
 ANKE: 't Is wel leuker als we die ergens geven.
 ROEL: [Aan de kerststal ofzo.]
 JOKE: [Maar dan moeten we wel] iemand hebben die
 ANKE: ... auto rijdt.
 JOKE: Ja.
 (0.5)
 FRED: [{%hni}Ha!] Dat valt weer tegen he jom!
 ROEL: [Marion]
 KAAT: We hebben al iemand jom.
 FRED: {%hnr}Jaajaa.
 ROEL: {%hnr}Loser!

Voorbeeld 57: Invloed van de interactie tussen sprekers [15]

Omdat Fred merkt dat er een stilte valt in het gesprek terwijl er wordt nagedacht over een oplossing, ziet hij de kans weer een storende opmerking te geven. Wat hij daardoor echter niet hoort, maar de andere gesprekspartners wel, is dat de oplossing intussen gevonden is doordat ex-begeleidster Marion eerder al had gezegd dat ze wel wou helpen. Kaat en Roel bespotten daarom op hun beurt Fred, die met zijn “Jaajaa” nog doet alsof hij het vinden van een oplossing ontkent.

Omdat sprekers en toehoorders een essentieel deel uitmaken van (humoristische) conversatie, is het niet verwonderlijk dat zichzelf en hun interactie regelmatig de aanleiding vormen van humor. Daarbij kan er gelachen worden met elementen uit de gemeenschappelijke kennis over bepaalde gesprekspartners, of binnen de relatie die ze met elkaar onderhouden.

4.3.2.4.3 Circumstances

Onder *circumstances* verstaat Langacker (2001) vooral de tijd en plaats van de uiting. Deze twee elementen blijken ook bij conversationele humor een invloed uit te oefenen.

In een eerste voorbeeld zijn beide van belang. De KSJ-begeleiders zijn net op de bus naar Parijs gestapt en hebben hun plaatsje ingenomen in de achterste helft.

- (58) MARK: {%hni}Wie maakt de mop, wie maakt de mop? (1.0)
 Wie gaat de mop maken?
 ROEL: Wa mop?
 MARK: {%hnr}Die mop van 'Van voor in de bus'?
 ELKE: He?
 MARK: {%hnr}Kent gij die niet?
 ELKE: Nee.
 MARK: {%hnr}Ik ook niet, want ik zit vanachter! Haha!
 ROEL: {%hnr}Lachen gieren, *brullen!*

Voorbeeld 58: Invloed van plaats en tijd [63]

Mark vertelt hier een grap die in vele vormen bekend is. Een ander voorbeeld is “*Ken je die grap van Jantje op het toilet? -Ik ook niet, want de deur was op slot*”. Marks grap zou ook op een andere tijd en plaats gemaakt kunnen worden, wanneer er een vorm in de verleden tijd werd gebruikt (“*want ik zat vanachter*”). Hij grijpt de omstandigheden (tijd en plaats) echter aan om de grap toe te passen op de concrete situatie.

Tijd en plaats kunnen ook in ruimere zin als basis worden genomen voor een humoristische uiting. De uitstap naar Parijs vond plaats in november 2005, toen de Franse hoofdstad met tientallen brandstichtingen per dag in grote onrust verkeerde. Dat de situatie de groep bezighield tijdens de reis, is dan ook niet verwonderlijk. In het volgende fragment, dat plaatsvindt bij het instappen van de bus, wordt er gezinspeeld op de periode van onrust:

- (59) ELLEN: En moet ge uwe pas ook geven?
 ROEL: Nee, da's allemaal niet nodig. (1.5)
 {%hli}Alleen als ge opgepakt wordt.
 ANKE: Haha.
 MARK: Hehe.
 EVA: Hihi.

Voorbeeld 59: Invloed van de ruimere tijd (uit [61])

Roel suggereert dat een paspoort tijdens de reis enkel nodig zal zijn wanneer er iemand wordt gearresteerd in Parijs, wat niet zo verwonderlijk zou zijn gezien de periode waarin het fragment zich afspeelt.

Zowel het *speech event* als de spreker en toehoorders, hun interactie en de plaats en tijd van het gesprek blijken een aanleiding te kunnen vormen voor een humoristische uiting. Het vermoeden rijst dan ook dat hetzelfde geldt voor de elementen binnen het viewing frame.

4.3.2.5 VIEWING FRAME

Het viewing frame toont hoe een bepaalde scène wordt “gezien” door de gesprekspartners. Wat op één moment binnen het bereik van de aandacht van sprekers ligt, vormt de *scope of attention*. Binnen die scope concentreren de gesprekspartners zich op wat het prominentste is en dus binnen de *focus of attention* valt.

Wanneer een spreker zich op iets richt in de focus of attention, verschijnen er binnen de scope meteen ook zaken die verwant zijn met datgene in de focus. Andere sprekers kunnen vervolgens een element uit de scope opnemen en het in de focus plaatsen van een eigen uiting. Soms legt een spreker op die manier verbanden die voor andere gesprekspartners niet meteen voor de hand liggen, zoals in voorbeeld 25, dat ook aan bod kwam bij de bespreking van *shared knowledge*. Wanneer Eva vraagt waarom Fred papier rond zijn flesje aan het doen is, zegt Fred “*Da’s gelijk de negers he.*”, waarmee hij doelt op het feit dat sommige zwarten in muziekclips drinken uit flesjes met een papieren zak rond. Doordat hij echter “de” gebruikt, wordt Freds uiting als een generische aanduiding opgevat, in tegenstelling tot de specifieke subcategorie die hij zelf in gedachten heeft. Daardoor begrijpen de andere gesprekspartners niet hoe Fred toiletpapier rond een flesje verbindt met zwarten; bij hen behoort datgene wat Fred in de focus plaatst, niet tot de scope of attention.

Langacker splitst het viewing frame verder op in zes informatiekkanalen, verdeeld over een conceptuele en een vormelijke pool, vergelijkbaar met de Saussures splitsing van het taalteken in een *signifié* (betekenis) en *signifiant* (vorm). Binnen de *conceptualization pole* situeert Langacker de kanalen *objective situation*, *informative structure* en *speech management*, binnen de *vocalization pole* zijn dat *segmental content*, *intonation* en *gesture*.

4.3.2.5.1 Conceptualization pole

Binnen de conceptualisatiepool is de *objective situation* volgens Langacker (2001) het belangrijkste kanaal, dat de kern uitmaakt van de interactie. Men zou het kunnen omschrijven als datgene waarnaar in met de uiting verwezen wordt. Het spreekt dan ook voor zich dat de objective situation een niveau is dat de basis vormt voor een groot aantal humoristische uitingen.

Een eerste voorbeeld speelt zich weer af tijdens de vergadering van de begeleidingsploeg. Bij het overlopen van de dringende zaken blijkt dat Mark nog een metalen huisnummer moest kopen om aan de nieuwe brievenbus te bevestigen.

- (60) MARK: En die huisnummer... Die moet ik ook nog gaan halen.
JEF: Acht he.
MARK: Ja.
JEF: {%hli}Allez, één huisnummer he, geen acht.

Voorbeeld 60: Objective situation [1]

Jef wil Mark eraan herinneren dat het huisnummer dat hij moet kopen, het cijfer 8 moet zijn. Hij voegt er meteen grappend aan toe dat hij met “acht” wel degelijk doelde op het cijfer, en niet op een aantal. Dit soort van humor speelt zich af op het niveau van de objective situation: Jef geeft aan dat hij als referent in de werkelijkheid één object bedoelt dat het cijfer 8 verbeeldt, en niet acht verschillende referenten.

Onduidelijkheid wat de referentiële waarde van een taaluiting betreft, blijkt een vaak voorkomend fenomeen bij humor. In voorbeeld 61 is er sprake van referentiële vaagheid:

- (61) BEN: Ja dat is. Maar ik moet nog wel vijf euro van iemand.
MARK: {%hli}Haha, vijf euro van iemand.

Voorbeeld 61: Vaagheid in de objective situation [84]

Ook een ander fragment toont hoe een bepaalde uiting vaag kan zijn wat de precieze referent betreft. Het gesprek gaat al een tijdje over tweelingen, wanneer Ben opmerkt dat zijn zus Judith ook een relatie heeft met een jongen die de helft van een tweeling vormt.

- (62) BEN: Ons {Judith} vrijt ook met nen tweeling.
JUDITH: {%cni}Ja ik vrij met nen tweeling ja, hej.
BEN: {%hlr}Ons {Judith} vrijt ook met nen tweeling.
ANKE: {%hlr}Huh. Met één ervan hehehe.
JUDITH: Ja hallo.
FRED: {%hni}Dat zeggen ze dan [ja.]

Voorbeeld 62: Objective situation [86]

Ben drukt zich ongelukkig uit wanneer hij het heeft over “een tweeling”. Judith benadrukt het lidwoord in de herhaling van haar broers uitspraak, om aan te geven dat ze geen relatie heeft met twee broers, zoals Bens uiting deed uitschijnen, maar met slechts één jongen. Ben merkt de dubbelzinnigheid op en herhaalt zijn uiting nog een keer met

Judiths intonatie, om te doen alsof hij wel degelijk doelde op twee broers. Daarna grijpt Fred de situatie nog eens aan om te doen alsof Ben gelijk heeft, en Judiths ontkenning dus onterecht is.

Een tweede kanaal binnen de conceptualisatiepool van het viewing frame is *information structure*. Daarmee bedoelt Langacker zaken als nadruk, gespreksonderwerp en de status van informatie als bekend of nieuw. Zoals uit de getranscribeerde opnames blijkt, kan elk van de drie fenomenen ook met humor verbonden worden.

Nadruk is van belang in het fragment over de foute postronde, dat reeds tweemaal werd aangehaald (zie 4.1.3 en 4.3.2.4.2). Jef klaagt er over het feit dat hij krantjes zou moeten rondbrengen in Minderhoutse straten die niet bij elkaar aansluiten, met de opmerking “*Ik had in ieder geval een héle toer door héél Minderhout.*”. Het is in dit fragment Jefs eerste humoristisch bedoelde uiting, die overigens op gelach wordt onthaald. Door tweemaal het versterkende “heel” te gebruiken en de woorden bovendien ook nog te beklemtonen, wordt de situatie dramatischer voorgesteld dan ze eigenlijk is. “*Ik had een toer door Minderhout*” zou in dit geval immers minder succesvol zijn geweest.

Gespreksonderwerp is een verder punt dat van belang is in het kanaal van *information structure*. Bij de bespreking van Norrick (1993) en van de GTVH werd voorbeeld 43 aangehaald, waarbij Fred plots wisselt van gespreksonderwerp:

- (43) ANKE: Da's echt een houthakkerspet he.
FRED: {%hnr}Ja, jaja...
ANKE: Van die boswachters...
ROEL: {%hni}Ge zoudt het gewoon niet opzetten.
ANKE: Zo'n *hele* dag in de kou staan...
FRED: Zie! Dan moet ge eerst wel {onverstaanbaar}
{%hli}Ik kan niet meer schakelen jom.
ANKE: Hihhi!
FRED: Alleen nog van voor... Maar...
ROEL: {%hni}Boeiend.

Voorbeeld 43: Plotse omslag binnen een gesprek (uit [16])

In het totale getranscribeerde fragment [16] wisselt Fred twee keer plots van gespreksonderwerp, telkens op een moment dat hij commentaar krijgt van de andere gesprekspartners. Beide keren kan de plotse omslag rekenen op gelach van Kaat. Noch het humormodel van Norrick, noch de GTVH voorzien echter in de mogelijkheid dat onderwerpswissels binnen een gesprek grappig kunnen zijn. Door het analysemodel van Langacker (2001) op conversationele humor toe te passen, kunnen dergelijke fenomenen

wel aan bod komen. Wanneer Fred zonder aanleiding of aankondiging plots wisselt van gespreksonderwerp, is dat in strijd met de manier waarop dat normaal gezien gebeurt.

Ook de status van informatie als zijnde bekend of nieuw is een dimensie waarop humor mogelijk is. In het volgende voorbeeld gaat het gesprek over het zoeken naar een geschikte kampplaats.

- (63) FRED: {%cli}Ik had trouwens nog een goeie site.
 Kampterreinen.be.
KIM: Huhuhuh. Kei logisch!
ROEL: De logische site van allemaal, en daar komt hij
 dan nu ineens mee af.
FRED: Ik weet niet of wij daar al geweest zijn,
 waarschijnlijk wel maar euh...

Voorbeeld 63: Bekende versus nieuwe informatie [17]

Door te zeggen dat hij nog een goede website kent, schept Fred de verwachting dat er nieuwe en bruikbare informatie zal volgen in de zoektocht naar een kampterrein. De verwachtingen worden echter niet ingelost door Freds suggestie “kampterreinen.be”. Zoals Kim en Roel opmerken, is het immers wel een heel voor de hand liggend voorstel, vermits de website (waarschijnlijk) al lang bekend is bij alle gesprekspartners.

Het derde kanaal binnen de conceptualisatiepool is *speech management*, waarbij het gaat om zaken als beurtwissels binnen het gesprek en het nemen of overdragen van het woord. Normaal gezien verlopen de beurtwissels binnen een gesprek van volwassenen vrijwel automatisch en foutloos. Waar dat niet het geval is, kan dat humoristische gevolgen hebben, zoals reeds werd aangetoond bij de GTVH-analyse van voorbeeld 46. Judith heeft er net verteld dat zij niet zal kunnen meehelpen bij de voorbereiding van het kamp, omdat ze op dat moment stage zal doen. Evelien vertelt even later: “*Ja, als we dan toch over het kamp bezig zijn, ik heb vandaag een mail gekregen dat ik in juli en in, misschien een stuk van augustus in Oeganda mag gaan werken dus...*”. Omdat Judith even voordien al heeft verteld dat zij er bij de voorbereidingen van het kamp niet bij zal zijn, gaat Evelien ervan uit dat het voor de toehoorders duidelijk is dat de e-mail een reden vormt om naar Oeganda te gaan. Daarom beëindigt ze haar beurt dan ook zonder dat gevolg expliciet te vermelden. Ben doet echter alsof hij niet doorheeft dat Evelien haar beurt als afgerond beschouwt, en probeert haar uiting dan ook grappend aan te vullen: “*dus gij gaat dat niet doen dan?*”. Het betreft hier overigens een vorm van hyper-understanding (zie 2.3.4 en 4.3.1)

Ook het bewust verstoren van de normale beurtwissels kan een strategie zijn voor humor. Het volgende fragment speelt zich af de avond nadat Judith via een e-mail heeft aangekondigd dat er belangrijk nieuws is in verband met de bouwplannen van de KSJ. 's Avonds zit dan ook een deel van de begeleiding gespannen op Judiths komst te wachten in het begeleidingslokaal. Wanneer ze eindelijk komt en na een lange inleiding wil beginnen vertellen, wordt ze onderbroken door haar broer Ben, die het nieuws al kent en dat al meermaals aan de rest heeft laten blijken:

(64) JUDITH: Het komt er op neer, dat de-
 BEN: {%hli}Hoewewewewe!
 JEF: Ha ha [hahaha!]
 ANKE: [jongen!]
 ROEL: [Hahaha]
 WIM: {%hli}Iemand om den {Ben} op zijn bakkes te
 slagen!
 STIJN: Hahaha ha ha.

Voorbeeld 64: Storend het woord nemen (uit [79])

Om de spanning die bij de begeleiders heerst verder op te drijven, neemt Ben ongevraagd het woord op het moment dat Judith haar uitleg wil beginnen. Door de gespannen situatie veroorzaakt hij daarmee zowel gelach als een gespeeld dreigement van Wim.

In de scène die net voorafgaat aan voorbeeld 64, is het overigens een fout tegen de normale beurtwissels die humoristisch werkt. Nadat Judith er meermaals op gedrukt heeft dat het nieuws dat ze brengt voorlopig nog geheim moet blijven, wil de rest van de begeleiding stilaan weten waar het allemaal over gaat. Er valt echter een stilte in het gesprek, aangeduid met (1.0):

(65) JUDITH: Ja, zo goed als, maar da's, allez ja, da's
 helemaal nog niet zeker dat iedereen ermee akkoord
 gaat, dus, allez ja.
 WIM: {%hli}Ja maar ge kunt het ook gewoon uitleggen he.
 ANKE, JEF...: Haha ha he
 JUDITH: Ja, maar ik wil er gewoon op drukken dat ge dat
 niet [tegen]
 ANKE: [Ja.]
 JUDITH: iedereen, allez, dat ge dat eigenlijk gewoon tegen
 niemand moogt zeggen.
 (1.0) {%cli}
 WIM: Ha ha[haha.]
 ANKE: [Hehe]he.
 JEF: Nijeje nijeje. [Nijeje,] kom, doe voort.
 ANKE: [Doen wij niet]

Voorbeeld 65: Stilte in het gesprek (uit [79])

Judith schijnt haar beurt als afgerond te beschouwen nadat ze gevraagd heeft het nieuws binnen beperkte kring te houden. Waarschijnlijk wacht ze op verdere bevestiging van de

rest van de groep. Die verwachten echter dat Judith verder gaat, om eindelijk haar nieuws inhoudelijk mee te delen. Door de botsing van beide verwachtingen ontstaat er een stilte in het gesprek, die als grappig wordt ervaren.

Uit de getranscribeerde opnames blijkt dat elk van de drie kanalen aan de conceptualisatie-zijde van het viewing frame als basis van een humoristische uiting kunnen fungeren. Bepaalde van de besproken niveaus komen niet aan bod bij Norrick (1993) of de GTVH, wat verder in het voordeel schijnt te pleiten van het gebruik van een model zoals dat van Langacker voor de analyse van humor.

4.3.2.5.2 Vocalization pole

De tweede pool waaruit het viewing frame is opgebouwd, is de *vocalization pole*. Ook daarbinnen onderscheidt Langacker (2001) drie informatiekanalen: *segmental content*, *intonation* en *gesture*.

Segmental content is het saillantste van de drie kanalen aan de vocalisatiepool. Het gaat, zoals de naam aangeeft, om de segmenten die samen een uiting vormen. Bij de afzonderlijke uitspraak van het woord “bal”, vormt “bal” als de opeenvolging van de fonemen /b/, /a/ en /l/ dus de segmental content, terwijl men op het niveau van een (humoristische) uiting zowel de woorden, uitdrukkingen als de zinnen als segmenten kan beschouwen, of binnen een wetenschappelijk artikel de abstract, inleiding, enzovoort.

Wanneer er wordt gespeeld met de vorm van woorden, gebeurt dat bijgevolg op dit niveau, zoals bijvoorbeeld in het volgende fragment:

- (66) ROEL: {%hni}En gij, {Marlies}? Hm? Hebt gij ook dreadlocks,
 of
 [wast gij uw haar?]
ANKE: [Ze heeft het laten knippen, laten knippen!]
MARLIES: Da's al lang geleden ze.
ROEL: {%hni}Dan moogt ge dat nu niet meer zeggen. Nee.
 {%hni}Ik heb 'm juist nog zien rijden, de Knippen.
 {Ronny Knippen is een lid van de KSJ}
FRED: {%hli}De Ronny, of de, of de Pony?
KAAT: Hehe.
FRED: {%hlr}Da's zijn broer he, de Pony.
ROEL: [Huhuh.]

Voorbeeld 66: Segmental content (uit [16])

Roel verbindt de vorm van het werkwoord “knippen” met de familienaam van iemand die “Knippen” heet. Deze vergelijking speelt zich uiteraard enkel af op het vlak van de

segmental content, op referentieel vlak is er immers geen overeenkomst. Fred doet iets gelijkaardig wanneer hij een foneem in de voornaam “Ronny” verandert, zodat “Pony” (uitgesproken met een korte “o”) ontstaat, volgens Fred de broer van Ronny. Mogelijk legt Fred hier een conceptuele link tussen “knippen” en “een pony”, de benaming voor een haarsnit.

Ook wanneer er gelachen wordt met een verspreking of vreemd woordgebruik, bevindt zich datgene dat bespot wordt, op het niveau van de segmental content. Een voorbeeld daarvan werd reeds gegeven in voorbeeld 36, waar Anke de getallen “twee” en “drei” (dialect voor “drie”) verhaspelt tot “twei”. Een verspreking hoeft zich overigens niet op woordniveau af te spelen, zoals blijkt uit volgend fragment:

- (67) KIM: {%cli}gaat gij morgen maar lampionnentocht met uw...
 alleen doen ze jom, [ik ga niet] meer mee.
 KAAT: [Haha!]

Voorbeeld 67: Segmental content (uit [16])

Kim verliest zichzelf in haar eigen zinsconstructie. In het model van Langacker hoort ook dit tot de segmental content, wanneer de constituenten als segmenten worden beschouwd.

Intonation vormt het tweede kanaal binnen de vocalisatiepool. Net zoals bij een vreemde woordkeuze, kan ook een ongewone intonatie grappig overkomen. Dat gebeurt bijvoorbeeld nadat Anke een seksueel getinte opmerking heeft gemaakt, waarop Elke reageert:

- (68) ELKE: {%cli}Hoho, {Anke}.
 ANKE: Hehe, "{An-ke-e}".
 ELKE: Hihi.

Voorbeeld 68: Intonatie (uit [86])

Een ongewone intonatie kan ook onduidelijkheden opleveren, die op hun beurt weer de aanleiding kunnen vormen voor humor. In het volgende voorbeeld merkt Roel op dat er in de Parijse straten nergens vuilbakken te zien zijn, maar dat ze allemaal vervangen zijn door doorzichtige vuilzakken die in een houder hangen. In het dialect dat de gesprekspartners spreken, vervalt de –e aan het einde van het adjectief in “vuile bakken”, waardoor het verschil tussen “vuilbakken” en “vuil(e) bakken” enkel nog in de beklemtoning hoorbaar is. Als het om één woord gaat, ligt die immers op “vuil”, als het twee woorden zijn op “bak”. Doordat Roel echter het contrast wil benadrukken tussen bakken en zakken, verlegt hij de klemtoon binnen het woord “vuilbak” ook naar “bak”.

- (69) ROEL: En ze hebben hier nergens vuilbakken he. Overal zakken, zou dat echt voor bommen zijn?
 STIJN: {%hli}Ik dacht dat ge zeidt "Ze hebben hier nergens vuil *ba(ha)k*ken he." Hehe. Vuil ...
 ROEL: bakken.
 FRED: {%hli}Die zijn allemaal schoon gekuist. [Allemaal schoon] gekuist jongen. Haa!
 MARK: [hahahaha]

Voorbeeld 69: Ongewone intonatie [71]

Stijn geeft zelf aan dat hij verward geraakte door de ongewone intonatie. Fred gaat verder op Stijns foute interpretatie door "schoon gekuiste" bakken tegenover de vuile bakken te plaatsen.

Dit voorbeeld is bovendien ook een illustratie van wat Langacker (2001) *attentional framing* noemt (zie 2.3.2). In ongemarkeerde gevallen, zoals in "*Gooi dat even in de vuilbak*", valt het woord "vuilbak" binnen één attentional frame: het vormt een "gewone" intonatiegroep en verschijnt daardoor als geheel in de *window of attention* (WOA), datgene wat de gesprekspartners "zien" in het viewing frame. Doordat Roel de ongemarkeerde intonatie contrastief aanpast, verschijnt het woord "vuilbakken" niet meer binnen één, maar twee attentional frames. Hij wil immers niet het gehele concept vuilbak in de WOA plaatsen, maar tonen dat het gaat om een bak voor vuil en niet om de zakken die hij in Parijs ziet. Langacker (2001: 158) geeft een vergelijkbaar voorbeeld: de noties ijs en kubus (*ice* en *cube*) zijn veel minder saillant in het woord *ice cube* dan in "*small cube made of ice*". Stijns foute interpretatie toont aan dat hij "vuilbakken" inderdaad ook als twee attentional frames en dus als twee afzonderlijke elementen opvat, al interpreteert hij het element "vuil" in het eerste frame niet op de manier die Roel bedoelde.

Ten slotte is ook *gesture* een kanaal dat tot de vocalisatiepool wordt gerekend. Langacker merkt terecht op dat ook gebaren en andere vormen van lichaamstaal van wezenlijk belang kunnen zijn binnen gesprekken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat dit derde kanaal ook gebruikt kan worden voor humor.

Gesture kan in die gevallen vaak gelden als een equivalent voor een uiting. In het volgende fragment zitten de aanwezigen aan een tafel in het begeleidingslokaal. Op tafel staat een asbak uit klei die Jef tijdens een knutselactiviteit heeft gemaakt. Hij noemt zijn creatie *de Bull*, omdat hij ze de vorm van een stier heeft meegegeven. Wanneer Jef ziet dat Anke haar leeg flesje als asbak gebruikt, stelt hij voor *de Bull* te gebruiken.

- (70) JEF: Anders moet ge den Bull gebruiken.
 EVA: Wie heeft dat eigenlijk *gemaakt*?
 {{%hli}Men wijst op Jef, van wie zo'n creatie te verwachten
 viel}
 ANKE: Hahihi.
 JUDITH: {%hnr}Dat had ge kunnen denken eigenlijk he.
 ANKE: {%hnr}Dat had ge niet moeten vragen.
 JUDITH: [{%hnr}Da's vrij] *eng.*

Voorbeeld 70: Gesture (uit [90])

Het gelach van Anke volgt nadat verschillende personen tegelijkertijd naar Jef wijzen, om aan te geven dat het vanzelfsprekend is wie er een asbak in de vorm van een stier zou maken. Daarmee is het gebaar de equivalent van de uitingen die erop volgen, maar echter geen gelach meer opwekken.

Bij andere fragmenten wordt gesture heel bewust aangewend om grappig te zijn. In het volgende voorbeeld wil Fred opscheppen tegen de andere gesprekspartners, die op dat moment nog les of examens hebben, met het feit dat hij de laatste les van het semester al achter de rug heeft.

- (71) FRED: {%hni}Ha, ik heb vandaag de laatste les gehad!
 {Fred zit smalend gezichten te trekken}
 ANKE: Wat?
 ROEL: Wat jom?
 ANKE: [Hoe komt dat?]
 KAAT: [Gij hebt...]
 JOKE: Hahahaha!
 ROEL: {Fred}, stop ermee jom.
 ANKE: Wat is dat? Gij hebt nu al blok?
 FRED: {%hni}Ik heb al zoveel les in de week he... {zucht}
 ANKE: Gij hebt nu blok?
 ROEL: Wat is dat nu weer voor zever?
 JOKE: {%hli}Nee, hij heeft nu vrijaf om de hele tijd aan
 werkjes te werken, jo(ho)ngen. Huh-
 FRED: {%clr}Maar dat zijn er maar... een stuk of vier.
 JOKE: Ja... Heh.
 KIM: Hehehe.
 ANKE: Dus eigenlijk hebt ge helemaal geen verlof.
 ROEL: {%hnr}Loser!
 FRED: {%hli}Ik ga ik godverdekke... oewaaa {rekt zich uit}
 ROEL: Hahaha!
 ANKE: Huhuh.

Voorbeeld 71: Gesture (uit [16])

Wanneer Fred vertelt dat hij geen les meer heeft, zet hij het contrast tussen zijn situatie en die van de andere aanwezigen kracht bij door smalende gezichten te trekken, een reden voor Joke om te lachen. Wanneer hij vervolgens overdrijvend zegt dat hij veel les heeft tijdens de week, slaakt hij ook nog eens een diepe zucht ter benadrukking. In een derde gesture rekt Fred zich op een overdreven manier uit, om te doen uitschijnen dat hij in

tegenstelling tot de anderen niks meer te doen heeft. Ook die laatste vorm van *gesture* kan op gelach van de aanwezigen rekenen.

De verruiming van het viewing frame door aandacht te schenken aan meer dan enkel de saillante kanalen *objective situation* en *segmental content*, blijkt een belangrijk gegeven. Zoals aangetoond in de voorgaande fragmenten, zijn immers ook *speech management*, *information structure*, *intonation* en *gesture* niveaus die van wezenlijk belang kunnen zijn voor de analyse van (humoristische) uitingen.

4.3.3 PERSPECTIEVEN VAN EEN CL-BENADERING

De illustratie van hyper-understanding in 4.3.1 en de talrijke voorbeelden die in 4.3.2 werden aangehaald, tonen aan dat een CL-gebaseerd model zoals dat van Langacker (2001) wel degelijk een groot potentieel heeft om conversationele humor te analyseren. Tegelijkertijd wordt de relevantie van het model aangetoond, precies doordat het niet enkel toepasbaar is op “gewone” conversatie, maar ook op humor.

In 4.3.2 werd uitgebreid gedemonstreerd dat zelfs in een beperkt humorcorpus zoals dat bij deze verhandeling, elk van de niveaus die Langacker (2001) binnen conversatie onderscheidt, centraal kan komen te staan. Op die manier wordt het belang van elk niveau aangetoond voor conversationele humor en bijgevolg ook voor andere vormen van conversatie.

Langacker biedt een universeel toepasbaar model waarin betekenis radicaal als een dynamisch en multidimensioneel gegeven wordt beschouwd. Hiermee wordt aangegeven dat betekenis een zich voortdurend doorheen het discours aanpassende waarde is, die op elk niveau van talige organisatie of communicatieve interactie gerealiseerd kan worden. Zo wordt bijvoorbeeld ook *gesture* opgenomen, iets wat bij andere taaltheorieën vaak niet aan bod komt, maar zoals aangetoond toch van wezenlijk belang kan zijn voor (humoristische) conversatie. Door de aandacht voor bijvoorbeeld *speech management* en de verschillende elementen binnen de *ground* komen ook inzichten uit de pragmatiek, discoursanalyse of de sociolinguïstiek aan bod.

Een ander sterk punt aan een model zoals dat van Langacker (2001) is dat het zich op geen enkel van de niveaus beperkt wat de grootte van het te analyseren element betreft. De usage events die als basis worden genomen, kunnen immers gaan van een enkel morfeem tot een groter stuk tekst. Een illustratie daarvan werd gegeven bij de

bespreking van *segmental content*, waar zowel een verspreking op woordniveau als een foute zinsconstructie grappig kunnen zijn. Ook deze brede toepasbaarheid is eigen aan modellen die ontwikkeld worden binnen het framework van de Cognitieve Linguïstiek.

Of een geval van humor in zijn volledigheid kan geduid worden door het opstellen van een analyse aan de hand van Langacker (2001), is vooralsnog niet duidelijk en valt ook buiten het bereik van deze verhandeling, die slechts een blik wil werpen op de alternatieve mogelijkheden voor humorgerichte theorieën als die van Norrick (1993) of de SSTH/GTVH. Wat wel aannemelijk is, is dat het analyseren van een humoristische uiting volgens het schema van Langacker, zoals dat in figuur 9 werd gedaan voor het geval van hyper-understanding, een brede kijk geeft op de verschillende betekenisdimensies die bij een dergelijk geval van belang (kunnen) zijn. Het model zou dus verder toegepast moeten worden op verschillende vormen van humor, om na te gaan of de door Langacker (2001) onderscheiden niveaus volstaan, of er eventueel nog aanpassingen nodig zouden zijn. Door een algemeen conversatiegericht model te testen op de bijzondere vorm van conversatie die humor is, kunnen immers hiaten opduiken die aanpassingen vergen die ook voor de analyse van “gewone” conversatie van belang kunnen zijn.

5 SLOTBESCHOUWINGEN

Het einde van deze verhandeling is een geschikt moment om terug te kijken op het geleverde werk en om vanuit de opgedane ervaring enkele aanbevelingen te doen.

Het maken van de opnames en de transcriptie was voor deze verhandeling een noodzakelijke arbeidsintensieve maar leerrijke ervaring. Omdat, zoals vermeld in 3.1, de bestaande corpora van gesproken taalgebruik onvoldoende (contextuele) informatie bieden om een diepgaande analyse te kunnen maken van conversationele humor, heb ik immers zelf opnames gemaakt binnen een groep bekenden, en die vervolgens verwerkt tot een beperkt corpus.

Het verdient echter aanbeveling om aan bestaande of nieuwe corpora ook dergelijke teksten toe te voegen, die aangevuld zijn met voldoende contextuele informatie om de geregistreerde vormen van humor te kunnen interpreteren. Een specifiek corpus voor gesproken humor met dezelfde contextuele aanvullingen is uiteraard ook het overwegen waard. Zoals werd aangetoond bij de toepassing van Langacker (2001), zou die noodzakelijke contextuele informatie zeer ruim geïnterpreteerd moeten worden. De analyses van de in te voeren teksten zouden waarschijnlijk dan ook het best gebeuren door de persoon die de opname heeft gemaakt en vertrouwd is met de participanten. Een video-opname zou daarbij het handigst zijn om een goed beeld te krijgen van wat er precies gebeurt, maar zoals de ervaring van deze verhandeling leert, kan ook de analyse van een audio-opname volstaan.

Omdat er gewerkt zou worden met verschillende analisten, is het nodig op voorhand een basismodel uit te werken voor de analyse, waarin verschillende parameters aan bod komen. De benadering van conversationele humor vanuit verschillende invalshoeken, zoals die in deze verhandeling werd voorgesteld, kan alvast een zekere basis bieden om een dergelijk model uit te werken.

En wat kan er gezegd worden aan dit einde van de zoektocht naar de semantiek van conversationele humor? Een absoluut eindpunt is het in elk geval niet.

Er werd alvast wel aangetoond dat de voorgestelde onderzoeksmodellen elk hun sterke kanten hebben. Norrick (1993) besteedde weliswaar niet veel aandacht aan semantiek, toch was zijn indeling van conversationele humorvormen een handig instrument om vast te stellen of het kleine corpus dat voor deze verhandeling werd samengesteld, representatief zou kunnen zijn voor conversationele humor in het

algemeen. Norricks indeling en voorbeelden bleken inderdaad een grote overeenkomst te vertonen met wat er in de opnames werd aangetroffen, en waar er verschillen waren, werd dat aangegeven. Zo werden er bijvoorbeeld enkele bijkomende subcategorieën onderscheiden, zoals de *indirect-persoonlijke anekdotes* die worden verteld door iemand die het meegedeelde niet zelf heeft beleefd, maar er toch indirect aanspraak op kan maken, de *gerichte beledigingen*, die binnen customary joking relationships de plaats kunnen innemen van gelach, of *verhaalde* en *geveinsde spot*, waarbij respectievelijk wordt gespot met iemand waarover wordt verteld, en waarbij men slechts doet alsof men spot met iemand die een humoristische logica niet volgt. Norricks inzichten uit de pragmatiek bieden ook een interessante kijk op wat conversationele humor kan betekenen voor de relatie tussen de gesprekspartners. Het zonet vermelde fenomeen van *customary joking relationships* is daar een goed voorbeeld van.

De GTVH bewees een handig instrument te zijn om een standaardanalyse te maken van (conversationele) humor. Doordat een vaste set parameters moet worden ingevuld met een vaste set mogelijke waarden, kan men immers snel een analyse opstellen van waaruit men veralgemeningen kan afleiden, zoals dat met betrekking tot het *target* werd gedaan in de studie van Archakis en Tsakona (2005). Binnen het kader van de GTVH is vast en zeker al belangrijk werk verricht op het domein van de humorstudie. Van de set Logical Mechanisms die tot nog toe is opgesteld, wordt bijvoorbeeld aangenomen dat ze toereikend is om alle mogelijke vormen van verbale humor te kunnen verklaren.

Misschien vormen het vaste stramien voor de analyses en de hiërarchie van de Logical Mechanisms ook wel zwakkere punten in het model van de GTVH. Soms bleek het immers niet eenvoudig de “juiste” waarde aan een parameter toe te kennen, waardoor men zich de vraag kan stellen hoe nauwkeurig of veelzeggend een dergelijke analyse dan wel is. Vanuit de Cognitieve Linguïstiek gaan er overigens stemmen op dat er geen apart model nodig zou mogen zijn voor de analyse van humor, maar dat men deze “gemarkeerde” vorm van taal ook zou moeten kunnen verklaren met een algemeen taalkundig model. Verder worden er vragen gesteld bij de rigoureuze hiërarchie van Knowledge Resources die de GTVH vooropstelt. Is er bijvoorbeeld in alle gevallen van humor een scriptoppositie aan te duiden? En zo ja, geldt hetzelfde dan ook niet voor veel gevallen die niet als humor worden beschouwd? Kan men De KR *language* wel op het laagste niveau plaatsen in de hiërarchie, en wat wordt daar dan toe gerekend? Over de GTVH schijnt het laatste woord zeker nog niet gezegd.

Biedt de CL dan een kant en klare oplossing voor al deze problemen? Ook dat is (voorlopig) niet het geval. Modellen die binnen het framework van de CL worden uitgewerkt, schijnen wel een inzicht te kunnen verschaffen in fenomenen die bijvoorbeeld binnen de GTVH niet of nauwelijks aan bod komen. Zo schijnt *mental spacing*, zoals dat in het onderzoek van Brône (2006) aan bod kwam, een fenomeen te zijn dat niet genegeerd zou mogen worden bij een analyse van conversationele humor. Verder blijkt het model dat Langacker (2001) voorstelde de analyse van conversatie, ook bruikbaar voor een analyse van conversationele humor. Voor alle verschillende niveaus die hij onderscheidt, werd er aangetoond dat ze ook centraal kunnen komen te staan in een humoristische uiting. Bovendien konden bepaalde fenomenen die geen plaats vonden binnen Norrick (1993) en de GTVH, wel worden ingepast in het model van Langacker, zoals bijvoorbeeld stiltes in het gesprek, plotse wissels in gespreksonderwerp of grappige *gestures*.

Of het model van Langacker (2001) een humoristische uiting in zijn volledigheid kan analyseren en daarmee specifieke humorthorieën als de GTVH overbodig maakt, is echter nog lang niet duidelijk. Daarvoor zouden er nog veel meer authentieke data aan het model getoetst moeten worden, en zou men moeten nagaan of voor alle Logical Mechanisms van de GTVH een alternatief geboden kan worden. Wanneer uit verder onderzoek zou blijken dat er bepaalde aanpassingen nodig zijn aan het model van Langacker, zou dat overigens implicaties kunnen hebben voor de manier waarop de taalkunde aankijkt tegen “gewone” conversaties.

Het eindpunt in de zoektocht naar de semantiek van conversationele humor is dus nog lang niet bereikt, wel in tegendeel. Vele zaken vragen nog immers verder onderzoek. Het verzamelen en bestuderen van meer data en het aanleggen van grotere corpora zouden de humorstudie, en van daaruit de algemene taalstudie, belangrijke impulsen kunnen geven. De inrichting van het nieuwe bachelorvak “Humor en creativiteit in taal” aan de K.U. Leuven biedt wat dat betreft alvast veelbelovende perspectieven.

BIJLAGE

De transcriptie van de humoristische passages, zoals beschreven in 3.2. Verder wordt er aangegeven wanneer er een nieuw opnamebestand begint, en krijgt elke passage een volgnummer tussen rechte haken ([x]) en een vermelding wanneer het fragment start in het bestand, met het formaat (*uren . .*) *minuten . seconden*.

opname_1.mp3 {Vergadering}

[1]

28.14

{Mark moest een metalen huisnummer '8' gaan kopen}

MARK: En die huisnummer... Die moet ik ook nog gaan halen.

JEF: Acht he.

MARK: Ja.

JEF: {%hli}Allez, één huisnummer he, geen acht.

{gelach}

[2]

28.56

{Killers zijn zaken die dringend geregeld moeten worden.}

ROEL: Goed. Zijn er nog killers?

(5.0)

MARK: Ah, ja...

KAAT: Ja, {Mark.}

MARK: Volgens mij ligt er nog altijd dat camouflagenet op de diepvries in de meisjes-wc.

ELKE: Dat is van ons.

MARK: Ja, dat ligt daar al twee maanden ofzo.

ELKE: {%cli}Ja, wij wouden dat laten drogen.

{gelach}

JEF: {%hldr}Huh! Drogen [{onverstaanbaar}]

ROEL: [{%hnr}Zal wel gelukt zijn]

MARK: Dat mag wel eens terug in die koffer dan.

ELKE: Ja. Wij waren gewoon vergeten dat dat daar nog lag.

JEF: {%hli}Het is wel vochtig in de meisjes-wc, zoudt ge het niet laten liggen tot de lente?

{gelach}

[3]

34.13

ELKE: Ik heb dat nog gevraagd aan onze {Hans} en die zei dat de papa... Onze boekhouder van thuis en die van ons papa van zijn VZW is de papa van {Kaat}-

JEF: {%hli}Aah, {Kaat}?

?: {%hldr}{Mertens}?

KAAT: {%hnr}Ja, onze papa is boekhouder...

JEF: {%hnr}En gij zegt dat niet? Allez!

ELKE: {Kaat Vermeiren}. De papa van {Kaat Vermeiren}.

KAAT: Aah.

[4]

37.40
STIJN: En het kan zijn dat Chiro Meer ook gaat bouwen, omdat die in een klein kot zitten ofzo..
ROEL: {%hli}Het klooster?
JEF: [Hehehe.]
ROEL: [{%hnr}Dat valt] wel mee denk ik!

[5]

39.05

EVELIEN: Ja, maar het probleem is, het is woensdag jeugdraad, maar iedereen van ons is woensdag gedaan met de examens.
ROEL: {%hli}Awel, dan kunt ge allemaal gaan he!
KAAT: [Hihi!]
ANKE: [{%hnr}Perfect!]
EVELIEN: {%cli}Ja, de afspraak was wel dat ge daar zat mocht aankomen, maar...
{gelach}

[6]

47.16

{Het gaat over welke groep we voor een optreden boeken. Een voorstel is Seduced, die eerder bekend staan als vrouwelijk schoon dan als zangtalenten.}
ELLEN: Die zijn toch kei grappig!
WIM: {%hli}Die zijn *heel* grappig.
{gelach}
JEF: {%hnr}Daarom pakken we die ook, omdat die grappig zijn.
WIM: {%hnr}Omdat ze *heet* zijn ja.
{gelach}

[7]

48.28

{Er zijn tijdens de vergadering pizza's geleverd, een aantal mensen is daar te veel mee bezig.}
JEF: Allez kom, kunnen we anders efkes *niet* meer over pizza's bezig zijn? Allez.
FRED: {%hni}Nee.
JEF: *Djeezes* mannen.
FRED: {%hli}Cheese is ook pizza anders ze.
STIJN: {lacht}

[8]

1.28.36

{Roel heeft de postronde mee opgesteld, die aangeeft wie waar in Minderhout krantjes moet rondbrengen. Normaal gezien liggen die adressen in de buurt van de eigen straat.}
KAAT: Dan... De postronde. Is die voor iedereen in orde? Heeft iedereen die nagekeken op de site? Geen opmerkingen?
(3.0)
JEF: Ik had iemand uit de Hoge Weg, dat vond ik dat nogal raar.
ROEL: De Hoge Weg?
JEF: Ja.
ROEL: Och? Dat zal wel een foutje geweest zijn.
JEF: {%hli}En iemand uit de Desmedtstraat. Ik had in ieder geval een *hele* toer door *heel* Minderhout.
{gelach}
ROEL: [Ik zal nog eens kijken.]
JEF: {%hli}Ik kan nog wel begrijpen dat ge aanneemt dat ik lichaamsbeweging nodig heb, maar...

[{gelach}]
ROEL: [Neenee.] Normaal hebt ge de Sint-Clemensstraat denk ik. Soit.

[9]

1.30.14

{Geena Lisa speelt in een muziekgroep die we graag voor het festival van de KSJ wilden boeken.}

KAAT: Ok. Dan. Zijn er nog varia? Ja, {Judith}?

JUDITH: Ja, het is eigenlijk gewoon maar euhm... Ik, ge gaat de hele zomer niks aan mij hebben voor het kamp,

ROEL: {%hni} [Aan mij ook niet jom]

JUDITH: [want ik moet stage] gaan doen, en dat is euhm... Bij Fata Morgana dus-

ROEL: Och jom?

JUDITH: daar ga ik eigenlijk altijd voor bezig zijn.

EVELIEN: Wa is dat?

ROEL: Allez, kent gij dat niet?

JUDITH: Da's schandalig!

ROEL: Leg het uit!

JUDITH: {%hli}Awel, dat is dan zo, euhm, met Geena Lisa en Sergio ...

KAAT: [Hahaha.]

JEF: [{%hli}How,] Geena Lisa, regelt die maar voor volgend jaar!

KAAT: [Hahaha.]

JUDITH: [Ja ja ja.] En euh, zet die in een stad en

ROEL: [Minderhout he]

JUDITH: [dan hebt ge een BV] die in die stad woont en die daagt die stad uit om vijf dingen te doen op een week tijd en dat zijn dan van die onmogelijke opdrachten en als ze die allemaal kunnen doen tegen de slotshow op zaterdag, dan zijn ze een vijfsterrenstad.

ROEL: Waauw. Zie eens dat ze naar hier komen jom!

EVELIEN: En wat moet gij daar gaan doen?

JUDITH: Ik ga daar stage doen.

EVELIEN: Als wat?

JEF: [{%hli}Als {Judith}.]

JUDITH: [Gewoon,] ik ga daar meewerken aan dat programma.

{gelach}

ROEL: {%hnr}Ah, staan of wat?

{gelach}

JEF: {%hnr}Als wat? Als pinguin.

{gelach}

[10]

1.33.27

ROEL: Ja, nog varia? Zwijgen! Ja!

EVELIEN: Ja, als we dan toch over het kamp bezig zijn, ik heb vandaag een mail gekregen dat ik in juli en in, misschien een stuk van augustus in Oeganda mag gaan werken dus...

BEN: {%hli}dus gij gaat dat niet doen dan?

{gelach}

JEF: {%hnr}Ja mail dan terug "Dan zijn wij op kamp!"

{gelach}

EVELIEN: Ja ik moet nog zien, misschien tot eind juli en dan kan ik nog wel een stuk mee op kamp maar ja...

JEF: {%hli}Krijgen die daar dan ook onmogelijke opdrachten enzo?

{gelach}

EVELIEN: {%hnr}Massa's.

JUDITH: {%hnr}Is dat ook met BV's?

{gelach}

[11]

2.10.34

{Roel, Joke en Anke zijn bezig briefjes te schrijven om een activiteit aan te kondigen. Roel is wat aan het knoeien geweest.}

ROEL: Ik heb er kwart voor vijf van gemaakt.

JOKE: Kwart voor?

ROEL: Ja, het moet-

ANKE: Amai, da's proper ze!

ROEL: {%hli}Ik heb geen Tipp-ex bij he jom!

{gelach}

ROEL: [{%hni}Vuile voze kutlampionnenschmocht!]

MARK: [{%hnr}Hoe niet? Da's standaard he jom.]

ROEL: {zucht}

ANKE: {%hni}Schrijven, {Roel}.

ROEL: {%hnr}Zwijgen, {Anke}.

MARK: Hehe.

[12]

2.11.32

ROEL: Eh-hodverdomme!

WIM: {%hni}Gij doet dan Germaanse en gij kunt niet eens schrijven.

ROEL: {%hnr}Da's echt waar, ik kan niet schrijven. (3.0)

{%hni}Maar het zijn... het zijn getalletjes he.

opname_2.mp3

[13]

0.16

ROEL: Staat de stoof al aan?

KAAT, ANKE: Jaja.

JOKE: {%hli}Waarom zitten wij hier? Huhu!

ROEL: {%hnr}Ik weet dat niet, maar het is *ijskoud* ofzo.

[14]

1.47

{Fred komt binnen met een nieuwe pet}

JOKE: {Fred}, zet die pots eens op!

ANKE: Oh {Fred}, fuck [jongen.]

JOKE: [Haha!]

ROEL: {Fred}, jongen!

KAAT: [Hahaha!]

ROEL: [Hahaha!]

ANKE: Gij rijdt daar toch niet mee door Antwerpen he?!

FRED: {%hli}Ha!

JOKE: [Hahaha!]

FRED: {%hnr}Cool he man?

JOKE: Oh. super! Ej, da's echt grappig!

ANKE: Zet gij dat in Antwerpen op?

FRED: {%hli}Zot!

ROEL, KAAT, ANKE, JOKE: Hahahaha!

ANKE: {%hnr}Ik wou al zeggen, dan wordt ge *afgerost*!

ANKE: [Hihihi.]

ROEL: [{%hni}Waarom dan, {Fred}, waarom?]

JOKE: [Waar hebt ge die gekocht?]

FRED: Bij den eeuhm, H&M denk'k.

ANKE: {%hli}En dan nog modieus ook of wa?

ROEL: Waarom {Fred}?

FRED: {%hnr}Omdat dat *warm* is, *man*!

KAAT: O(ho)h fuck.

ROEL: Maar ge zet 'm niet op.
 ANKE: Hoeveel hebt ge daarvoor betaald, jom?
 FRED: {%cli}Zeven euro en een half.
 ANKE: Ow jongen, zo veel!
 KAAT: Hahahahaha!
 JOKE: O nee.
 ROEL: Onnozele vent!
 (JOKE: Pas op voor uw handschoenen he.)
 ANKE: Maar 't voelt wel lekker warm.
 {Kaat trekt de pet over Ankes hoofd}
 ROEL: {%hni}O Jezus. Maar 't is wel [aarts]lelijk.
 ANKE: [Aaauw!]
 ROEL: {%hni}{Anke}, bij u staat ie nog wel.
 JOKE: {%hnr}Da's kei chique.
 KAAT: Hahahaha!
 ANKE: {?}
 ROEL: Ja, da's goed.
 FRED: {%hnr}Dank u.
 ANKE: Die is wel lekker warm.
 JOKE: Nee, {Fred}, 't is niet warm.
 FRED: [{%hni}Och man, wat weten gullie nu van warm jongen?] Tsssss..
 ANKE: ['t Is koud, echt heel koud.]
 KIM: Ge moet echt een stuk fietsen, dan krijgt ge 't warm.

[15]

4.48

{Fred is al een tijdje lang bezig met de voorbereiding van de activiteit van Anke, Joke, Kaat en Roel bewust te verstoren.}
 ANKE: En gaan we die soep hier geven, of gaan we die ergens geven?
 ROEL: Jaaa..
 ANKE: 't Is wel leuker als we die ergens geven.
 ROEL: [Aan de kerststal ofzo.]
 JOKE: [Maar dan moeten we wel] iemand hebben die
 ANKE: ... auto rijdt.
 JOKE: Ja.
 (0.5)
 FRED: [{%hni}Ha!] Dat valt weer tegen he jom!
 ROEL: [Marion]
 KAAT: We hebben al iemand jom.
 FRED: {%hnr}Jaajaa.
 ROEL: {%hnr}Loser!

[16]

6.09

KIM: Echt, we lachen dieje gewoon uit met zijne rugzak, en die vindt dat grappig, dus..
 JOKE: O ja..
 ROEL: {%hni}Zijt ge weer mensen uit aan het lachen?
 JOKE: Ja, [ja, ja.]
 KIM: [Die is echt] om uit te lachen ook, ze. Da's dan zo ne [godsdienstleraar, en dan komt die met zo een Eastpack zo,]
 ANKE: [Joke, gij moet wel het voorbeeld geven he!]
 KIM: {%hni}met een Jezus op naar school, die dan zo kei hoog hangt zo..
 ANKE: Een Jezus?
 ROEL: Een Jezus?
 JOKE: {%hnr}Ja dat is. Als hij dan in de leerkrachtenkamer is zo... Shit jongen, dat is niet norma(ha)al.
 KAAT: [Hihihhi]
 JOKE: [{%hnr}Echt] zo een lichtblauwe Eastpack met zo een Je(he)zus daaro(ho)p.

KAAT: O fuck jom.
 ROEL: Een Je-...
 JOKE: Ja, ge hebt echt zo van die rugzakken.
 ROEL: Echt of wat, die *zijn* zo?
 ANKE: [Echt?]
 JOKE: [Ja.] Die *zijn* zo, die heeft die echt zo gekocht, ja.
 KAAT: [Ah die heeft die zelf niet ...]
 ROEL: [{%hni}Amai ik hoop dat hij die gekregen heeft] ofzo.
 FRED: {%hli}Dat was gewoon zo een misdruk van die... Guevara-dingen zo.
 KAAT: Hehehe.
 ANKE: Hehehehehe.
 ROEL: {%hnr}Ik denk het ook, {Fred.}
 FRED: {%hni}U-hu.
 ROEL: {%hnr}U-hu.
 FRED: {%hnr}Mm,
 ROEL: {%hnr}Mm!
 FRED: {%hli}{spottend} Hoe is het trou(hou)wens met de exa(ha)mens? Hahahaaa!
 ROEL, ANKE: Hahaha!
 ROEL: O jom...
 ANKE: Ej jongen, ge weet toch dat die, tijdens dat wij aan het blokken zijn, dat die verlof hebben he!
 FRED: {%hni}Nee, nee nee...
 ROEL: {%hnr}Ej {Anke}, da's [nu]
 FRED: [{%hni}Ha,] ik heb vandaag de laatste les gehad! {Fred zit smalend gezichten te trekken}
 ANKE: Wat?
 ROEL: Wat jom?
 ANKE: [Hoe komt dat?]
 KAAT: [Gij hebt...]
 JOKE: Hahahaha!
 ROEL: {Fred}, stop ermee jom.
 ANKE: Wat is dat? Gij hebt nu al blok?
 FRED: {%hni}Ik heb al zoveel les in de week he... {zucht}
 ANKE: Gij hebt nu blok?
 ROEL: Wat is dat nu weer voor zever?
 JOKE: {%hli}Nee, hij heeft nu vrijaf om de hele tijd aan werkjes te werken, jo(ho)ngen. Huh-
 FRED: {%clr}Maar dat zijn er maar... een stuk of vier.
 JOKE: Ja... Heh.
 KIM: Hehehe.
 ANKE: Dus eigenlijk hebt ge helemaal geen verlof.
 ROEL: {%hnr}Loser!
 FRED: {%hli}Ik ga ik godverdekke... oewaaa {rekt zich uit}
 ROEL: Hahaha!
 ANKE: Huhuh.
 {Kim heeft nog wel examens}
 ANKE: [Dus gij hebt helemaal geen les meer?]
 KIM: [{Fred}, houdt uwe mond he jom!]
 FRED: Nee, tot, tot euh in februari, begin februari.
 KIM: [Jongen,]
 ANKE: [Och gij.]
 KIM: {%cli}gaat gij morgen maar lampionnentocht met uw... alleen doen ze jom, [ik ga niet] meer mee.
 KAAT: [Haha!]
 JOKE: Gullie hebben ook lampionnentocht?
 ANKE: Ja!
 FRED: Nee, neenee nee, [wij hebben...]
 ROEL: [En volgende week] is het nog eens!
 FRED: {%hli}Lichtjestocht. Valt tegen he!
 KAAT: [{lacht} Ja, lichtjestocht, ...]
 ROEL: [{%hnr}Ja ga dan met lichtjes he jom!]

KAAT: en dan-
 FRED: {%hli}{Kaat}, gij hebt dit al gedaan, het is helemaal
 plagiaat, man. Helemaal!
 KAAT: Wat is het met mij?
 FRED: {%hnr}Jaa...
 ROEL: Wat is het met u?
 FRED: {%hnr}Jaa, jaa.
 ANKE: {Fred}, gij zijt zo veel te hevig altijd he! Ge kunt u totaal
 niet volgen he.
 FRED: {%hni}Ja.
 {%hli}Mm, trouwens, {Anke}. Hoe zit het dat nu met uw haar,
 man?
 ANKE: Er zitten *krullen* in!
 ROEL: [{%hli}Hebt ge dat nu nog niet gewassen jom?]
 KIM: [Da's ook altijd hetzelfde he.]
 ANKE: Jawel, daarjuist. Ik heb er zelfs een *dreadlock* uitgekamd.
 KAAT: How, echt?
 KIM: Ik ben niet in een grappige staat vandaag, he! Ja, da's echt...
 ROEL: {%hni}En gij, {Marlies}? Hm? Hebt gij ook dreadlocks, of
 [wast gij uw haar?]
 ANKE: [Ze heeft het laten knippen, laten knippen!]
 MARLIES: Da's al lang geleden ze.
 ROEL: {%hni}Dan moogt ge dat nu niet meer zeggen. Nee.
 {%hni}Ik heb 'm juist nog zien rijden, de Knippen. {Ronny
 Knippen is een lid van de KSJ}
 FRED: {%hli}De Ronny, of de, of de Pony?
 KAAT: Hehe.
 FRED: {%hnr}Da's zijn broer he, de Pony.
 ROEL: [Huhuh.]
 ANKE: [{%hli}{Fred,}] gij zijt ook veel te gelukkig he, godverdomme.
 Hehhuh.
 {Roel en Kim praten onderling}
 FRED: {%hli}Trouwens, hoe is het nu met de examens jom?
 KAAT: Hihi!
 FRED: Ja nee, nu serieus?
 MARLIES: {%clr}Ik ben nog niet begonnen.
 ROEL: Ha[haha!]
 KAAT, ANKE:[Hihi][hi!]
 ROEL: {%hnr} [Dan zijt] ge al eens geïnteresseerd, niks he jom!
 FRED: Wanneer begint ge, maandag?
 MARLIES: Nee-
 FRED: Wiskunde?
 MARLIES: Nee, dinsdag.
 FRED: Wiskunde?
 MARLIES: Ja.
 FRED: {%hli}{lachend} Op een *dinsdag* seg! Eu eu ja?
 KAAT: {Hahahahi} {Fred}!
 ROEL: {%hni}Daar zijn echt kosten aan he!
 KIM: ... Wies Moens enzo...
 ROEL: Wies Moens? Da's de Vlaamse Beweging.
 FRED: {%hli}Jajajaja, hij heeft 'm!
 ANKE: {Ehehehe}
 KAAT: [{lachend} O {Fred}, jongen.]
 ROEL: [Vlaamse auteur.]
 KAAT: {%hni}Heleen is...{onverstaanbaar}
 ANKE: {%hnr}Da's echt he, Heleen moet strenger worden.
 ROEL: {%hnr}Da's echt he, ge snapt het niet he.
 ANKE: {%hnr}{lachend} Heleen, hou hem dan strakker jom! Verdoeme!
 ROEL: {%hnr}Die lacht daar dan nog mee he!
 KAAT: J(h)a! Die lacht daar nog mee.
 ANKE: {%hnr}En eigenlijk he, vindt die de {Fred} [kei-]
 ROEL: {%hnr} [Iedereen is] u
 beu-

ANKE: [Hahaha.]
 ROEL: [{%hllr}die zit daar] dan het meest bij u van iedereen, en die is hem nog niet beu he.
 FRED: {%hli}Dat wilt wat zeggen over de tijd dat gullie met mij spendeert. *Veel* te weinig man, *veel* te weinig.
 ROEL: Dus als wij meer tijd met u doorbrengen, dan appreciëren wij u of wat?
 FRED: {%hnr}Tuurlijk dat.
 KAAT: [{%hni}En met zo'n belachelijke muts...]
 ROEL: [Ik denk het *niet*.]
 FRED: {%clr}Belachelijke muts, ik heb die samen met Heleen gaan kopen man!
 KAAT: {lacht} En vond Heleen dat goed?
 FRED: Die wou dat kopen voor mijn kerstmis.
 {%hli}{onverstaanbaar: kerst...?} Ik zeg dat kunt ge niet menen.
 ANKE: [Hehehe!]
 ROEL: {%hni} [In de] zomer... In de zomer hebt gij zo'n mottig ... roze klakske,
 FRED: Nee, blauw.
 ROEL: in de winter gaat ge nu met dat ding rondlopen.
 FRED: [Hey, da's wel...] {leest de tekst op zijn pet}
 ANKE: [Houthakkerspet]
 FRED: {%hni}'Wedgewood ...Regents' he baby!
 ANKE: Da's echt een houthakkerspet he.
 FRED: {%hnr}Ja, jaja...
 ANKE: Van die boswachters...
 ROEL: {%hni}Ge zoudt het gewoon niet opzetten.
 ANKE: Zo'n *hele* dag in de kou staan...
 FRED: Zie! Dan moet ge eerst wel {onverstaanbaar}
 {%hli}Ik kan niet meer schakelen jom.
 ANKE: Hihihhi!
 FRED: Alleen nog van voor... Maar...
 ROEL: {%hni}Boeiend.

[17]

11.07

{Het gaat over het zoeken van een kampterrein}

FRED: {%cli}Ik had trouwens nog een goeie site. Kampterreinen.be.
 KIM: Huhuhuh. Kei logisch!
 ROEL: De logischte site van allemaal, en daar komt hij dan nu ineens mee af.
 FRED: Ik weet niet of wij daar al geweest zijn, waarschijnlijk wel maar euh...

[18]

11.19

{Jan Peeters is een jongen met ros haar.}

JOKE: {%hni}De Vuurtoren, da's zó een ros meiske he, en die is zo stom, dat is echt niet normaal. En die begon dan keihard te bleiten {wenen}, die is dan uit de les weggestapt...
 FRED: {Jan Peeters} of wat?
 KAAT: Nee, een ros *meiske*.
 ROEL: {%hli}Ah. {Jan Peeters} of wat?
 ANKE, KAAT: Huhuhu.

[19]

11.38

ANKE: {%hni}Dat meisje is van de week zo van *voor* gaan staan in de les,
 {%cli} voor /twei/honderd man zo...
 FRED: {%hllr}Tweihonderd?

ROEL: {%hli}Ja, die doet logopedie he.
 KAAT: Logopedie.
 KIM, FRED, ROEL, KAAT: Hahahaha.
 ANKE: *Ej!*
 KIM: Huhuhu.
 ANKE: {%hli}Die pakt de micro vast en die zo "Ja, mijn naam is Aïsha" en ik daar al kei strijk {plat van het lachen},
 ["Aïsha"]
 KIM: [Hahahaha.]
 FRED: Da's toch een gewone *naam* man, als dat nu een allochtoon meisje is, dan is dat toch *normaal*?
 ANKE: Dat is helemaal geen allochtoon meisje jom.
 FRED: {%hli}Dat weet gij toch niet, als die nu van Servië komt, die [lijkt evengoed op ons als...]
 ANKE: [{lachend} *Servië?*]
 KAAT: Hihihihhi!
 ROEL: Daar is dat ook niet zo'n gangbare naam,-
 FRED: {%hli}Dat weet gij niet, dat weet gij niet!

[20]

12.44

{Anke, die Logopedie studeert, vertelt hoe een meisje voor de klas haar gestolen rekenmachine terugvroeg)

FRED: {%hli}*Hoe is dat nu...* Logopedie en dat pikt dan een rekenmachine of wat?

ROEL, KAAT, KIM: Hahahahaha!

FRED: {%hli}Als ge nu nog zoudt zeggen wiskunde, allez, dan...

ROEL: Hahaha.

ANKE: *Fysica!* Jongen!

FRED: {%hli}Fysica, fysica, gij doet Logopedie, man.

ANKE: Ja daar he(he)bt ge wel fysica voor nodig.

FRED: {%hli}Uuu-huu.

ANKE: {%hli}{berustend} U-haah.

[21]

16.50

{Stijn werkt sinds kort op een bureau, maar men neemt aan dat hij niet te veel moet werken. Carl is zijn baas. Wim is een geluid aan het maken door iets over de tafel te rollen. De dialectuitspraak voor "geel" is gelijk aan die van het woord "geil".}

WIM: Ge moet dat horen, {Roel}.

ROEL: {%hli}Amal {Wim}, dat is wel euhm... he?

STIJN: {%hli}Daar wordt ge wel geil van he jongen, van zoiets.

WIM: {%hli}{zucht} Gij wordt van alles geil.

STIJN: {%hli}Neenee, zo /geil/ he. /Geil/ he. /Geel/ he!

FRED: {%hli}Gij hebt gewoon teveel tijd om van die mopkes te verzinnen denk ik he!

ROEL: Huhuhuh!

FRED: {%hli}Hij schrijft die allemaal op he.

STIJN: {%hli}Ja, ik heb daar van die post-its van. "Daar word ik /geil/ van."

ROEL: Huhuh.

STIJN: {%hli}Ja, heel mijn scherm hangt al vol.

FRED: {%hli}O(ho)ch, serieus?

STIJN: {%hli} "Hey Carl, ik heb nog een goei mopke jom!"

FRED, STIJN, ROEL: Hahahahaha!

FRED: {%hli}En dan geeft gij die {overstaanbaar} zo van Carl, {onverstaanbaar}

STIJN: {%hli}Kent ge die mail van die ene bengel zo "deeeengedingdingdingdingding", die mail, kent ge die?

FRED: Ne(he)ee!

WIM, ROEL: Hahahaha!
WIM: Ja.
ROEL: Jawel. Die kent ge wel. Als ge daar zo naar kijkt, dan begint ge zo te lachen zo binnen de halve minuut, of wat is dat.
STIJN: {%hly}H(h)ij kreeg die zo aan van, van een flik ofzo. En zo, hij doet die open, "kedingdingd(hi)ing". I(hi)k lag strijk {plat van het lachen} jom! En hij zat daar zo achter zijn laptop zo van {maakt tikkende geluiden}
ROEL: Hehehehe!
STIJN: {%hly}Heh komaan jom. Zo van "kedingdingdingdingdingdingdingding".
ROEL: {%hly}Heh. Hij ligt strijk en gij zit daar zo van die mails te bekijken van...
FRED: Hah!
STIJN: Neenee, hij zat daar zo op zijn lap-, hij kreeg daar zo een mail, hij kreeg een mail aan he.
WIM: Hij?
STIJN: Hij.
WIM: {%cli}En gij lagt strijk?
STIJN: Hehehja!
WIM: {%clr}En hij niet?
STIJN: Hehehe! Die zat daar gewoon te doen he. I(hi)k lag echt gewoon strijk he jom.

opname_3.mp3

[22]

3.52

{Fred heeft het koud en begrijpt niet dat in het lokaal mensen in hun T-shirt zitten.}

FRED: {%hly}Zitten daar mensen in hun T-shirt voor de dinge. 't Is winter! Hey!

WIM: Hehehehe.

[23]

6.41

ELKE: Maar die moeder vindt dat ook allemaal normaal he. Die moeder is dan een vriendin van ons ma he. En die {Marij} pakt dan nu drugs enzo, en dan die moeder zo van "Hoo, maar jaaa... He. Maar die vindt da leuk enzo, da's toch normaal"

KAAT: leuk...

ELKE: Die vindt dat allemaal normaal he. Ons ma zit daar dan echt zo van (3.0) Hallooo!

FRED: {%hly}Neenee, doet die niet ze. Doet die niet ze.

ELKE: Jawel!

FRED: {%hly}Niet liegen, {Elke}. {Elke}, niet liegen. Niet liegen.

ELKE: Hihihhi.

FRED: {%hly}Niets bijvoegen om het verhaal pittiger te maken he.

JEF, ROEL: [Hahaha.]

ELKE: [Hihihhi.]

FRED: {%hnr}Eerlijk zijn.

[24]

7.20

{Fred is wat aan het prutsen met zijn flesje cola en wat wc-papier}

EVA: {%cli}Waarom... doet gij wc-papier rond uw fleske?

ELKE: Hahahaha!

FRED: {%hly}Da's gelijk de negers he.

ROEL: 'lijk de negers? Wat is dat [nu weer?]

JEF: [hahaha]

FRED: {%hly}Die doen toch altijd zo een zak rond een flesje?

EVA: Hhwa?
ROEL: Hwat voor ne(he)gers zijn dat jom?
FRED: {%h1r}Kijkt gij nooit naar TMF enzo jom? Hey!

[25]

8.12

FRED: Is iedereen nu zo muug {moe} 'lijk ik of wat?
ROEL: {%hni}Ik weet niet hoe muug gij zijt maar...

[26]

10.03

ROEL: {Fred}, gaat het allemaal jom?
FRED: Verschrikkelijk warm jom.
ROEL: {%cli}Doe dan toch ook uw vestje eens uit.
KAAT: Hhha.
ROEL: Gij hebt altijd iets met uw... Altijd zagen over *warm* en dan heeft hij zijn vestje aan en *dicht* he.
FRED: {%hni}Da's heerlijk he jom.

[27]

12.12

{Lange stilte}

(7.0)

ROEL: {%hli}Jaja.
ELKE: Hehe!
ROEL: {%h1r}Wat ze tegenwoordig allemaal zeggen!
ELKE: [Hahaha!]
JEF, EVA:[Haha.]
KAAT: Hhhihi.

[28]

18.11

{Het gaat over examens. Stijn is gestopt met studeren, examens waren nooit echt zijn ding.}

WIM: Vier uur in die boek en {onverstaanbaar}
ROEL: Gaat dat?
STIJN: {%cli}Hey, ik deed dat altijd ze jom.
WIM: He[heja-]
EVA: [Ha[halha!]
ROEL: [Gij wel] gij!
EVA: {%h1r}Als ik zo met Ellen om vier uur op uw kot kwam, dan was het altijd van "Hey ik heb al gewerkt ze jom!"
ROEL: [Hehehehe.]
LEEN: [Hahaha.]
STIJN: Hey, ik was om vijf [uur altijd klaar ze man!]
EVA: {%h1r} ["Ik ga niet langer leren dan vijf uur ze!]
ROEL: {%h1r}Gij stopte gewoon om vijf uur, gij waart niet klaar om vijf uur!
EVA, WIM:[Hahahaha.]
STIJN: [{%h1r}Dan gingen we] [kebab eten.]
EVA: {%h1r} [Dan zat] gij daar computerspellekes te spelen, muziek te downloaden, meneer was om vijf uur klaar ze man.
ELKE: A(ha)llee jom.
EVA: {%h1r}Ik was daar eens met Ellen, "Pakt gij samen met ons pauze?" "Pauze pauze, ik heb he(he)el de dag pauze!"
JEF, WIM, KAAT:[Hahahaha.]
ELKE: [Oh my God.]

STIJN: Hey, op een uur-
WIM: {%hli}Goed gedaan [jom, goed gedaan!]
STIJN: {%hli} [Op een uur tweehonderd] pagina's he jom!
ROEL: Hehehehe! Zo kan ik dat ook ze!
EVA: {%hlr}Dat was zo zalig he, en dan heeft hij gedaan om twintig na vijf.
LEEN: Hahahaha!
STIJN: {%cli}Allez en als ge dan, allez-
LEEN: [Hahahaha.]
WIM: [Maar dat] weet ge toch!
EVA: {%hlr}Dat was echt bangelijk. Als ge pauze woudt pakken, moest ge gewoon naar uw kot komen, want dan-
ROEL: Hahaha!

[29]

19.19

EVA: {%hli}Dat was ook een keer, gij waart juist begonnen, gij woudt eindelijk beginnen aan Frans ofzo, ik had anderhalf uur bij u op kot gezeten en dan "Ja zeg, nu begin ik er ook niet meer aan ze!"
ROEL: Hahaha!
WIM: Allez, {Stijn} [jongen.]
EVA: [Maar dan] weet ge toch dat ge een kei slecht examen gaat doen.

[30]

19.52

EVA: {%hli}Ik weet nog, gij had zo een boek die ge zelf moest invullen, en gij had in totaal één woordje van heel die boek ingevuld, gij had toen iets meegepakt van andere mensen en dan, "Ik ga dat niet overschrijven ze jom!"
STIJN, ROEL: [Hahaha!]
ANKE: [Allez jom!]
ELKE: [Hahahahaa!]

[31]

20.28

STIJN: {%hli}Bwa, ik zag dat en, da's altijd bij mij he, ik zie dat morgen op het examen wel. Klaar. En dan krijgt ge-
WIM: Wat is dat nu weer?
STIJN: [Ja maar ja.]
ROEL: ["Dat zie ik op het] examen wel? Wat is dat nu?

[32]

24.19

{Jef is net binnengekomen nadat hij activiteit had, hij ziet een lege chipszak liggen}
ELKE: Wat zijn de plannen eigenlijk?
JEF: {%hni}Wat de plannen zijn? Die chips allemaal opeten en niks overlaten voor de mensen die activiteit hebben!

[33]

25.23

{Harry is de baas van het café bij de parochiezaal. Het is niet bepaald een jongerencafé, maar toch gaan de KSJ'ers er af en toe naartoe. Harry staat bekend om zijn typische bulderlach. Op het jaarlijkse ouderfeest worden er altijd grappige filmpjes vertoond die de begeleiding heeft gemaakt.}

JEF: {Stijn}, gaat gij nog iets doen?
 STIJN: Ja, maar ik weet niet wat.
 JEF: Gaat gij nog iets doen, nee gij gaat naar huis?
 STIJN: Naar den Harry he jom, naar den Harry, komaan!
 ROEL: {%hli}Daar ben ik laatst nog geweest. Hij vond het allemaal
 weer grappig ze jom. We zaten de Mussenakkerquiz zo wat voor
 te bereiden en dan zo wat over die vragen bezig en dan stond
 ie daarbij he, "Huhuhuhu!"
 JEF: Hehehe. "Huhuhuhu!"
 ROEL: Echt bangelijk he jom.
 JEF: "Huhuhu!"
 STIJN: {%hli}Eigenlijk moet ge die zo keihard opnemen, alles zo
 achter elkaar plakken en dan gewoon op het ouderfeest...
 [den Harry opzetten he.]
 ROEL, JEF:[Hahahaha.]
 STIJN: [Heel die zaal] strijk he!

[34]

32.08

{Tussen de Hoge en de (inderdaad lager gelegen) Lage Weg, die parallel
 lopen, ligt sinds enige tijd een nieuwe straat: de Vekenakker.}

STIJN: Ik vind dat zo een *kak*naam he, de Vekenakker. Hoge Weg, Lage
 Weg, Vekenakker.
 ROEL: {%hni}Alles is kwijt he.
 STIJN: Noem dat dan Tussenweg.
 ROEL: Tussen de Lage en Hoge Weg. Mm-m.
 STIJN: Middenweg he jom? Hoge, Midden, Lage.
 MARK: {%hni}De *Gulden* Middenweg, waaah.

[35]

32.40

MARK: {%hni}Heh, of de Vantstraat he jom.
 ROEL: Heh?
 MARK: De Vantstraat.
 ROEL: Vant?
 MARK: {%hli}Van 't straat.
 JEF: Hehehahahaha!
 ROEL: Allez jom!
 MARK: {%hli} "Waar woont gij?" Van 't straat.
 WIM: Hehehe.
 JEF: {%hli}Heh. Of Op(')t()straat. Heh.

[36]

37.03

{Stijn heeft het over de verzekering van een nieuwbouw die 160 miljoen
 (BEF) gaat kosten.}

JEF: {%hli}Honderd zestig miljoen. Dat is zo, een huis met, een Spar
 erin ofzo?
 ELKE, JEF: Hehehe!

[37]

37.33

ELKE: {%cli}Oh, ik zit trouwens met een probleem. Die vader van
 {Kaat Vermeiren}, ik zei tegen onze {Hans} van "Oh ja, ja,
 [euh-"]
 JEF: [{%hli}Hehehuh.] Zo echt he, "Oh ja ja, euh". Ullie {Hans}
 echt zo van... Heheheh.
 WIM, ROEL: Hehehehe.

[38]

38.28

{Elke denkt dat iemand de boekhouding voor de VZW van de jeugdbeweging niet zal willen doen.}

ELKE: Onze {Hans} zei wel dat hij dat nooit ging doen. "Die heeft wel iets beters te doen ze!"

STIJN: Totdat hij geld...

JEF: {%hli}Wat, boekhouden of wat? Huhuhuhahaha! Huh! Hey, wilde jij onze boekhouding doen? Nee, ik ben eigenlijk al met een boekhouding bezig.

[39]

39.20

ELKE: Ja, ik moet gaan tekenen.

JEF: {%hli}Awel, jij kunt toch goed tekenen?

ROEL: Hi!

JEF: {%hli}Hahaha, echt zo de bouw erbij tekenen. Heh!

[40]

40.40

{Stijn mag met zijn bedrijfswagen ook bij het bedrijf tanken, maar moet daarvoor wel wat kilometers afleggen. Hij staat erom bekend vrij "sportief" te rijden.}

STIJN: En nu zo naar Merksplas rijden om te tanken, dan zijt ge echt wijd een uur weg, allez, veertig minuten ofzo. En altijd die naftbak leeg. Ej, ik had echt, ik had echt schrik he man, ik was echt zo naar Merksplas aan het rijden en die pijl stond echt zo onder het rood echt he man. Ik dacht, ik hoop dat ik er geraak ze maat. Kalm. Kei zuinig proberen te rijden, echt niet hard optrekken enzo.

ROEL: {%hli}Gij niet hard optrekken?

JEF: Hehehehehe!

STIJN: {%hli}Boh, één keer een tractor voorbijgestoken, ik dacht, die kan ik niet laten gaan.

JEF, ELKE, ROEL: Hahahahahahaha!

[41]

49.18

{Elke heeft nog bij Liene, de vriendin van Roel, in de voetbalvereniging gezeten.}

ELKE: {%hni}Ja, en zo heb ik {Liene} ook ooit naakt gezien.

WIM: {%hli}Echt? En, is't materiaal?

ROEL, ELKE: Hahahaha.

[42]

51.23

{Het gaat erover dat het tijd wordt dat Stijn een vriendin vindt.}

ROEL: Ja {Stijn}, het wordt tijd he jom.

STIJN: Ja, ik weet het.

ELKE: {%hni}Heeft uw baas zo geen dochter ofzo?

STIJN: He?

ELKE: Heeft uw baas zo geen dochter ofzo?

STIJN: {%hli}Ja, een van zes jaar.

ROEL, WIM: Haha[haha!]

ELKE: {%hli} [Ha! Ideaal!]

STIJN: {%hli}Kom, Nikki, we gaan trouwen! Baf, dieje-

WIM: Haha[haha!]

ELKE: [{%hnr}Dan hebt ge] nog twaalf jaar he!

STIJN: {%hli}Dan moet ik al geen bengel meer *maken*, want ik *heb* er
gewoon al één!
ROEL, WIM, JEF: Hahahahaha!

[43]

1.02.55

{Het ging een tijdje over het feit dat een huis bouwen veel kost, nu is het onderwerp terug bij de vriendin voor Stijn.}

STIJN: {%hli}Ik moet echt zo'n carrièrevrouw zoeken he.

ROEL: Hahaha, een carrièrevrouw. Allez jom.

JEF: {%hnr}Ge zijt wel wat veel eisen aan het
[stellen he.]

WIM: [{%hnr}Ge zijt wel veel]eisend gij.

JEF: {%hli}Begin al maar eens met een lief. Huhuhuhe.

STIJN: Neeneenee.

ROEL: {%hnr}Hehe. Ineens *goed*.

JEF: Hehehe.

[44]

1.05.39

{Het gesprek gaat over de hoge kostprijs van een vierkante meter bouwgrond.}

STIJN: {%hli}Als ge nu elke maand een vierkante meter koopt.

JEF: Hahahahaha!

ROEL: {%hli}Dan moet ge helemaal in het midden beginnen, eerst een hele bouwgrond pikken. En dan {onverstaanbaar}

STIJN: {onverstaanbaar}

JEF: {%hli}Hehe, twee huizen er neffe {naast} en dan zo'n spieke.

ROEL: {vraag buiten het gesprek} Naar Hoog[straten.]

JEF: {%hli} [Hehe]haha. Echt zo'n afdakske maken. (2.0) En dan echt zo'n grasmachine, en daarachter kunt ge uw fiets zetten, en is dan de kruiwagen en...
Heh. En als ge dan...

ROEL: Huh,

JEF: Hahahahaha.

STIJN: {%hli}WC-pot, keuken en een bed, en als ge dan [uit bed wilt komen dan]

JEF: [Echt zo,-]

ROEL: {%hni}Jongen, dan kunt ge [beter *buiten* gaan kakken ze!]

JEF: {%hli} [Uw huis, en daar ligt dan] zo een paddeke, en van voor een stukske gazon, dag ge dat echt zo moet afrijden van mmmmmmm-mmmmmmm! {beeldt beweging in twee richtingen uit}

ROEL: {%hnr}Hebt ge dan plaats voor uw grasmaaier [jom, allez.]

JEF: [hahahahaha.]

ROEL: {%hni}Jeezes. {Stijn}, [begint eraan jom, begint eraan!]

JEF: {%hli} [Dan moet ge twee grasmaaiers hebben he,] één voor van voor en één voor van achter he, anders moet ge...

ROEL: {%hnr}...over dat bed en... nee!

WIM: Hahahahaha.

JEF: {%hni}Ge kunt nog een tweede verdiep zetten ook als ge wilt he.

ROEL: Ah ja, ga gewoon in de hoogte he.

STIJN: Ahja, dubbel-

ROEL: {%hnr}Dubbel, dubbel, gewoon-

STIJN: In de hoogte bouwen he...

ROEL: {%hli}Ah ja, de keuken op een verdiep, en een bed op een verdiep, en...

JEF: {%hli}Haha! Twee huizen neffe elkaar en daartussen dan echt zo meeeegahoog. Hahaha!

WIM: Hahahaha!
STIJN: {%hlr}Ha, honderd meter hoog zo...
JEF: {%hli}Keuken op een stuk van drie verdiepingen. Hahaha!
ROEL: {%hlr}Oven staat daar, vuur staat daar en...
{%hni}Moet ge wel een lift hebben he {Stijn}.
STIJN: {%hli}De vuilbak helemaal van onder jom.
JEF: Hahahaha.
ROEL: {%hni}{Stijn}, ge moet dat doen.

opname_4.wav {Eerste opname gemaakt tijdens een trip naar Parijs}

[45]
0.23
{voor de KSJ-lokalen ligt sinds de kermis een onderbroek op straat}
JEF: {%hni}Bij mij op kot lag er ook nog een onderbroek achter de
kast toen ik daar introk.
ROEL: Dat moet ik allemaal [niet weten] ze.
EVA: [Ieeuw!]
ROEL: {%hli}Gij ... euh ... hlooa!
STIJN: {%hli}Hehe, dat is die nu op de KSJ ligt,
ROEL: {%hnr}Hehe ja. Op een of andere manier is dat dan daar beland
he.
MARK: {%hli}It's got a mind of its own.
STIJN: Hehe!

[46]
1.18
{iemand is gevallen terwijl we de week voordien een fuif organiseerden}
STIJN: {%cli}{Mark} is drie keer gevallen!
ROEL: Hehe, wa jom?
MARK: Hehehja.
FRED: {%hli}De ezel he... ge kent het wel he.
STIJN: Haha.

[47]
1.36
{Mark heeft de reputatie vaak iets mee te maken. Een week geleden liep
hij een klein wondje op, midden op het voorhoofd. Het gaat erover niet
flauw te zijn}
JEF: {%hli}Neem een voorbeeld aan de {Mark}. He? Hoeveel doet die
zijneigen wel niet zeer?
ROEL: Ja, 't is alweer lang geleden he jom?
ELLEN: Ja.
ELKE: {%cli}Nee!
JEF: [Hahahahaha.]
ROEL: [Ahja, juist.]
ELLEN: {%hni}Ja, maar da's maar iets klein voor de {Mark} he.
ROEL: {%hnr}OK, het mindert al.
STIJN: Hi[hihi]
MARK: [{%cli}Ej maar] dat was echt zo'n dikke korst daar op ze jom.
ROEL: {%hnr}"Dikke korst" [Hehehe.]
MARK: [En ge kunt,] e(he)n ge kunt da da(h)ar
niet afdoen he!
ROEL: {%hni}Jot jom.
STIJN: {%hli}Da(ha) was kei bangelijk. Toek [a-aa.]
MARK: [Hahaha]ha
ROEL: Met wat was dat [weer?]
STIJN: {%hli} [En] dan twee seconden later de Sam... Toek op
zijn oog he.

[48]

2.06

{“Hee buschauffeur, we gaan je busje slopen”. Mark regelde de tickets voor de reis.}

FRED: Ge moet hier dan een half uur vantevoren zijn en die kutbus is er niet.

ROEL: Da’s gewoon voor als die bus wat vroeger komt zeker?

EVA: De chauffeur zal overslapen zijn he?

ELLEN: [Ja.]

ROEL: [{%hni}De] /lowser/]

MARK: {%hni} [{zingt} Hee buschauffeur,]

ROEL: {%hni}Zijn het schoon tickets {Mark}?

(STIJN: En al die ajuinsmaak van die kebab)

MARK: {%hnr}Ja ze.

ROEL: {%hnr}Aha.

[49]

2.35

{sirene}

EVA: {%hli}Hoe voos zijt ge als ge in Antwerpen een auto in brand steekt vlak bij het Stuivenberg en ge komt u dan in het *Stuivenberg* aanmelden met brandwonden?

ROEL: [Wa jom?]

JEF: [Heheheh]ehehe

EVA: {%hli}En die is hetzelfde uur nog gepakt door de flikken, want in het *Stuivenberg* zitten *altijd* flikken. Allez ja.

JEF: Huhuhuhuhu

[50]

4.18

{Eva werkt als verpleegster in het *Stuivenberg*ziekenhuis}

EVA: Laatst is er ook nog een moord gebeurd in het *Stuivenberg*.

ELKE: In ‘t *Stuivenberg*?

JEF: In ‘t *Stuivenberg*. Allez, ja.

ELKE: En hoe dan?

EVA: {%hni}Met een telefoondra(h)ad.

ROEL: [Wa jom?]

ELKE: [Oh my] God!

MARK: En voor wat?

EVA: Gewoon.

ROEL: Jamaar ja, wat is dat

ELKE: {%hni}Maffia.

ELLEN: {%hnr}Oeeh!

MARK: {%hli}Of ene die te laat zijn eten heeft gehad, ge weet dat niet he.

JEF: [Hehe]

ROEL: [Hehe]he. *Wat jom?*

JEF: {%hnr}{geluid van verstikking}

[51]

5.19

{Mark viel ooit op een hek en liep daarbij een serieuze wonde aan zijn oksel op; één van de vele dingen die hij al meemaakte. Hij draagt een boekentasje voor zijn zus.}

MARK: Chance dat het niet staat te regenen.

ROEL: Ja echt he.

MARK: {%hli}Dan had dat inkomhalleke toch een beetje klein geweest.

EVA: [Hhhh.]

FRED: [{%hnr} Dan allemaal] daar boven he.
 ROEL: { %hlr } Ligt er daar zo een aan die tralies, zo blèèh!
 JEF: [Hahaha!]
 ELKE: [Hehe!]
 MARK: { %hlr } Heel die kerel in twee.
 ROEL: { %hli } Tuurlijk. Twee keer raden wie *dat* is dan!
 JEF: [Hehehehe]
 ROEL: { %hlr } Hmmm?
 JEF: [Hahahaha]
 ELKE: [Hehe[hehe]
 MARK: [Hehe]
 ANKE: Hahahaha.
 ELLEN: Ocharme de { Mark }.
 ROEL: { %hli } Jaaah... Hij verdient het een beetje.
 JEF: Hehehe.
 (FRED: Is dat de buschauffeur jom? Ik denk het wel.)
 MARK: { %hli } Maar ik heb de ticketten ze { Roel }.
 ROEL: [{ %hlr } Da's keeei goed.]
 MARK: [Ik heb de ticketten!]
 ROEL: { %hli } In uw boekentaske.
 STIJN: { %hli } Dan steekt nog [altijd die pin...]
 ELKE: [Haha]
 ROEL: { %hlr } Hehe, geeft ze maar heel rap want euhm
 ELLEN: Van Heleen.
 MARK: Van ons Heleen!
 ROEL: { %hni } Jaja, dat *zegt* ie dan he, en stiekem de hele tijd
 [mee rondlopen.]
 MARK: [van ons Heleen he]
 STIJN: { %hli } Ja, ge weet direct wie er daar overvallen wordt he! Al
 op de bus...
 ROEL: Haha!

[52]

8.10

{ Het stinkt naar urine waar iedereen op de bus staat te wachten }

STIJN: Dan valt dat niet te hard op.
 FRED: Wellek?
 STIJN: { %hli } Nu nog een scheet bijlaten.
 FRED: Hey!
 ROEL: { %hlr } Laat u gaan jom.
 { %hli } Ah, da's misschien de kak die daar ligt!
 STIJN: Haha!
 FRED: { %hlr } Dieje { Stijn } heeft zijneigen laten gaan.
 STIJN: { %hli } Heh! Dan ligt gij daar schonekes neffe de kant denk'k!
 Het was daarstraks al grellig.
 ROEL: { %hnr } Doet da dan *nu* he jom, want kom...
 FRED: { %hnr } En niet hier ook niet he, want...
 STIJN: { %hli } Hehe. In de bus!
 ROEL: { %hli } Vla(ha)k voordat ge instapt en dan rap binnenlopen.
 ELKE: Hja!
 STIJN: { %hli } Dan zit ie nog in uw broek he(hh).
 ELKE: [Haha!]
 ROEL: [{ %hlr } Ja en dan?]
 FRED: { %hnr } Ge laat die daar niet uit.
 { %hni } Of eerst uitkloppen dan.
 ELLEN: { %hnr } Goor he, goor.
 STIJN: { %hli } Maar dat is!

[53]

9.52

{ Het stinkt nog altijd bij de bus. }

STIJN: {%hli}Ge moet met uw neus tegen de bus gaan hangen jom, dan
riekt ge het niet zo hard.
JEF: Hwa jom?
STIJN: {%hlr}Da's echt!
ROEL: {%hlr}Hehe! hmmm... ja!
ELKE: [Hehe]
JEF: [Haha] Bweurk!

[54]
11.05
{De Sjo is de oudste groep, Joro 1-2 of kortweg "1-2" is de jongste.}
JEF: {%hli}{stemmetje} "Houdt een plaatske bezet vanachter he!"
Hehehehe.
MARK: {%hni}De Sjo zit vanachter!
FRED: {%hni}De Sjo, de Sjo?
ROEL: {%hli}Eerst 1-2! Mannen, eerst 1-2!

[55]
11.18
{Stijn en Roel zijn bij Fred blijven slapen de vorige nacht}
STIJN: Honger. Waarom hebt gij geen eten op kot jom?
FRED: Zeg jongen, echt! Ge zijt ne *gast* he!
ROEL: {%hni}Ja awel, da's het minste dat ge kunt doen voor uw
gasten.

[56]
12.30
{'Neutrale Antwerpenger' komt van 'neutrale busgeur', een uitspraak
van Elke die in het verleden al uitgebreid bekritiseerd werd}
ANKE: {%cli}Aah, hier riekt het tenminste niet naar pis.
EVA: Heh. Ja, echt he!
{%hli}{snuift} Hhhho!
ROEL: [Haha]
ANKE: [Haha]
MARK: Ge riekt het nog altijd ze.
FRED: Beter ze jom.
ROEL: {%hli}Neutrale Antwerpenger
MARK: Hahaha.
JEF: Hahaha.
ROEL: {%hlr}Hmmm.
ANKE: {%hni}Haha. Is te doen.

[57]
12.40
{De buschauffeur spreekt Frans, Stijn was de dag voordien in Brussel}
STIJN: {%hli}Ja. Parijs is {onverstaanbaar}.
MARK: Hahaha
ROEL: {%hli}Da's voor te wennen he jom. Da's gelijk dat ze zo bij
den Italiaan Italiaans praten. Voor u het gevoel te geven van.
MARK: Haha[ha]
ELLEN: [{%hli}We] hebben Heleen nog niet bij!
ROEL: {%hnr}(H)voor te v(h)ertalen of wat?
ELLEN: {%hlr}Jaaa!
STIJN: Haha!
MARK: {%hni}Pour traduire le nous he!
ELLEN: Ik kan *geen* Frans meer.
ROEL: Hoe, kan geen Frans meer?
ELLEN: Echt niet.
ROEL: Ikke wel ze.

ELLEN: Echt niet.
 ROEL: {%hni}Hoho. Massa's. Kilo's Frans.
 STIJN: {%hni}Ik heb dat gisteren ook gewoon geweigerd jom. Ik had platte batterij, ik ga "Zeg hebde gij euhm..." "Voulez-vous pa-parler..." nee, of wat zei hij.
 ELLEN: {%hlr}Nee! Hehe.
 MARK: Oh. Spreken wij [Frans in]
 ROEL: [Gewoon] algemeen Nederlands spreken, dan moeten ze-
 STIJN: {%hli}Ik ben gewoon effe weggedraaid van "jah euh". Hihi. Hoe moet ge dan, hoe moet ge startkabels gaan uitleggen? Euh...
 MARK: {%hli}Des cables qui... b-b.
 ROEL: Hahahaha
 ELLEN: {%hli}Awel ja, des cables qui startent! Hehe.
 ROEL: {%hnr}Qui [font...]
 STIJN: {%hlr} [Qui] fait broem, hehe!

[58]

13.36

{Anke heeft een klein autootje en is zelf ook klein van gestalte, Roel is zeker groter. Roel en Stijn horen Anke aanvankelijk niet.}

ROEL: Ah, is dat... waren dat *jouw* startkabels die op de KSJ lagen?

STIJN: [{onverstaanbaar}]

ANKE: [Nee, die waren van mij.]

ROEL: He?

ANKE: {%cli}De [mijne.]

JEF: [Hahaha!]

ANKE: De mijne.

ROEL: Ah. Waren dat *jouw* [startkabels die op de KSJ lagen?]

ANKE: [De mijne! De mijn!]

STIJN: Ah, [nee.]

ANKE: [{Roe-oel}!]

MARK: {%clr}{Roel}, van {Anke}.

JEF, MARK: Hahaha!

ROEL: Ah.

?: Hahahaha

MARK: We waren [de hele tijd...]

ANKE: [Mijn, mijn]

ROEL: [Jamaar dat hoort] [ge niet he jom!]

ANKE: [mijn mijn.] *Iedereen* heeft het gehoord [en]

ROEL: {%hli} [Waren dat] *jouw* startkabels of wat?

MARK: [Haha.]

STIJN: [{%hlr}Ja.]

JEF: [Hahaha.]

ROEL: {%hli}Ah ja want gij waart de enige met een auto zeker?

JEF: Ha ha hahaha!

ROEL: Ow. (3.0) Zie, nu heeft, nu heeft die het toch ook niet gehoord, en alleman wel? *Ahaa*.

ANKE: {ander onderwerp} [Ik kan het echt niet]

MARK: {%hli} [Da's gewoon omdat gij zo hoog] staat he, dat gaat erover.

ROEL: Heheheja. Dat kan.

{%hnr}En dat komt hier niet of wat?

[59]

14.59

ELLEN: Je ne parle pas français he.

ROEL: Hier se, hoort'm eens bezig !

ELLEN: Hem, hem?

ROEL: {%hli}Ja, dat mag dan he.
ELLEN: Hehehe.
ROEL: {%hni}Hem, de Fransman.
ELLEN: Hem, de Fransman, zalig.

[60]

16.02

{Er moet aan de chauffeur gevraagd worden wat de groep verondersteld wordt te doen met bagage en tickets. Er wordt gespeculeerd hoe dat moet.}

ROEL: {%hni}Hehe. Qu'est-ce que vous faites?
EVA: {%hli}Quel est le.
ELKE: [Hehehe]
ROEL: [Hehehe]
ELKE: {%hli}Quel est le..
ROEL: [{%hli}Dinges?]
EVA: [{%hli}Ouioui, euh]
ROEL: {%hli}Bus, euh..
ELKE: Hehe.
EVA: {%hli}Quel est le bus? Hehe.
MARK: {%hni}Paris he.
EVA: {%hli}Quel est euhm, Paris? Hehe.

[61]

16.18

{met 'boek' wordt het samengestelde ticket bedoeld}

ROEL: {%cli}Ge moet gewoon diejen boek afgeven en dieje regelt dat.
ELKE: Hehe, "diejen boek".
ELLEN: En moet ge uwe pas ook geven?
ROEL: Nee, da's allemaal niet nodig. (1.5)
 {%hli}Alleen als ge opgepakt wordt.
ANKE: Haha.
MARK: Hehe.
EVA: Hihi.

[62]

18.10

{bagagelabels worden uitgedeeld. Iedereen heeft lang moeten wachten}

ROEL: {%cli}Anders moeten ze dat gewoon in het vervolg eens gewoon bij de ticketten bijgeven.
EVA: Hjaa, echt he.
ROEL: {%cli}Kwestie van een uur vroeger te kunnen vertrekken.
ELKE: Hi hi.
ELLEN: {%hni}Maar dit is dus inchecken he jongen.
ROEL: A-aaah!

[63]

22.05

{iedereen zit net in de bus}

MARK: {%hni}Wie maakt de mop, wie maakt de mop? (1.0) Wie gaat de mop maken?
ROEL: Wa mop?
MARK: {%hnr}Die mop van 'Van voor in de bus'?
ELKE: He?
MARK: {%hnr}Kent gij die niet?
ELKE: Nee.
MARK: {%hli}Ik ook niet, want ik zit vanachter! Haha!
ROEL: {%hnr}Lachen gieren, brullen!

[64]
 24.45
 FRED: Amai, hij gaat maar just onder de brug jom.
 ROEL: {%hni}Chanceke. {een meevaller}
 {...}
 ROEL: {%hli}Dan moet ge uw banden toch niet te hard oppompen ze.
 FRED: Hahaha
 ROEL: {%hni}En als er nu geen volk inzit, dan hangt die bus lager en dan... "Klets"!
 FRED: Hoger he.
 ROEL: Eeuh hoger.
 Da's waarschijnlijk zo berekend he,
 FRED: Ja.
 ROEL: {%hli}er moet zoveel man opstappen want anders mag die niet langs hier rijden.
 FRED: Hehe.

[65]
 25.36
 JEF: Waarom moet ge dan in *godsnaam* drie kwartier van tevoren klaar staan?
 FRED: Ja.
 ROEL: Voor als die bus vroeger is ofzo zeker, weet ik het.
 FRED: Dat was gewoon om te zorgen dat er niemand te laat komt.
 ROEL: {%hli}Om het wat te laten lijken op een euh, een luchthaven.
 JEF: Hehehe.
 FRED: {%hli}Ge had wel geen zitjes.
 ROEL: {%hni}Sewwes vertrekt ie zo van woooooooooaaaaa.
 {%hli}En dan staat ie voor het rood.
 JEF: Hehehe.

[66]
 26.15
 {'wijd' betekent in de eerste zin 'bijna', in de tweede 'ver'.)
 MARK: Zijn we er wijd?
 ROEL: {%hli}Ja, *heel* wijd.
 JEF: Hehe.

[67]
 26.18
 FRED: {%hli}Ik had gisterenavond zo... twee situps gedaan ofzo, e(he)n mijn buik jom, di(hi)e doet zeer!
 ROEL: {%hni}Wat dacht gij? Ik ga naar... Ik ga naar Heleen, ik zal eens efkes euh
 FRED: {%hli}Ik zal eens efkes bijtrainen maar euh, beter [niet gedaan.]
 JEF: [W(h)a?]
 FRED: {%hli}Ik had gisteren een paar keer situps gedaan.
 JEF: Hahahaha
 FRED: {%hli}En mijnen buik doet zeer jom.
 ELKE: [Huhuhuh]
 JEF: [Hahaha]
 ROEL: {%hli}En echt denken dat als ge dat twee keer doet dat ge dan volledig [afgetraind zijt] he
 FRED: [hja!]
 [{%hli}Tuurlijk.]
 JEF: [Hahahaha]

opname_5.wav

[68]

0.00

{Dat er geen toiletten waren in de metrostations vond iedereen raar en lastig. Nu gaat iedereen een metrostation binnen via een gewone trap}

ROEL: {%hli}Ze hebben geen WC's, ze hebben geen roltrappen naar beneden!

JEF: Huhuhuhu.

opname_6.wav

[69]

1.06

{Op het appartement, met uitzicht op een gewone straat.}

ROEL: En nog een balkon ook of wa!

STIJN: {%hli}En een kei schonen buiten, hih!

ROEL: {%hnr}Hih! Booah.

{%hni}A room with a view!

opname_7.wav

[70]

1.33

EVA: {%hli}{Anke}, uw autooke!

ANKE: Wellek?

[Man, da's] helemaal niet waar.

STIJN: [Hehe.]

ROEL: {%hli}En echt wijzen naar dat ding en... hard lachen he.

JEF: [Hahaha.]

ROEL: [{%hnr}Dat mens zit daar nu in van]

"Jaaa, [ik weet het wel"]

ANKE: [Da's dat van mij niet.]

ROEL: {%hli}Jawel, da's ook marginaal, klein en [blauw.]

STIJN: [Hehehe]

ANKE: Da's niet waar!

ROEL: Jawel jongen.

[71]

2.53

{De -e aan het einde van het adjectief vervalt in het dialect bij de uitspraak van 'vuile bakken'.}

ROEL: En ze hebben hier nergens vuilbakken he. Overal zakken, zou dat echt voor bommen zijn?

STIJN: {%hli}Ik dacht dat ge zeidt "Ze hebben hier nergens vuil ba(ha)kken he." Hehe. Vuil ...

ROEL: bakken.

FRED: {%hli}Die zijn allemaal schoon gekuist.

[Allemaal schoon] gekuist jongen. Haa!

MARK: [hahahaha]

opname_8.wav

[72]

1.54

{Stijn trapte in een hondendrol en probeert die van zijn schoen te krijgen vlakbij een verdord bosje}

FRED: Ha ha de {Stijn}!
{%hli}Jongenjongenjongen. Kuist zijn, kuist zijn voet af en
heel dat boske, heel dat boske helemaal rot.
ROEL: [Hahaha]
ELKE: [Hahaha]
ROEL: {%hnr}Spontaan he jom.

[73]
2.12
{Over een kunstwerk uit metalen buizen}
ROEL: {%hni}"Fresque"? Dat is geen fresco he jom, dat zijn gewoon
buizen, man.

opname_9.wav

[74]
0.41
{Over een voorbijganger}
STIJN: Wat voor een *broek* heeft *die* nu aan?
FRED: {%hli}Dat hoort niet tot de categorie 'broeken' denk ik.
MARK: [Hehe]
ROEL: [{%hli}Nee,] dat is euh... de categorie 'afslagen'.
FRED: Wat is die nu aan het [doen?]
ROEL: [Wat voor] broek is *dat* jom?
(FRED: {%hli}Uwen dinges lekt jom)
(STIJN: Hehehe)
JEF: Hahahahahaa
MARK: Heeft die nu een maillot aan? Heeft die zo'n ding aan zo?
[Zo'n...]
ROEL: [Neee]
MARK: Hoe noemt dat?
ROEL: {%hli}Da's gewoon alles tezamen en alles even fout.
STIJN: Eeh, dat kan nu toch niet jom.

opname_10.wav {Terug op een avond in België, in de lokalen van de KSJ}

[75]
1.05
{Roel en Ben hebben het goede nieuws al gehoord dat Judith heeft in
verband met de bouwplannen van de KSJ, ze zal het die avond aan de rest
vertellen, maar is nog niet aanwezig.}
WIM: Ik wil het echt wel weten ze jom.
ROEL: {%hni}'t Is goed he {Ben}, 't is goed he jom!
BEN: {%hnr}Alles is opgelost!
WIM: {%hnr}Houdt uw bakkes jom, vuile klootzakken!
EVA: Ha ha ha
BEN: {%hnr}Het is allemaal veranderd jom.
ROEL: {%hnr}Als het nu helemaal doorgaat zoals het nu voorligt, ja
dan euh...
JOKE: Ho mannen, [seg.]
STIJN: {%hli} [How ja], beginnen we dan morgen?
JEF, ELKE: Ha ha ha
MARK: Dan moeten we hier
ANKE: {%hnr}Dan beginnen we met de funderingen.
BEN: {%hnr}Als het doorgaat zoals het nu voorligt, wel ja.
MARK: {%hni}Oh man. Aaaaah.
STIJN: {%hli}Dan rijd ik erdoor met de auto jom.
STIJN, MARK: Ha ha ha ha
WIM: {%hli}Met z'n nieuwe banden...

JEF: Ha ha ha
 ROEL: Hebt ge nieuwe banden jom?
 STIJN: {%hli}Ik heb nieuwe banden jom.
 ANKE: [Hi hi hi hi]
 JEF: [Ha ha ha.] [Ha ha ha.]
 ROEL: [How jom.]
 STIJN: Echt, als ik nu een bocht pak he maat,
 WIM: Ik rijd wel mee.
 STIJN: {%hni}Als ik nu een bocht pak, ik blijf gewoon op de baan he
 jom.
 WIM: {%hnr}Echt?
 ANKE: [Hi hi hi.]
 JEF: [Ha ha ha.]

[76]

2.08

{Stijn vertelt hoe hij het vorige jaar op kamp met zijn auto vast zat in de modder, terwijl zijn band over een scherp stuk steen schuurde.}

STIJN: {%hni}Zoals op kamp toen.
 ROEL: {%hnr}Ja jongen, onnozelaar,
 WIM: He he he.
 ROEL: dat was aan het roken [toen.]
 STIJN: [muuuuuuu!] Ik ga kijken zo. "Hey!"
 ROEL: {%hli}"{Stijn}, er rookt iets jom." "Ja, dat zijn mijn banden." "Oooh."
 WIM: Echt zo "Oooh." Hehe.

[77]

3.57

{"Een put gaan graven" is een running joke, iets waarvoor Ben ooit speciaal naar zee wou rijden.}

LIESBETH: {%cli}En met de meisjes gaan we schminken, en manicure, {onverstaanbaar} mascara, en juwelen maken, en voor de jongens gaan we rugby spelen, voetbal, {onverstaanbaar} armworstelen {onverstaanbaar} bouwen en een put graven.
 ANKE: Ha haha.
 {onverstaanbaar}
 LIESBETH: Ja dat moest van den {Ben}.

[78]

4.43

{Stijn belt naar huis.}

STIJN: Hey pa. Euhm. Ge moet den dvd eens klaarleggen van 'Der Untergang'. (4.0) De dvd van 'Der Untergang' klaarleggen. {%cli}Da's over Hitler daar.
 WIM: Ha hahahaha.
 STIJN: De {Roel} komt die straks ophalen.
 ROEL: {%hni}Ja.
 STIJN: Ge moet die gewoon meegeven.
 ROEL: {%hnr}Ikke.
 STIJN: Goed?
 ROEL: {%hnr}Joe!
 WIM: {%hni}Niet om vijf uur 's nachts he {Roel}!
 ROEL: {%hnr}Jawel jongen.

[79]

15.05

{Judith begint het goede nieuws in verband met de bouwplannen van de KSJ te vertellen, waarop iedereen lang gewacht heeft.}

JUDITH: Het is gewoon zo'n heel voorstel van de Kerkfabriek dat die ons willen helpen en blablabla.

(1.0)

ANKE: {%hni}Hm.

(0.5)

JUDITH: Allez ja.

(0.5)

JEF: {%hnr}Amai. Ha ha ha. Yes.

JUDITH: Jamaar ja. Ge moet daar wel over zwijgen he. Ge moogt, ge moogt dat nu nog niet tegen iedereen gaan rondbazuinen he.

BEN: Ik weet het al wel.

ROEL: Ja, ons Ellen weet het wel ze.

JUDITH: Ja, maar niet tegen Jan en alleman he. Want het is ook nog niet, da's ook helemaal nog niet zeker he.

ROEL: Ja, dat zei ik ook, is dat al geregeld? "Jaja."

JUDITH: Ja, zo goed als, maar da's, allez ja, da's helemaal nog niet zeker dat iedereen ermee akkoord gaat, dus, allez ja.

WIM: {%hli}Ja maar ge kunt het ook gewoon uitleggen he.

ANKE, JEF...: Haha ha he

JUDITH: Ja, maar ik wil er gewoon op drukken dat ge dat niet [tegen]

ANKE: [Ja.]

JUDITH: iedereen, allez, dat ge dat eigenlijk gewoon tegen niemand moogt zeggen.

(1.0) {%cli}

WIM: Ha ha[haha.]

ANKE: [Hehe]he.

JEF: Nieje nieje. [Nieje,] kom, doe voort.

ANKE: [Doen wij niet]

JUDITH: Het komt er op neer, dat de-

BEN: {%hli}Hoewewewewe!

JEF: Ha ha [hahaha!]

ANKE: [jongen!]

ROEL: [Hahaha]

WIM: {%hli}Iemand om den {Ben} op zijn bakkes te slagen!

STIJN: Hahaha ha ha.

BEN: {%hnr}Ja doe maar. Gooi de...

ROEL: {%hni}Hoewewe!

JUDITH: De school heeft voorstellen gedaan om met de Noodkerk vanalles te doen, en...

[80]

17.33

JUDITH: Ja, dus ze gaan er een verdiep opbouwen, en dat is dan bedoeld voor, dat dat zo voor alle verenigingen van Minderhout kan dienen. Dus ik denk dat dat in de eerste plaats dan nog wel naar de Pingpong gaat gaan, maar allez ja, den Hugo zei tegen mij van ja, als gullie dat dan binnen zoveel jaar nog nodig zouft hebben, dan kunt ge nog altijd tegen ons zeggen van we willen dat eigenlijk huren, of stel nu dat de bejaarden dat dan zouden willen huren, dan mogen die dat ook huren...

{onverstaanbaar}

JUDITH: [Ja.] {%hli}Ja, ze zijn dus van plan van daar een *lift* in te zetten he.

JEF, ROEL:[Hahahaha]

FRED: [Oh yeah.]

WIM: [Jongen toch]

JUDITH: Ja, en ze hebben dat allemaal al met Spranco...

[81]

19.23

JUDITH: En dan hebben de bejaarden ook nog gevraagd voor extra parking. Voos, want dat hebben die helemaal niet nodig, maar...
 ANKE: Ja, die kunnen hier ik weet niet [hoeveel]
 BEN: {%hli} [Een rol]stoelen[parking]
 FRED: {%hlr} [Voor rol]stoelen dan.
 WIM: He hehehe.

[82]
 25.28
 {Het gaat over hoe de tent voor een fuif ingericht zal worden. De Boskant is een voetbalveld op enkele kilometers daar vandaan.}
 STIJN: En dan de tap eventueel tegen de boskant zetten. Maar ja...
 MARK: Tegen de boskant?
 STIJN: {%hni}Tegen de Boskant, ja.
 MARK: Kunt ge dat niet beter gewoon in de tent...
 STIJN: {%hlr}En dan van "Een pintje!" helemaal ginderachter en dan... De Boskant he.
 WIM: Heheheh.

[83]
 39.58
 {verschillende gesprekken}
 {een telefoon rinkelt}
 MARK, STIJN, JEF, WIM: {%hli}How how how!
 WIM: {%hlr}Haha. Paniek! Hehehe.

[84]
 47.05
 BEN: Ja dat is. Maar ik moet nog wel vijf euro van iemand.
 MARK: {%hli}Haha, vijf euro van iemand.

[85]
 47.09
 ANKE: Wie?
 ELKE: {naam}
 BEN: Vrijt met wie?
 ANKE: Van die tweeling he.
 FRED: Jaja.
 BEN: {%hli}Die vrijen met wie?
 STIJN: {%hli}He hah. Met ne {Mieke} he. "Met wie vrijt die nu?" "Ah met {Mieke} he"
 {...}

[86]
 47.47
 {Het ging eerder al over tweelingen in relaties en daar misbruik van maken.}
 ELKE: {%cli}Hoho, {Anke}.
 ANKE: Hehe, "{An-ke-e}".
 ELKE: Hihi.
 BEN: Ons {Judith} vrijt ook met nen tweeling.
 JUDITH: {%cni}Ja ik vrij met nen tweeling ja, hej.
 BEN: {%hlr}Ons {Judith} vrijt ook met nen tweeling.
 ANKE: {%hlr}Huh. Met één ervan hehehe.
 JUDITH: Ja hallo.
 FRED: {%hni}Dat zeggen ze dan [ja.]
 BEN: {%hnr} [Maakt gij] daar misbruik van?

JUDITH: Nee.
 ELKE: {%hli}"Ha ik [dacht... Sorry!"]
 ?: [Iedereen toch?]
 MARK: {%hnr}Volgens mij hebt gij dat toch al een paar avonden gehad van hmmm... godverdekke... {Judith}?
 JUDITH: Nee.
 BEN: Hehe[hehe]
 JEF: [hehehe]
 JUDITH: Ge ziet dat er eigenlijk wel vrij hard aan.
 ANKE: Ja, ge weet
 JUDITH: Allez ja.
 EVA: {%hli}Ja, maar bij {Mieke} en {Daphne}, hmmm...
 ANKE: Mjaa.
 JEF: Hehehe[he.]
 ANKE: [He]he.
 BEN: Heeft die niet heel ander haar?
 EVA: Hier heeft die kei...
 BEN: {%hli}Zoudt ge dat [voelen?]
 EVA: [Als ge die] een [beetje kent],
 JEF: [Hahahaha]
 EVA: dan ziet ge dat eraan, maar als ge die niet kent...

[87]

55.54

{Het is moeilijk te verstaan of Ben "timmersteek" (de juiste benaming voor een manier om hout te sjoorren) zegt, of "timsteek".}

BEN: {%hni}Tim, kent gij de timmersteek?
 TIM: Wat?
 BEN: Kent gij de timmersteek?
 TIM: {%hnr}Jot jom. Gij zijt zo'n deb gij he.
 BEN: {%hnr}Da's ook een tim. Gij kent die *wel*?
 TIM: Ah ja, da's gewoon zo een lus en dan moet ge dat eigenlijk een paar keer rond[draaien].
 BEN: {%hnr} [Ja. De] timsteekknoop.
 ?: Hihi.

[88]

1.03.42

{Na lange tijd valt er een stilte in het gesprek}

(4.0)

EVA: {%hli}Met al die verhalen...
 ROEL: [Hehehi.]
 ELKE: [Hi.]

[89]

1.05.56

EVA: Ja maar echt, hoe dikwijls komt er een bengel naar u "Ik ben gevallen!"
 ANKE: [Ja.]
 ELKE: [Da's] echt he.
 JUDITH: En die bleitte {weende} niet eens.
 {%cli}Dus [allez ja.]
 ROEL: ['t Is dat.]
 JEF: [Haha]haha.
 ANKE: {%hli}Bloei bloei.
 BEN: {%hnr}Ik zal er een plakker op doen.
 Rest: Hahaha!
 ROEL: {%hnr}Hier, pak maar een pilleke.
 WIM: {%hnr}Wat moederkeszalf!
 BEN: {onverstaanbaar}

WIM: Haha[hehe.]
ANKE: {%hnr}[Wat] zonnemelk erop, tu[tututu.]
JUDITH: [Hehe]he.

[90]

1.06.30

{Jef heeft met klei een asbak gemaakt in de vorm van een stier.}

JEF: Anders moet ge den Bull gebruiken.

EVA: Wie heeft dat eigenlijk gemaakt?

{%hli}Men wijst op Jef, van wie zo'n creatie te verwachten viel}

ANKE: Hahihi.

JUDITH: {%hnr}Dat had ge kunnen denken eigenlijk he.

ANKE: {%hnr}Dat had ge niet moeten vragen.

JUDITH: [{%hnr}Da's vrij] eng.

BEN: [Asbak, hehe.]

MARK: {%hni}Da's euh, [zoals op die ver]pakkingen he.

ANKE: ["den Bull", zonder staart.]

EVA: {%clr}Roken is écht dodelijk ze, want euh-

Iedereen: [{gelach}]

EVA: [{%hni}Echt waar, echt waar, maar] van de week in Antwerpen,

was, was onze MUG weggereden,

[en euh er waren twee mensen aan het roken op een balkonneke]

MARK: [{%hli}De mug van {Eva}]

WIM: [Hehehe.]

STIJN: [wiii wiii wiii!]

EVA: En dat balkonneke brak af,

ANKE: [Oh jaa!]

ROEL: [Da's juist]

EVA: En dat balkonneke brak af en die zijn allebei dood.

BEN: Wablieft?

EVA: {%hli}Die waren een sigaretje aan het roken.

BEN: (Hah)allez jom.

JOKE: Hahahaha.

ROEL: Ik vond dat ook grappig toen ik dat hoorde op het nieuws,

[maar...]

JOKE: [{%hli}Haha]ha ge zie(hi)t ze ga(ha)n he hahaha.

JUDITH: En die ene kerel was daar toch achter gesprongen he?

EVA: [Ja]

JOKE: [Wat?]

EVA: Ja, die waren met twee gevallen, en naar zo'n mega plantsoen en die springt daar achter.

ANKE: Wat, echt?

WIM: Allez!

JUDITH: {%hli}Ja, om te helpen...

WIM: {%hli} "Ja, ik heb 'm nog!"

JEF: Hehehehe.

WIM: {%hnr} "Oh nee, die gaan verdrinken in de straat!" Hehehehe.

STIJN: {%hnr}Bang! "Oh shit."

JEF: Hehehe[hehehe.]

WIM: {%hnr}[Doeme.] Hehehe.

{...}

EVA: {%hli}En die MUG-kerel echt, die pakt die kop vast als die daar aankwam, da was echt zo. Prrt prrt.

JOKE: [Eihei!]

ANKE: [Bweuch!]

EVA: {%hli}Chocomousse.

JUDITH: Heheheei!

FRED: [Welk?]

ANKE: [Hihi]hi!

EVA: Onze MUG uit de kliniek was die gaan halen, allez ja, gaan halen, hoe zegt ge dat, dood meegepakt,

[en {?}]

ROEL: [%hli]E(he)n laten liggen]
 JEF: [he[hehe]
 ANKE: [hehe]
 EVA: echt zo, ge pakt die vast en het eerste wat die doen en echt zo, ge kondt dat gewoon zo bewegen, dat was zo, opengebrouken...

JUDITH: [Eih!]
 ANKE: [Eih!]
 ROEL: [%hli]En die doet [dat dan ook] he.
 JEF: [Hahahaha!]
 ANKE: [%hli] "Volgens mij hebt gij ook een SOA."
 FRED: [%hli]Dessertlepeltje halen en scheppen jom!
 ANKE: Inderdaad,-
 JEF: Hahaha.
 MARK: Haha *Wat* halen?
 WIM: Allez jom.
 FRED: {%hlyr}Chocomousse...
 MARK: Hahaha.
 JEF: Hahaha.

[91]

1.09.42

EVA: {%hly}... die was achtentwintig, en euh, die kwam zat op de spoed binnen, en die was op eigen verantwoordelijkheid terug naar huis gegaan, die is over het drempeltje gevallen van de spoed en nu ligt die bij ons,
 FRED: [Wie?]
 EVA: [als een] wrakske, want die heeft een hersenbloeding.
 ELKE: O(ho)h my god!
 JUDITH: Amai.
 ELKE: Ligt die bij jullie op de spoedgevallen?
 EVA: Ja.
 JUDITH: [%hli]Tja, dat hebt ge als ge zat zijt he!
 ELKE: [Ohohoho!]
 ANKE: [Hehe.]

[92]

1.10.02

EVA: [%hli]Er heeft ooit ook een kerel gelegen, en ja, die zat ik weet niet hoe zat in een café, die had gekotst, die wou dan naar buiten komen, is op zijn eigen kots uitgeschoven, door een raam gevallen, [op zijn kop]
 JEF: [Hahahaha!]
 EVA: {%hlyr}gevallen, en die is nu ook een wrakske.
 ELKE: [Oh my god]
 BEN: [Allez jongen]
 [%gelach}]

[93]

1.12.12

JEF: [%hli]Wat hebt ge hier? Ja, wat chocomousse, en dan nog een plantje, en dan nog een wrakske, en hehehehe.
 ROEL: {%hlyr}Hebt ge nog [iemand bij?]
 JEF: {%hlyr} [Ziet ge ze] al binnenko(ho)men? "Ja, we hebben hier een chocomousseke bij, euh!"
 [%gelach}]

[94]

1.16.42

{Zoals reeds gezegd, is Mark al wel vaker gewond geweest.}

ANKE: Kap-in-kop?
JUDITH: En wat is dat?
JEF: En wat is een kap in uw kop?
EVA: Een bengeltje, dat met zijn kop ergens tegen loopt, en dan...
JUDITH: {%hni}Gelijk {Mark} [ofzo.]
ANKE: {%hni} [Dat kent] ge nog niet [he?]
ROEL: {%hnr} [Moet ge] opschrijven.
ANKE: {%hnr}Hehe. Ne {Mark}. Hehe.
WIM: [Ne {Mark}.]
JEF: [Hehehe.]
JUDITH: Ej, dat was grellig {angstaanjagend} he jom, dat *bloedde* jongen!

[95]

1.26.55

{Kristof is een lid van Elke, het gesprek ging al over 'speciale' leden.}

JUDITH: Uwe {Kristof} is wel een rare.
ELKE: Ja?
MARK: {%hni}Uwe {Kristof}.
JUDITH: Laatst viel het precies wel mee, maar...
ANKE: {?}
MARK: {%hli}Ik heb een vegetariër, ik heb een {Kristof}, ik heb...
WIM: Hehehe.
MARK: {%hli}Er zit nog vanalles in die kelder he?
ANKE: Hahaha!

[96]

1.32.36

JEF: Kom {Roel}, kaarten!
ELKE: [Kaarten?]
ROEL: [Kaarten? Ik] ben weg.
BEN: Voor wat gaat gij weg?
ROEL: {%hni}Omdat ik uw *kop* niet kan uitstaan!
MARK: {%hnr}Vind ik een goeie opmerking.

LITERATUURLIJST

- Ancheta, Maria Rhodora G. 2006. *Reading Gloria Garci Jokes: The Semantic Script Theory of Humor/General Theory of Verbal Humor and Filipino Political Humor*. (paper n.a.v. het negende Philippine Linguistics Congress, 25-27 januari 2006) (http://www.kssp.upd.edu.ph/linguistics/plc2006/papers/FullPapers/II-B-4_Ancheta.pdf) (toegang 10 maart 2006)
- Archakis, Argiris & Villy Tsakona. 2005. "Analysing conversational data in GTVH terms: A new approach to the issue of identity construction via humor". *Humor: International Journal of Humor Research*. 18.1. 41-68
- Attardo, Salvatore. 2001. *Humorous Texts: A Semantic and Pragmatic Analysis*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Attardo, Salvatore & Victor Raskin. 1991. "Script theory revis(it)ed: Joke similarity and joke representation model". *Humor: International Journal of Humor Research*. 4.3. 293-347
- Attardo, Salvatore, Christian F. Hempelmann & Sara Di Maio. 2002. "Script oppositions and logical mechanisms: Modeling incongruities and their resolutions". *Humor: International Journal of Humor Research*. 15.1. 3-46
- Boxer, Diana & Florencia Cortés-Conde. 1997. "From bonding to biting: Conversational joking and identity display". *Journal of Pragmatics* 27.3. 275-294
- Brock, Alexander. 2004. "Analysing scripts in humorous communication". *Humor: International Journal of Humor Research*. 17.4. 373-380
- Brône, Geert. 2006. *Hyper- and misunderstanding in interactional humor* (Preprint 242). Leuven: Departement Linguïstiek K.U.Leuven
- Brône, Geert & Kurt Feyaerts. 2004. "Assessing the SSTH and GTVH: A view from cognitive linguistics". *Humor: International Journal of Humor Research*. 17.4. 361-372
- Brône, Geert, Kurt Feyaerts & Tony Veale. In druk. "Humor research and cognitive linguistics: common grounds and new perspectives". Special issue of *Humor: International Journal of Humor Research*.
- Chafe, Wallace. 1994. *Discourse, Consciousness, and Time: The Flow and Displacement of Conscious Experience in Speaking and Writing*. Chicago/London: University of Chicago Press.
- Chapman et al. 1990. *Monty Python's Flying Circus. Just the Words*. London: Methuen
- Clark, Herbert H. 1996. *Using Language*. Cambridge: Cambridge University Press
- Croft, William & D. Alan Cruse. 2004. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press

- Di Maio, Sara. 2000. *A Structured Resource for Computational Humor*. Niet-gepubliceerde doctoraatsdissertatie, University of Siena.
- Fauconnier, Gilles. 1985[1994]. *Mental Spaces*. Cambridge, Mass.: MIT Press
- Fauconnier, Gilles. 1997. *Mappings in Thought and Language*. Cambridge: Cambridge University Press
- Fillmore, Charles J. 1976. "Frame semantics and the nature of language". *Annals of the New York Academy of Sciences: Conference on the Origin and Development of Language and Speech*. New York: New York Academy of Sciences. Vol. 280: 20-32
- Geeraerts, Dirk & Hubert Cuykens (eds.). In druk. *Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press
- Janda, Laura. 2000. *Cognitive Linguistics*.
 (paper n.a.v. de workshop Slavic Linguistics 2000, 18 februari 2000)
 (<http://www.indiana.edu/~slavconf/SLING2K/pospapers/janda.pdf>)
 (toegang 20 maart 2006)
- Lakoff, Robin. 1973. "The logic of politeness; or, minding your p's en q's". *Papers from the ninth regional meeting of the Chicago Linguistic Society*. Chicago: Chicago Linguistic Society. 292-305
- Lakoff, Robin. 1982. "Persuasive discourse and ordinary conversation, with examples from advertising". In Tannen, D. (ed.), *Analysing discourse: Text and talk*. Washington, DC: Georgetown University Press. 25-42
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol 1. Stanford: Stanford University Press
- Langacker, Ronald W. 1988. "A usage-based model". In Rudzka-Ostyn, Brigida (ed.), *Topics in Cognitive Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 127-161
- Langacker, Ronald W. 2001. "Discourse in Cognitive Grammar". *Cognitive Linguistics* 12.2. 143-188
- Norrick, Neal R. 1993. *Conversational Joking. Humor in Everyday Talk*. Bloomington: Indiana University Press
- Raskin, Victor. 1985. *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht: D. Reidel
- Ritchie, Greame. In druk. "Reinterpretation and viewpoints". *Humor: International Journal of Humor Research*.
- Schank, Roger, & Robert P. Abelson. 1977. *Scripts, Plans, Goals, and Understanding*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- [s.n.]. *About Cognitive Linguistics*.
 (<http://www.cognitivelinguistics.org/cl.shtml>)
 (toegang: 20 maart 2006)